

T.C
Mersin Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

“AFACAN” ÇOCUK DERGİSİNDEKİ METİNLERİN TÜRK
AYDINLANMASI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Burcu DEDİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin,2011

T.C

Mersin Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

**“AFACAN” ÇOCUK DERGİSİNDEKİ METİNLERİN TÜRK
AYDINLANMASI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Burcu DEDİK

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Orhan ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin,2011

Mersin Üniversitesi , Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Burcu DEDİK tarafından hazırlanan “Afacan” Çocuk Dergisindeki Metin Türk Aydınlanması Açısından İncelenmesi başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Tü Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

Başkan

Doç. Dr. Faik KANATLI

(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Orhan ÖZDEMİR

Üye

Yrd. Doç. Dr. Yusuf İNANDI

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

05.10.2011

ÖNSÖZ

“Afacan” Çocuk Dergisindeki Metinlerin Türk Aydınlanması Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışma, iki yıllık bir çalışmanın ürünüdür. Bu çalışmada dergideki metinler Türk aydınlanması açısından incelenmiştir. Bu bağlamda Afacan çocuk dergisinde yer alan aydınlanma ile ilgili kavramlar belirlenmiş ve bu kavramların dergide ne sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca aydınlanma kavramının çocuklara hangi metin türleriyle, nasıl verilmek istendiği üzerinde durulmuştur.

Çalışma boyunca bana yol gösteren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Orhan ÖZDEMİR’ e; eğitim yaşantım boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen anneme, babama ve ağabeylerime çok teşekkür ederim.

Burcu DEDİK

Mersin, 2011

ÖZET

Avrupa’da aydınlanma hareketiyle birlikte (18. yüzyıl) değişen çocuk edebiyatı ve çocuk gazeteciliği ile ilgili yaklaşımlar, Türk aydınlanmasına da yansımıştır. Çocuklara yönelik edebiyat ürünleri, hazırlanan dergi, gazete ve kitaplar aracılığıyla okuyuculara ulaştırılmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yayımlanmış söz konusu çocuk dergilerinden biri de çalışmanın konusu olan “Afacan” çocuk dergisidir. Faruk GÜNTACA ’nın başyazarlığını yaptığı dergi, özellikle yayımlandığı dönemde çocuk edebiyatı ürünleri açısından önemli bir işleve sahiptir.

“Afacan Çocuk Dergisindeki Metinlerin Türk Aydınlanması Açısından İncelenmesi” konulu bu çalışma öncelikle söz konusu derginin 1932-1938 yılları arasında yayımlanan 323 sayısının incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Belirlenen sayılar incelenirken metinlerdeki iletilerin Cumhuriyet’in hangi ilkesiyle ilişkili olduğunun saptanması yoluna gidilmiştir. Bu saptamalar ışığında, Afacan çocuk dergisinin, incelenen sayılarında, Cumhuriyet’i sahiplenme bilincinin hangi metinlerde hangi vurgularla verilmeye çalışıldığı belirginleştirilmektedir. Bu yönüyle bu çalışmanın, çocuk edebiyatına katkı sağlaması umulmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde çocuk dergileri, çocuk dergilerinin işlevleri, çocuk edebiyatı – çocuk dergileri ilişkisi açıklandıktan sonra çalışmanın sınırlıkları, amacı ve bölümlerinden söz edilmiştir.

İkinci bölüme geçildiğinde “aydınlanma” kavramı ve “aydınlanma- edebiyat” ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde Afacan çocuk dergisi biçim, içerik ve metin türleri bakımından tanıtılmış, bunların Türk aydınlanmasıyla ilişkisi tartışılmıştır. Yine bu

bölümde metinlerdeki iletiler, “Dilde Arılaşma”, “ Akla ve Bilimsel Bilgiye Yönlendirme”, “Laiklik”, “ Modernleşme ve Toplumsal İlerleme”, “Yurttaşlık Bilinci Oluşturma ve Ulusal Bilinci Pekiştirme Çabaları”, “ Okul ve Okumanın Önemi”, “ Eleştirel Düşünme” başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışmanın sonucunda Afacan çocuk dergisinin, metinler aracılığıyla, çocuklara; Türk aydınlanmasının aşamaları hakkında bilgiler verdiği, aydınlanmanın amacına ulaşması için çocukların nelere dikkat etmesi ve neler yapması gerektiği hakkında uyarılarda bulunduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Aydınlanma, Çocuk, Afacan, Dergi

ABSTRACT

Approaches about children literature and children journalist which changed in Europe with the Enlightenment Movement (18th century) showed itself also with the Turkish Enlightenment. Literature products related to children were tried to be reached to the readers via newspapers, magazines and books.

One of these mentioned magazines published in the first years of the Republic is children's magazine Afacan. Edited by Faruk GÜNTACA, the magazine had an important function especially during its publication years in terms of children's literature product.

This study whose subject is "Examination of Texts in Children's Magazine Afacan In Terms Of Turkish Enlightenment", was limited by examine 323 issues of the magazine which were published through 1932-1938. While examining the determined issues, it was tried to determine which republic principle was related to the messages in texts. In the light of these determinations, it was concretized which texts included consciousness of embracing the Republic with which emphasis. It is hoped that this study will contribute to children's literature with this aspect.

The study consists of 3 parts. In introduction, restrictions, objectives and parts of the study are mentioned after explaining the relation between children's magazines with function of children's magazines and children's literature.

In the second part, "enlightenment" concept and enlightenment-literature relation are emphasized.

In the third part, children's magazine Afacan is presented in terms of style, content and text types and their relation with Enlightenment are discussed. In this part, messages in the texts are examined under the titles of "Purification in Language", "Direction to Intelligence and Scientific Information", "Secularity", "Modernization and Progression", "Efforts for Establishment of Citizen Consciousness and Enhancement of National Consciousness", "Importance of School and Studying" and "Critical Thinking".

As a result of the study, it was observed that children's magazine Afacan gave information to children about realization phases of Turkish Enlightenment via texts and warned children about what to do and what to mind for the maintenance of the Enlightenment.

Key Words: Enlightenment, Afacan, Child, Magazines.

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA</u>
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
I.BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
I.1.Çocuk Dergileri.....	1
I.2. Çocuk Dergilerinin İşlevleri.....	2
I.3. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Dergileri.....	2
I.4. Afacan Çocuk Dergisi.....	4
I.5. Problem Durumu.....	6
I.6. Problem Cümlesi.....	6
I.7. Alt Problemler.....	6
I.8. Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	7
I.9. Kavram Tanımlamaları	7
II. BÖLÜM: YÖNTEM.....	9
II.1. Çalışmanın Yöntemi.....	9
II.2. Veri Toplama Araçları.....	10
II.3. Verilerin Analizi.....	10
II.4. Çalışmanın Sınırlıkları.....	10

II.5 Çalışmanın Bölümleri.....	10
III. BÖLÜM: AYDINLANMA.....	12
III.1. Aydınlanma Kavramı ve Aydınlanma Hareketi.....	12
III.2. Aydınlanma-Edebiyat İlişkisi.....	19
IV. BÖLÜM: “AFACAN” ÇOCUK DERGİSİNDEKİ METİNLERİN TÜRK AYDINLANMASI AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	22
IV.1. Afacan Çocuk Dergisi.....	22
IV. 1. 1. Derginin Biçim Özellikleri.....	24
IV.1.2 Dergideki Metin Türleri.....	25
IV.1.2.1. Öykü ve Roman.....	25
IV.1.2.2. Masal.....	39
IV.1.2.3 Şiir.....	52
IV.1.2.4. Tiyatro Eseri.....	56
IV.1.2.5. Bilmece, Fıkra, Fabl ve Çizgi Roman	59
V. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM.....	63
V.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum.....	63
V.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum.....	74
V.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum.....	80
V.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum.....	87
V.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum.....	92
V.6. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum.....	96

V.7. Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum.....	101
V.8. Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum.....	106
VI. BÖLÜM: SONUÇ.....	111
VII. BÖLÜM: ÖNERİLER.....	114
VII.1. Uygulamacılar İçin Öneriler.....	114
VII.2. Araştırmacılar İçin Öneriler.....	114
KAYNAKÇA.....	115
EKLER	
AFACAN ÇOCUK DERGİSİNDEN ÖRNEK SAYFALAR	

TABLolar LİSTESİ**TABLO İSİM ve NO****SAYFA**

Tablo 1: Afacan çocuk dergisinde yer alan romanlar.....	26
Tablo 2: Afacan çocuk dergisinde yer alan öyküler.....	28
Tablo 3: Afacan çocuk dergisinde yer alan masallar.....	41
Tablo 4: Afacan çocuk dergisinde yer alan şiirler.....	53
Tablo 5: Afacan çocuk dergisinde yer alan tiyatro metinleri.....	57
Tablo 6: Afacan çocuk dergisinde yer alan çizgi romanlar.....	60
Tablo 7: Afacan çocuk dergisinde yer alan öz Türkçe sözcükler.....	69
Tablo 8: Afacan çocuk dergisinde yer alan öz Türkçe sözcükler.....	70
Tablo 9: Dilde arılaşma konusunun metin türlerine ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı.....	73
Tablo 10: Afacan çocuk dergisinde akıl ve bilimsel bilgiye yönlendirmeye ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı.....	79
Tablo 11: Afacan çocuk dergisinde laiklikle ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı.....	86
Tablo 12: Afacan çocuk dergisinde kadın-erkek eşitliği ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı.....	91
Tablo 13: Afacan çocuk dergisinde modernleşme ve ilerlemeyle ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı.....	95

Tablo 14: Afacan çocuk dergisinde yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci pekiştirme çabalarıyla ilgili türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı.....100

Tablo 15: Afacan çocuk dergisinde okul ve okumanın önemiyle ilgili türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı.....105

I. BÖLÜM: GİRİŞ

I.1. Çocuk Dergileri

Çocuk gazete ve dergileri; çocuğun eğitiminde, gelişmesinde ve topluma katılmasında bilgi, beceri ve yetenekleriyle kendisini gösterebileceği, eğlenerek öğrenebileceği bir eğitim aracı olarak tanımlanmaktadır (Yalçın, Aytaş, 2005:233).

Çocuk dergileri; çocukları ilgilendiren haber, olay ve bilimsel gelişmelerin yansıtıldığı iletişim aracıdır. Bu yüzden genellikle dergilerin içeriği; çocuğun yaşı, zekâ gelişimi göz önünde bulundurularak oluşturulur. Ayrıca dergiler hazırlanırken, çoğunlukla kültürel gelişmeler ve günlük olaylar dikkate alınır.

Çocuk dergileri; evrensel nitelik taşıyan, çocukların ruhsal özelliklerini göz önünde bulunduran, onların dünyasına ayrı bir renk katan özelliklere sahiptir. Ayrıca konuların milli kültür değerlerini, içinde yaşanılan toplumun benimsediği ahlak kurallarını, gelenek ve görenekleri de içerdiği görülür. Dergide yer alan metinler, eğlendirirken düşündüren, okuma ve öğrenme isteğini arttıran, çocuğun ilgisini çeken ve merak duygusunu uyandıran metinler olmalıdır.

Çocuk dergisi oluştururken metinlerin seçimine çok dikkat edilir. Çünkü dergilerde yer alan her unsur çocuğun gelişiminde önemli rol oynar. Çocuklar, metinlerde karşılaştıkları kahramanlarla kendilerini kıyaslayarak onları model alabilir. Bu yüzden metinlerde karakter seçimi yapılırken, şiddet eğilimi göstermeyen karakterler seçilebilir. Oğuzkan bu konuda şu görüşlere yer vermektedir:

“Karakterlerin vermek istediği iletilerin çocuklar tarafından kolayca kavranabilmesi için anlaşılır bir dil kullanılır. Çünkü iletişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi, metinlerde kullanılan dilin anlaşılabilirliğine bağlıdır. Çocuğa anlaşılır bir dille iletilmek istenen mesaj, görsel olarak da ilgi çekici olmalıdır. Bu yüzden çocuk

dergilerinde kaliteli kâğıt ve baskı tercih edilir. Bu dergilerin büyüklüğü, kapak ve sayfa yapısı hitap ettikleri yaş grubunun rahatça okuyabileceği biçimde düzenlenir. Bu düzen içine kullanılan resim, fotoğraf ve şekiller de içeriğe uygun olarak yerleştirilir” (Oğuzkan, 2000:343).

Bir çocuk dergisinin yukarıda belirtilen özellikleri taşımasıyla amacına ulaşmış olacağı iddia edilmektedir.

I.2. Çocuk Dergilerinin İşlevleri

Çocuk dergilerinin, çocuğun güncel olaylarla bağ kurmasının yanında eğlendirici bir işlevi vardır. Ders kitapları gibi öğretme amacı taşımayan, bilgiyi eğlence ortamında veren bu dergilerin, çocuğun okuma becerisinin gelişmesine katkıda bulunduğu görülmüştür. Demiray’ın çocuk dergisiyle ilgili görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuk dergileri; öyküler, romanlar, tekerlemeler ve bilmecelerle çocuğun toplumsal ve kültürel gelişmeleri takip etmesini, yaşam üzerine görüş kazanmasını sağladığı için çocuğu kendine çeker. Bu yapıtlar onların doğayı, çeşitli kişilikleri tanımlamasına yardım eder; birbirinden farklı durumlar, olaylar karşısında nasıl davranması gerektiğini görmesini ve öğrenmesini sağlar” (Demiray, 1979:285).

Dergiler yoluyla çocuk, okuduğunu anlama, konuşma ve yazma yeteneğini geliştirir. Çocuk, okumadan zevk aldıkça daha çok ve daha verimli bir okuma gerçekleştirir. Anlatım da zengin bir bilgi ve yaşantı kaynağından yararlandığı ölçüde başarılı olur.

I.3. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Dergileri

Çocuk edebiyatının tanımı konusunda tam bir kavram kargaşası yaşandığına ilişkin görüşler bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar çocuk edebiyatının tanımlanmasıyla bir yere varılamayacağını düşünürken kimi araştırmacılar da çocuk edebiyatını 'edebiyat' genel kavramı içinde ele almayı yeğlemektedir (Yalçın, Aytaş, 2005:15). Bu tartışmalardan yola çıkılarak çocuk edebiyatının tanımı şöyle yapılabilir: Çocukları eğitirken eğlendiren; çocukların hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden sözlü ve yazılı ürünlerin tamamıdır.

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğun kendini fark etmesini sağlar. Ayrıca çocuğun hayal dünyasını geliştirir ve çocuğun dil gelişimine katkıda bulunur. Bu eserler; sevgi, ölüm, doğum, dostluk, arkadaşlık gibi her türlü konuyu kapsar. Konu seçimi yapılırken çocukların ilgileri, merakları ve yaş gurupları göz önüne alınır. Çünkü konuların seçiminin, çocuğun okuma gelişimine katkı sağladığı görülmüştür.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin okuyucuyla paylaşılmasında çocuk dergilerinin önemli bir yeri vardır. Çünkü çocuk dergileri, çocuğu eğlendirirken düşündürür. Çocuk dergilerinin bu özelliği, çocuğun zihinsel gelişimine katkı sağlar.

Her çocuk dergisinin hitap ettiği çocuk kitlesi farklı olabilir. Bilim ve teknolojiye meraklı olan çocuklar bilim dergilerini; doğa ve yeryüzüyle ilgilenen çocuklar belgesel içerikli dergileri; kurgulardan hoşlanan çocuklar çizgi romanları alabilir. Bu durum, onların ilgi alanlarındaki farklılığından kaynaklanabilir.

Çocuk dergilerinde yer alan her metin türünün farklı görevi vardır. Bunlardan masallar ve öykülerde, toplumun gelenek ve görenekleri çocuğa kazandırılır. Bilmece ve bulmacayla çocuğun zekâsı; fıkralar ve ilginç olaylara ayrılan bölümlerle çocuğun espri yeteneği geliştirilmeye çalışılır.

Çocuk dergilerindeki bu metin türleri, çocuğun bilişsel ve duygusal yönden gelişimi dikkate alınarak seçilir. Bu yüzden çocuk dergileri oluşturulurken metin türlerinin dağılımına dikkat edilmesi gerekir.

Çocuk dergilerinin tarihine bakıldığında Tanzimat'tan günümüze birçok çocuk dergisi yayımlandığı görülür. Cumhuriyetten önce ilk çocuk gazetesi “ Mümeyyiz (1869)” çıkarıldıktan sonra 1875'te “Çocuklara Mahsus Sadakat” gazetesi çıkarılmış ve büyük ilgi görmüştür. Daha sonra bu gazete ad değiştirerek “Eftal” adıyla yayımlanmaya devam etmiştir. Sonraları Bahçe (1878), Çocuklara Mahsus Gazete (1896), Çocuk Dünyası (1912), Çocuk Duygusu (1913), Çocuk Dostu (1914), Talebe Defteri (1915) piyasaya çıkmıştır (Alpay,1980:174).

Yeni Türk Alfabesi'nin kabulüyle okuma yazma ve okullaşma oranının artması ve basım işlerinin kolaylaşması ile çocuklar için hazırlanan edebiyat yapıtlarının sayısında önemli ölçüde artış görülmüştür.

I.4. Afacan Çocuk Dergisi

Bu araştırmaya konu olan “*Afacan*” çocuk dergisi; “*Çocuk Sesi*” adıyla yayımlanmaya başlamış, daha sonraları 1939'da “*Çocuk Sesi ve Afacan*”, en sonunda da “*Afacan*” olarak ad değiştirmiştir (Alpay,1980:174). Mehmet Faruk Gürtunca'nın 1932 yılında kurduğu, 1957 yılına kadar haftalık olarak yayımlanan, bu dergide; o dönemde yetişen çocukların ilgisini çekecek öyküler, bulmacalar, şiirler, tekerlemeler, karikatürler vb. bulunmaktadır.

Afacan çocuk dergisinin yayımlanmaya başladığı dönemde, Cumhuriyetin ilk yıllarında, çocuk dergi ve gazetelerinin sayısı oldukça azdır. Yeni Türk harflerinin kabulü

(1928) ve ilkokula giden öğrenci sayısının çoğalmasıyla çocuk dergi ve gazetelerinin sayısının hızla arttığı gözlenir. Bu dönemde, okuma yazmayı öğrenmiş veya öğrenmekte olan çocuklara yardımcı olmak amacıyla dönemin aydınları, çocuklara seslenen yayınların çıkmasına ağırlık vererek çocuk edebiyatı ürünlerinin okunmasına katkıda bulunmuşlardır.

Afacan çocuk dergisi, ilk yayımlarıyla çocukların ilgisini çekmeyi başarmış ve okuma oranının artmasına katkıda bulunmuştur. Çocuklara Cumhuriyeti tanıtan Afacan çocuk dergisinin sayılarında, çocuklardaki Cumhuriyet coşkusunu arttırmak için; milli bayramlara, saltanat devrindeki yanlış uygulamalara, dil devrimi ve modern yaşamın önemine yer verilmiştir. Dergideki karikatürlerde ve metinleri sembolize eden resimlerde dikkati çeken bir nokta ise okula giden erkek öğrencilerin yanında bir kız öğrenci bulunmasıdır. Bu durum, okullaşmaya ve kız – erkek eşitliğine verilen önemin göstergesidir. Ayrıca Tarzan ve Mikey Mouse gibi karakterlerin dergide yer alması, dergiyi daha ilgi çekici hale getirmiştir. Derginin her sayısında bu karakterlerin maceralarına yer verilerek heyecan dolu anların bir sonraki sayılara aktarıldığı görülmüştür. İzlenen bu yöntem okuyucunun bir sonraki sayıyı merak etmesini sağlamıştır.

Derginin sayıları incelendiğinde, özellikle milli bayram haftalarında Atatürk temasının oldukça sık işlendiği görülür. Atatürk'ün yaptığı ziyaretler, katıldığı açılışlar ve verdiği demeçler dergide yer alır. Bu metinlerle çocuklara, Atatürk'ü yakından takip etme fırsatı verilmiştir. Atatürk ve millî duygu içerikli metinler, bütün sayılarda yer alarak çocukların millî duygu bakımından da gelişimi sağlanmaya çalışılmıştır.

Dergide, çocukların eğlenmesini sağlayacak ödüllü oyunlara ve bulmacalara yer verilerek derginin sıkıcı olmasının engellendiği görülür. Ayrıca oyunların sonuçları bir sonraki sayıda verilerek çocukların bir sonraki sayıyı da alması amaçlanır.

I.5. Problem Durumu

Problemin tanımlanması aşamasında Afacan çocuk dergisinin araştırma kapsamında olan sayıları ve bu sayılarda yer alan metinler incelendiğinde, Türk aydınlanmasından etkilendiği ve Cumhuriyetin ilkelerini okuyucularına tanıtmak istediği görülmektedir.

I.6. Problem Cümlesi

Afacan çocuk dergisinde çocuklara Türk aydınlanmasıyla ilgili hangi iletileri verilmektedir?

I.7. Alt Problemler

Dilde arılaşmanın Afacan çocuk dergisindeki izleri nelerdir? Dilde arılaşmayla ilgili metinlere ne sıklıkla rastlanılmaktadır?

Afacan çocuk dergisinin, okuyucularını akla ve bilimsel bilgiye yönlendirmedeki yaklaşımı nasıldır? Akla ve bilimsel bilgiye yönlendirmeye ilgili metinlere ne sıklıkla rastlanılmıştır?

Laiklik kavramının Afacan çocuk dergisindeki yansımaları nelerdir? Laiklikle ilgili metinlere ne sıklıkla yer verilmektedir?

Afacan çocuk dergisinin kadın–erkek eşitliğine yaklaşımı nasıldır? Kadın–erkek eşitliğiyle ilgili metinlere ne sıklıkla rastlanılmaktadır?

Afacan çocuk dergisinde modernleşme ve ilerleme kavramlarına nasıl yaklaşmaktadır? Modernleşme ve ilerlemeyle ilgili metinlere ne sıklıkla rastlanılmaktadır?

Afacan çocuk dergisinin yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci pekiştirme çabalarına yaklaşımı nasıldır? Yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci pekiştirme çabalarıyla ilgili metinler ne sıklıkta yer almaktadır?

Okul ve okumanın önemi Afacan çocuk dergisinde nasıl yansıtılmaktadır? Okul ve okumanın önemiyle ilgili metinlere ne sıklıkta rastlanılmaktadır?

Afacan çocuk dergisinin eleştirel düşünmeye yaklaşımı nasıldır?

I.8. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Yapılan araştırmalarda Afacan çocuk dergisinin, Cumhuriyetin ilkelerinin çocuklara benimsetilmesi bakımından faydalı olduğu, çocukların Türk aydınlanmasının süreçlerini açıkça takip edebildiği görülmüştür. Bu çalışmada Afacan çocuk dergisinde, Türk aydınlanmasının çocuklara hangi iletilerle öğretilmek, tanıtılmak istendiği araştırılmaktadır. Ayrıca bu doğrultuda hangi tür metinlere, ne sıklıkla başvurulduğu incelenerek derginin, Türk aydınlanmasındaki rolü ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

I.9. Kavram Tanımlamaları

Bu çalışma kapsamında açıklığa kavuşması gereken kavramlar aşağıda sıralanmaktadır:

Aydınlanma: “İnsanın geleneksel görüşler, yetkeler, bağlılıklar, tasarım ve önyargılardan kendini usuyla kurtarıp yalnızca usuna dayanarak yaşamı kavramaya ve düzenlemeye çalışmasıdır” (TDK, 2005).

Akı: “Düşünme, anlama ve kavrama gücü, ustur” (TDK, 2005).

Bilim: “Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilimdir” (TDK, 2005).

Laiklik: “Devlet ile din işlerinin ayrılığı, devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından yansız olmasıdır” (TDK, 2005).

Toplumsal İlerleme: “İnsanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin artması, bilimin, ekinin toplumda yaygın olarak dağılması, bireyin gelişmesi, toplumsal özgürlüğün genişlemesidir” (TDK, 2005).

Birey: “Toplumları oluşturan ve düşünsel, duygusal, iradeyle ilgili nitelikleri toplum içinde belirlenen insanların her biridir.” (TDK, 2005).

Ulus: “Millettir” (TDK, 2005).

II. BÖLÜM: YÖNTEM

II.1. Çalışmanın Yöntemi

Afacan çocuk dergisindeki metinler Türk aydınlanması açısından incelenirken içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Bilgin (2006:1), içerik analizini, çok çeşitli söylemlere uygulanan birtakım metodolojik araç ve tekniklerin bütünü olarak tanımlarken, içerik analizi tekniklerinin ise; bir söylemi anlama ve yorumlamada, öznel etkenlerden kurtulmayı sağlama amacı taşıdığını belirtmektedir. Robert ve Bouillaget (1995) ise; içerik analizini çeşitli metinlerin içeriğini kendini doğrudan okumaya vermeyen temel öğelerini sınıflandırmak ve yorumlamak amacıyla yöntemsel, sistematik, objektif ve nicel olarak incelenmesini sağlayan teknik olarak tanımlamışlardır (Bilgin, 2006:2).

İçerik analizinin temel amacı sözel/yazılı ve bunların dışında kalan materyali sayısal verilere dönüştürmektir. Buna ek olarak, içerik analizinde mesajlardan bir çıkarımda bulunma söz konusudur (Bilgin, 2000:63). Bu bağlamda araştırmada uygulanan analizde, incelenen öğelerin metinlerde hangi sıklıkta kullanıldığının sayılması amaçlanmıştır. Böylece Afacan çocuk dergisinde Türk aydınlanmasının izlerine hangi metin türlerinde yoğun olarak rastlanıldığını görmek amaçlanmaktadır.

İçerik analizini verimli kılmak için araştırmaya ilk olarak iletilerin, Türk aydınlanmasının ilkelerinin gruplandırılmasıyla başlamıştır. Bu süreçte Cumhuriyetin temel ilkeleri dikkate alınmıştır. Daha sonraki aşamada, araştırma örneklemini temsil eden dergiler taranarak Türk aydınlanmasıyla ilgili kullanılan kelimeler ve bunların metin türlerindeki kullanım sıklıkları belirlenmiştir.

II.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan verilerin toplanmasında şu yollar izlenmiştir:

1. İlgili literatür taranmıştır.
2. Afacan çocuk dergisinin bu çalışma kapsamında belirlenen sayıları, Ankara Mili Kütüphane'den elde edilmiştir.
3. Dergilerin taranması ile elde edilen veriler ve bu verileri destekleyecek farklı kaynaklardaki bilgiler temel alınmıştır. Bu anlamda çalışmada “belgesel tarama” yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır (Karasar,2006).

II.3. Verilerin Analizi

Afacan çocuk dergisinin araştırma kapsamında incelen sayılarından belgesel veri toplama yolu ile elde edilen verilerin belirlenen özellikleri frekans dağılımı ve yüzdeler ile özetlenerek yorumlanmıştır.

II.4. Çalışmanın Sınırlıkları

1932-1957 yılları arasında haftalık olarak çıkan, “Afacan” çocuk dergisi, yirmi beş yıl kesintisiz olarak yayımlanmıştır. Derginin yayımlanma süresinin uzun olması çalışmayı zorlaştırdığından araştırma zaman yönünden sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada derginin Ankara Milli Kütüphane'deki 13 Ekim 1932 (ilk yayın) ile 1 Mart 1938 tarihleri arasındaki 323 sayısı incelenmiştir. Ayrıca metinlerde okuyuculara yansıtılmaya çalışan Türk aydınlanması, Cumhuriyetin ilkeleriyle sınırlandırılmıştır.

II.5. Çalışmanın Bölümleri

Dergide yer alan metinler, konusu bakımından Cumhuriyetin temel ilkeleriyle ilişkilendirilerek incelenmektedir. Bu bağlamda çalışmanın giriş bölümünde çocuk dergileri, çocuk dergilerinin işlevleri, çocuk edebiyatı – çocuk dergileri ilişkisi açıklanıp

Afacan çocuk dergisi tanıtıldıktan sonra araştırmanın problemi, alt problemleri, çalışmanın sınırlıkları, amacı ve öneminden söz edilmiştir.

İkinci bölümde; çalışmanın yöntemi, veri toplama teknikleri, verilerin analizi, çalışmanın sınırlıkları ve çalışmanın bölümlerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde “aydınlanma” kavramı ve aydınlanma- edebiyat ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde Afacan çocuk dergisi biçim, içerik ve metin türleri bakımından tanıtılmış, bunların aydınlanmayla ilişkisi tartışılmıştır. Yine bu bölümde metinlerdeki iletiler, “Dilde Arılaşma”, “ Akla ve Bilimsel Bilgiye Yönlendirme”, “Laiklik”, “ Modernleşme ve İlerleme”, “Yurttaşlık Bilinci Oluşturma ve Ulusal Bilinci Pekiştirme Çabaları”, “ Okul ve Okumanın Önemi”, “ Eleştirel Düşünme” başlıkları altında incelenmiştir.

Beşinci bölümde alt problemler çerçevesinde elde edilen bulgular yorumlanmış ve bir sonuca ulaşılmıştır.

“Afacan Çocuk Dergisindeki Metinlerin Türk Aydınlanması Açısından İncelenmesi” konulu bu çalışma hazırlanırken öncelikle söz konusu derginin 1932-1938 yılları arasında yayımlanan 323 sayısının incelenmesi yeğlenmiştir. Belirlenen sayılar incelenirken metinlerdeki iletilerin Cumhuriyetin hangi ilkesiyle ilişkili olduğunun saptanması yoluna gidilmiştir. Bu saptamalar ışığında, Afacan çocuk dergisinin, incelenen sayılarında, Cumhuriyeti dolayısıyla Türk aydınlanmasını sahiplenme bilincinin hangi metinlerde hangi vurgularla verilmeye çalışıldığı belirginleştirilmektedir. Bu yönüyle bu çalışmanın, çocuk edebiyatına katkı sağlaması umulmaktadır.

III. BÖLÜM: AYDINLANMA

III.1. Aydınlanma Kavramı ve Aydınlanma Hareketi

Aydınlanma, on sekizinci yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkıp gelişen bir düşünce akımıdır. Aydınlanma; tarihsel olguların, bilimsel buluşların etkileşimleriyle oluşan ve bu etkileşimin insanın tarihe, sanata, bilime ve felsefeye bakışını değiştirmesiyle şekillenen bir ilişkiler bütünüdür (Hampson, 1991:12).

Aydınlanma; insanlığı, eleştirel aklın kullanılmasıyla batıl inanca, gizemli güce ve doğa güçlerine bağlı kalmaktan kurtarmayı amaçlar. Bu sayede insanın dünyadaki konumu, bir otoriteye değil; kendi aklına dayalı bir hale gelmiştir. Aydınlanma; bireyi, hem ailesinin hem de bizzat kendisinin dayattığı, dar, akılcı olmayan görüşten kurtaran; akılcı ve bilgiye önem veren bir düşünce hareketidir. Bu hareketi oluşturan ve içinde yer alan düşünürler, başlıca "aklın önemi", "dini, siyasi yapıyı ve sosyal düzeni eleştirmek", "düşünce ve ifade özgürlüğü", "bilimin üstünlüğü", "ilerleme", "hümanizm" gibi değerlerden oluşan bir yaşam biçimini gerçekleştirmeyi amaç edinerek tüm insanlara ulaşmayı hedeflemişlerdir. Çünkü bu düşünceler insanların mutluluğunu ve ön yargıları yıkmayı amaç edinen ilkelerdir. Özellikle Hıristiyanlığın getirdiği ön yargıya karşı çıkışın temelidir (Uyanık, 2006:30).

Dönemin aydınları, dinsel konularda bile insanı merkez olarak almak ve dünya gerçeklerini değerlendirmek istemişlerdir. Dinî hoşgörü, siyasi adalet ve eğitim reformunu teminat altına almak, işkenceyi ortadan kaldırmak için mücadele etmişler ve hayli başarılı olmuşlardır. Temel başarı ise beşeri ve toplum bilimleri alanlarında yapmışlardır. Aydınlanmaya yapılan en özgün katkı ise doğa bilimcilerin yöntem ve kurallarını insanlığın bütününe yayma çabalarıdır (Alatlı, 2010:919).

Tüm bu çabaların yaşandığı dönem, 18. yüzyıl, Aydınlanma Devri adını almış, Avrupa'yı düşünce olarak geliştirmiş ve İngiltere'deki sosyal ve siyasal değişiklikler Avrupa'yı yeni bir dönem açmaya yöneltmiştir (Demir ve diğ., 2002:14).

“Aydınlanma ilk olarak İngiltere’de Bacon, Hobbes ve Locke’la başlamış ve daha sonra J. Toland ve M.Tindol ile devam etmiştir. Fransa’da; Descartes, Spinoza, Boyle, Montesquieu, Voltaire ve Rousseau aydınlanmanın öncüleri olmuşlardır. Almanya’da ise aydınlanma hareketi Leibniz tarafından başlatılmış, Gratius, Thomasius, Wolff, Lessing, Herder ve Kant gibi düşünürlerce yürütülmüştür” (Arslan,1991:24).

Bu aydınlar arasında akıllı kullanma düşüncesi zamanla yayılmış ve onların öncülüğüyle toplumlar, kiliseyi ve devleti sorgulamaya başlamışlardır. Bu sorgular sonucunda da özgürlük düşüncesi yayılmaya başlamıştır. Böylece insan, birey olma yolunda ilerlemiştir. Bilgen, bu konuda şunları söylemektedir:

“Aydınlanma, insanın tebaa olmaktan, kul olmaktan vatandaşa olmaya, birey olmaya yöneldiği bir süreçtir. Birey olmak ise bağımsız düşünebilmekle, Kant’ın dediği gibi insanın kendi aklını kullanma cesaretini gösterip sorumluluğunu üstlenmesiyle olur” (Bilgen, 2003:5).

Buradan anlaşılacağı üzere; Kant, akıl ile özgürlüğü bağdaştıran filozoflardan biri olarak dikkati çekmektedir. Çünkü ona göre bağımsız düşünce bireyin kendi aklıyla doğruyu aramasıdır. Bu yüzden bireyin aydınlanması için özgürlükten başka bir şey gerekmez; bunun için gerekli olan özgürlük de özgürlüklerin en zararsız olanıdır: Aklı her yönüyle ve her bakımdan çekinmeden kitlenin önünde apaçık olarak kullanma özgürlüğüdür (Kant,1784).

Aydınlanma hareketinin amacı, “akıl”ı üstün kılmak olduğu düşünüldüğünden aydınlanma dönemine “Akıl Çağı” da denilmektedir. Çünkü aydınlanma hareketiyle

birlikte insanın varlığının anlamı ve bu dünya içindeki yeri merakı, akıl yoluyla giderilmeye çalışılmıştır. Akıl böylece bilgiyi ve ahlâkı birleştiren tek gösterici olmuştur (Çiğdem, 2001:13).

Aklın ışığında kurulan bir hayat isteyen Aydınlanma Çağı'nın insanı, hayaller peşinde koşmayı bırakarak; olduğu yerde kalıp başkalarının kendisine yön vermesini beklemektense kendi kararlarını kendisini vermek isteyen bir iradeye sahip olmak istemiştir. Dolayısıyla aydınlanma insanı, kendi yazgısını kendisi belirlemeye başlamıştır.

Aydınlanma hareketi, akıl ve bilgi teorisinden yola çıkarak sosyal ve siyasal devrimlere; Tanrı ve din anlayışından sanat ve ahlak anlayışına kadar pek çok değişimi gerçekleştirerek modern Avrupa'ya yön vermiştir. Böylelikle; din temelli açıklama sistemi, yerini akıl temelli açıklamalara bırakmıştır. Aklın ön plana çıkmasıyla birlikte, eleştirel bir tutum gelişmiş, geleneksel değerler ve kurumlar sorgulanmıştır. Her şeyin ölçüsü olan Tanrı veya kilise reddedilmiş, insan aklı ölçü olarak merkezi bir konuma gelmiştir (Uyanık, 2006:30-36).

İnsanın ölçü olarak kabul edilmesi, göreceli yaklaşımların artmasına neden olmuştur. İnsan ve kültür sorunları, düşüncenin başlıca konusu olmuştur. Sosyal hayatı belirleyen, devlet, din ve toplum gibi kavramlar, akıl tarafından yeniden yorumlanmıştır. Belirli bir kesimin ya da kilisenin egemenliğinden kurtarılan bilgi ve üretilen teorik tartışmalar, toplumun geniş bir kısmı tarafından takip edilmeye başlanmış, buna bağlı olarak toplumsal bilinç artmıştır.

Batıdaki aydınlanma hareketi, Avrupa dışındaki ülkeleri de etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'la başlayan düşünsel hareketlilikte Fransız Devrimi'nin etkileri görülmektedir. Cumhuriyetin kuruluşu ve ortaya koyduğu ilkeler, Batı aydınlanmasının Türkiye koşullarında yeniden yaratılması olarak değerlendirilebilir.

Atatürk, Türk devrimini değerlendirirken bilim ve akli merkeze almıştır. Hatta Türk milletine miras olarak; ayet, dogma, kalıplaşmış kural değil, bilim ve akli bırakmıştır. Bunun sebebini de milletlerin sürekli değişmesi olarak açıklamıştır (Giritli,?).

Atatürk'ün bu düşüncelerinin temelinde, vicdan ve düşünce özgürlüğüne saygı, ulusal bütünlük sosyal dayanışma, ulusal ve uluslararası barış kavramları yer almaktadır. Atatürk'ün tüm eylemlerinde ve söylemlerinde akılcılık baskındır. Gerçeği bulmak ve görmek için insan aklına ve bilime önem vermiştir. Akılcı yaklaşımla, gerçeğin objektif şekilde değerlendirilebileceğini düşünmüştür (Tarlan, 2006:50).

Türk devriminin ve onun ürünü olan Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş bilim ve teknolojiyi kullanarak diğer toplumlara örnek olmaya çalıştığı görülür. Çağdaş toplum olarak yaşayabilmek içinse, temel önem taşıyan bazı işlevler vardır ki, bunların uygarlığın gerektirdiklerine uygun olarak yerine getirilmesi zorunlu olmuştur. Bunun için toplum içinde her alanda özgür ortamının yaratılması, kültürün ve bilimin ilerlemesi için eğitime önem verilmesi ve ülkenin kalkınma bilmesi için sağlam bir ekonominin olması gereklidir. Çağdaş bir toplumsal yapının varlığından söz edilmesi için de tüm bu faaliyetlerin birbiriyle uyum ve eşgüdüm içinde bulunmaları gereklidir (Ozonkaya,1995:4).

Türk devrimi, çağdaş bir toplumu hedeflediğinden akıl ve bilimin yol göstericiliğini ilke olarak benimsemiştir. Cumhuriyetin benimsediği ilkeler de akıl ve bilimin verilerine dayanarak geliştirilmiştir. Dolayısıyla bu altı ilke, birbirini bütünleyici özellik taşımaktadır.

Bu ilkelerden ilki olan Cumhuriyetçilik, Türk ulusunun yaşamında önemli bir yere sahiptir. “Cumhuriyetçilik, siyasal iktidarın dinsel kökenli olmaktan çıkması, laikleşmesi, siyasal rejimin çağdaşlaşması demektir”(Demir ve diğ., 2002:301). Bu düzen;

toplumun ulus bilincine ulaşmasını, egemenliğini eline almasını, bireysel ve toplumsal özgürlüğü sağlayıp barış içinde bilim, sanat ve teknolojinin en ileri aşamalarına ulaşmaya çalışmasını hukuk devleti ilkelerine göre yapılmasını sağlamıştır.

Cumhuriyetin, bir devletin yönetim şekli olarak düşünüldüğünde o devlete bağlı ulusu da unutmamak gerekir. Çünkü Cumhuriyetle yönetilen bir devlette egemenlik ulusa aittir. Bu bakımdan bu ilke milliyetçilik ilkesiyle iç içedir. Bu ilkenin anlaşılabilmesi için öncelikle millet, kelimesinin tanımını bilmek gerekir. Atatürk, milletin tanımını şu sözlerle açıklamıştır:

“ Zengin bir anılar mirasına sahip olan, birlikte yaşama konusundaki istek ve görüşünde içtenlikli bulunan ve sahip olduğu mirasın korunmasını birlikte sürdürme konusunda ortaklaşa istenç sahibi olan insanların birleşmesinden ortaya çıkan toplumdur” (Aktaran Ozonkaya,1995:318).

Bu çağdaş ve demokratik millet kavramı, aslında milliyetçilik ilkesinin temelini oluşturmaktadır. Buna göre milliyetçi harekette birlik vardır ve bu bağ ile egemenlik, milletin olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra ise bu millet, Türk devriminin gerçekleşmesi sürecine dâhil olmuşlardır.

Milliyetçiliğin doğal sonucu olan halkçılık, çağdaş demokrasi ilkesinin temelini oluşturur. Halkçılık, “ bireyler arasında hiçbir fark ayrılığı görmemek, topluluk içinde ayrıcalık kabul etmemek, halk adı verilen tek ve eşit bir varlık tanımak görüş ve tutumdur” (Demir ve diğ., 2002:312).

Atatürk’e göre halkçılık, egemenliğin kaynağıyla ilgilidir. Atatürk bu konuda; “bizim görüşümüz –ki halkçılıktır- kuvvetin kudretin, egemenliğin, idarenin doğrudan

doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yoktur ki, bu dünyanın en kuvvetli esası, ilkesidir” demiştir (Aktaran Demir ve diğ., 2002:312).

“Ayrıca halkçılık, halkın halkla birlikte, halk tarafından yönetilmesini anlatır. Egemenlik kısıtsız koşulsuz ulusundur ilkesini Bağımsızlık Savaşı’nda da, tüm Cumhuriyet devrimlerinin de temelini yerleştirilmesi, bunun kanıtıdır ” (Ozankaya,1995:318).

Halkçılık anlayışı, ayırıcı değil; bütünleştiricidir. Bu anlayış sadece sınıf ve mesleki farklılıkları değil; inanç farklılıklarını da aynı amaçlar etrafında birleştirmeyi hedeflemiştir. Bu amaçlar ise, toplumun ekonomik sosyal ve kültürel yönden geliştirilmesidir.

Halkın ekonomi bakımından özgürlüğünü, eşitliği ve kalkınmasını sağlama için devletçilik ilkesi benimsenmiştir. Bu ilke doğrultusunda halka yön gösterilmiş ve kendisinin alamayacağı ekonomik önlemler gerçekleştirilerek, özel sektörün büyümesine yardımcı olunmuştur. Tüm bunlar yapılırken ise belli bir plan ve program takip edilmiştir.

Devletçilik politikasıyla halkı, ekonomik ve sosyal refaha kavuşturmak amaçlanmıştır. Bunun için; sanayileşmeye önem verilmiş, teknik eleman açığı giderilmeye çalışılmış, geri kalmış bölgelerin kalkınmasında yardımcı olunmuş, üreticiye destek olunmuş, ulusal pazarın oluşması sağlanmıştır.

Cumhuriyetin ilkelerinden bir diğeri olan laiklik, “akılcılık ilkesinin yaşama uygulanmasının zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmış evrensel bir ilkedir. Laiklik, bilginin dogmalarından ve inanç kategorilerinden bağımsızlaşması demektir. Bilginin deney ve gözlemlerden kaynaklanmasını öngörür” (Demir ve diğ., 2002:308).

Bu açıdan bakıldığında laiklik, akli ön planda tutan aydınlanmanın bir koşuludur. Bu yüzden bir devletin, milletin aydınlığa ulaşabilmesi için her alanda laik bir

işleyişe sahip olmak gerekir. Laik bir devlette, hükümet ve idare işleri, bunları düzenleyen yasa ve kuralların dayanakları ve ilkelerin kaynağı dini düşünceler değildir. Bu tip devletlerde, Türkiye Cumhuriyeti'nde olduğu gibi, dinî düşünceler kişilerin vicdanına bırakılır. Ayrıca devlet, bireylerin benimsediği dinlere karşı hoşgörülü davranır.

Laikliğin olduğu bir devlette demokrasinin de adımları kolay atılır. Çünkü, demokrasilerde başka insanların inançlarına karışmadan, herkes istediği gibi ibadet etme, istediğine inanma özgürlüğüne sahiptir. Ama bu özgürlük, başkalarının inanma veya inanmama özgürlüklerini kısıtlamaya, engellemeye başladığında laiklik ilkesi ve demokrasi çığnenmiş olur.

Laiklik ilkesi, Cumhuriyetin diğer ilkeleriyle doğrudan ilgilidir. Çünkü, laik bir devlet olmak için; cumhuriyetçi ve milliyetçi anlayışa sahip olmak, herkes kanun önünde eşittir ve egemenlik halka aittir düşüncesini savunan halkçılık ilkesini benimsemek, devletin ekonomik düzeyini her bölgede eşit ve planlı bir şekilde arttırmayı hedefleyen devletçilik ilkesini desteklemek ve devletin ilerlemesini sağlamak için inkılâpçılık ilkesinin hayata geçirilmesi gerekir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan başlayarak çok kısa süre içinde gerçekleştirilen Atatürk devrimleri bağlamında, başta Medeni Kanun olmak üzere çağdaş ülkelerin hukuk sistemini temel alan birçok yasanın kabulüyle laiklik yönündeki atılımlar pekiştirilmiştir. Bu çağdaş atılımlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim, hukuk, kültür, ekonomi, siyaset ve diğer alanlarda yeniden yapılanmasına olanak sağlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde meydana gelen bu siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerin tümünü kapsayan bir ilke olan inkılâpçılık da Türk devletinin temel niteliklerinden biridir.

İnkılâpçılık, gerçekleştirilmiş bulunan laik, devletçi, milliyetçi, halkçı Türkiye Cumhuriyetini korumayı amaçlar. Bu amaç ile Türk devriminin geriye dönüşünü engelleyici bir konuma sahiptir. Bunun yanında temel ilkeler doğrultusunda Türk devrimini ileri götürme görevini de içerir. Bir başka deyişle yalnız elde bulunanla yetinmez; zamanın gereklerine ve çağdaş gelişmelere göre ileriye gitmeyi amaçlar.

Cumhuriyetin temelini oluşturan tüm bu ilkeler, aynı zamanda Türk devriminin de temelini oluşturmuştur. Türk devrimi, elbette her şeyden önce bir kültür devrimidir. Bu hareket, “Yeni İnsan”ı yaratmak ve onu itici güç olarak kullanmak amacını taşımaktadır. Bu doğrultuda gerçekleşen demokrasinin kurumlarını oluşturma ve geleceğin sivil toplumunun temellerini atma çabaları da bu aydınlanmanın parçaları olmuştur (Kili, aktaran Tarlan, 2006:41).

Bu yüzden Türk devrimine bakıldığında, asıl amacın Türkiye Cumhuriyeti’ni aydınlığa kavuşturmak olduğu söylenebilir.

III.2. Aydınlanma-Edebiyat İlişkisi

Aydınlanma hareketinin temel ilkesi akla inançtır. Çünkü her zaman, her toplumda çağların ve fikirlerin değişimine karşın tek değişmeyen şey akıldır. Çağın düşünürleri, geçmişteki yanlıgıları ve aklın reddettiği bağınaz inançları bir tarafa bırakarak geri kalmışlığın karanlığına gömülmüş insanoğlunu yeni gerçeklerle aydınlatarak insanlar arasında eşitlik sağlamayı amaçlamışlardır. Onlar, kilisenin koyduğu kısıtlamalardan sıyrılarak insanın gerçek kişiliğini yansıtan ona mutluluk ve yarar sağlayan eşitlik ilkesine dayalı, doğal hak ve doğal ahlak anlayışını yerleştirmek istemişlerdir. Yine geleneklerin ve yasaların insanlara mutluluk getirmediğini; soylular, krallar ve yüksek din sınıfı gibi ancak belirli bir azınlığın haksız ayrıcalıklara sahip olduğunu anlamışlardır. Böylece yanlıgılar, baskı ve şiddet hareketleriyle dolu olarak görünen geçmişe ve tarihe karşı bir düşmanlık

duymuşlardır. Çünkü o çağlarda bazı kişi ve sınıflar, halkı cehalete terk ederek onları boş inançlar ve cehennem fikriyle korkutarak, baskı ile toplumda bir eşitsizlik yaratmışlardır. İşte burada aklın görevi bu aşamada halkı uyandırmak, ışık tutarak onları aydınlatmak olmuştur. Bu da yalnızca halkı eğitmekle ve onlara gerçeği götürmekle olabilir. Ancak bu biçimde halk, eşit ve özgür olduğunu anlayabilir. İşte bu noktada aydınlanma hareketi devrimci bir nitelik yüklenmiştir (Uyanık, 2006:30-36).

Osmanlı düşüncesinde bu devrime zemin oluşturabilecek ilk kıpırdanışlar 18. yüzyıl başlarında görülmektedir. Yeni batı değerlerinin askerî, siyasî ve idarî hedefler olarak şekillenmeye başladığı bu dönemde, pozitif bilimlere doğru bir eğilim de belirginleşmiş, birçok temel eser birbiri ardına çevrilmiştir. Türk aydınlanmasında bir uyanış devri olarak nitelendirilebilecek olan 18. yüzyılın ilk çeyreği, tabiatıyla, mimariden ev ve bahçe dekorasyonuna, yiyecek içecekten kılık kıyafete birçok Avrupai unsurun Osmanlı hayatına girdiği bir sürecin de başlangıcı olmuştur. Böylece, önce saray, sonra sokak, dalga dalga değişmeye ve dönüşmeye yüz tutmuştur. Bu rüzgârdan, bir bakıma hayatın aynası demek olan edebiyatın etkilenmemesi düşünülemezdi. Bu etkilenişin başlangıcı, Lale Devri'nde görülür. Bu dönemde, başta edebiyat olmak üzere bütün güzel sanatlara sahip çıkılırken, düşünce de kutsal sayılıp yüceltilmiştir. Ayrıca çeşitli yollardan yeni bilimler ve teknolojiler, parça parça da olsa yurda girmeye başlamıştır (Budak,2007).

Tanzimat Devri edebiyatında, yaşanan sosyal kaynaşma ve kıpırdanışların yankılarıyla dolu bu gazetelerle başlamış (Kaplan; Aktaran Budak, 2007), modern kurumların ve giderek genişleyen bir sosyal tabanın üzerinde yükselmiştir. Günlük hayatın hemen her sahasına dalga dalga yayılan değişim ve dönüşüm yeni bir edebiyatı, adeta zorunlu haline getirmiştir. Edebiyatçılar romanları, tiyatroları, hatta şiirleriyle, bir yandan Avrupai yaşama tarzını Türk halkına tanıtırken, bir yandan da politik, ekonomik, kültürel,

çeşitli konulardaki düşünceleriyle yeni bir aydın nesil yetiştirmişlerdir. Bu toplumsal hizmet sırasında edebiyatın, Tanzimat'ın getirdiği esaslara bağlı kaldığı söylenebilir (Akyüz,1979: 12-14).

Servet-i Fünûn Devri'nde biraz da devrin ağır siyasi şartlarının zorlamasıyla edebiyat içe dönecek ve bireyselleşmiştir. Ancak batılı bir tarzda yetişen, batıyı yakından tanıyan hemen hepsi birer batılı dil bilen Servet-i Fünûncular da II. Meşrutiyet sonrasında edebiyatın sosyal işlevini hatırlamakta güçlük çekmeyeceklerdir (Kaplan; Aktaran Budak,2007). Nihayet, Türkiye Cumhuriyeti, Millî Edebiyat Hareketi'nin hazırladığı siyasi ve kültürel zemin üzerinde biçimlenecektir.

Türk edebiyatının geçirdiği bu süreçten çocuk edebiyatı da etkilenmiş ve yenileşme hareketi, çocuklara da sezdirilmeye çalışılmıştır. Böylece gerçeklerden tümüyle uzak, hayali bir edebiyat türüne yönelik, edebiyatı toplum için değil de vakit geçirmek ya da kendi zevki için yapan edebiyatçı tipi ortadan kalkıp, yerine gerçeği insanlar arasına yaymak için uğraşan devrimci ve aydın tipi gelmiştir.

Bu aydınlar; insanları, önlerinde yeni bir ufuk açıldığına ve güzel günlerle dolu bir mutluluk çağının başladığına inandırmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda özgürlük ve eşitliği savunmuşlar, insanları akla dayanan bir yaşama, dolayısıyla da gerçek mutluluğa, eşitliğe ve kardeşliğe iten düşünceler ortaya çıkartmışlardır.

IV. BÖLÜM: “AFACAN” ÇOCUK DERGİSİNDEKİ METİNLERİN TÜRK AYDINLANMASI AÇISINDAN İNCELENMESİ

IV.1. Afacan Çocuk Dergisi

Afacan çocuk dergisi, Cumhuriyetin ilanından sonra yayımlanan çocuk dergileri arasında yer almaktadır. 13 Ekim 1932’den başlayarak “Afacan” adıyla yayımlanmaya başlayan dergi, kendisini “Türkiye’de çocuklara mahsus ilk büyük mizah gazetesi” biçiminde tanımlamaktadır (Sayı:1, s.1). Bu sözler aslında derginin bir mizah dergisi olarak yayımlanacağına işaret etmektedir. Oysa derginin, sayfalarında mizah dışı konulara da yer verdiği görülmektedir. Ayrıca derginin kapağında, “Perşembe günleri çıkar.” ifadesinden, bu derginin haftalık olarak yayımlandığı anlaşılmakta, derginin sahibi ve yöneticisi olarak da Mehmet Faruk GÜNTACA adı yer almaktadır.

Derginin ilk sayısının tanıtım yazısında dergi hakkında şu açıklamalara yer verilmektedir:

İlk Söz

Neş’esiz hayat tuzsuz yemeğe benzer!..

Sonsuz rakamları dizerek, yekunlar çıkaran bir bankacı, günlük çalışmasını bitirdikten sonra, bir parça gülerse, ertesi günkü hesaplarını daha doğru yapar!..

Örsünün üzerindeki sert madenlere güzel şekiller veren bir demirci, paydos vakti biraz neş’elenirse, iş başına daha canlı gelir!..

Taburunda, vatan bekçisi olan askerleri yetiştiren bir zabıt, dinlenme zamanında biraz eğlenirse, kışlaya daha kuvvetli döner!..

Siz de, ey çocuklar!.. Dersinizi bitirince, billur kahkahalarınızla etrafı çınlatırsanız, ertesi sabah mektepte derslerinizi daha iyi anlarsınız!..

Paslı bir demiri törpü nasıl ışılatırsa, gülmek de, yorgun vücutlara işte öyle, nur gibi, bir rahatlık verir!

Siz herkesten çok gülmeğe muhtaçsınız: Önünüzde, ekmeğinizi kendiniz kazanacağınız güne kadar, uzun ders seneleri var! Bu sürekli yorgunluğu, tatlı bir eğlenceyle unutturmak için, işte bu gazeteyi çıkarıyoruz!

Hepinizi ananız ve babanız kadar düşünerek, tahsil ve terbiyeyi hikâyeler ve resimlerle size vereceğiz! Bu gazeteyi, önümüzdeki kasvetli kış günlerinde okurken, pencereleri örtük odanızda, ilkbahar kırlarında oynuyor gibi, gülecek, ferahlayacaksınız!..

Necdet Rüştü (Sayı:1, s.1).

Yapılan açıklamadan da anlaşılacağı gibi; Afacan çocuk dergisi, sadece çocukları ve öğrencileri eğlendirmeyi değil; bütün meslek dallarında çalışan yetişkinlere seslenmeyi de amaçlamıştır. Eğlendirmedeki amaç ise yapılan işlerin doğru ve kolay yürütmesini, insanların huzurlu olmasını sağlamak olarak açıklanmıştır. Bu amacını gerçekleştirmek için de çeşitli edebiyat ürünleri, resimler ve karikatürlerden yararlanılmaktadır.

Derginin 1932,1933 yılları üyelik ücretleri aşağıda verilmiştir:

Bir senelik: 125 kuruş

Altı aylık: 75 kuruş

Dört aylık: 50 kuruş

Haftalık: 3 kuruş

1934,1935, 1936,1937, 1938 yılları üyelik ücretlerinde aşağıdaki değişiklikler göze çarpmaktadır:

Bir senelik: 250 kuruş

Altı aylık: 125 kuruş

Üç aylık: 75 kuruş

Haftalık: 5 kuruş

Derginin dış ülkeler için yıllık sürdürüm ücreti 500 kuruş olarak belirlenmiştir.

Dış ülkeler için belirlenen ücret, derginin 1934'ten sonra yurt dışındaki Türk okuyucuların da dikkate aldığına işaret etmektedir.

IV. 1. 1. Derginin Biçim Özellikleri

Afacan'ın mat ve birinci hamur saman kâğıdına basıldığı görülmektedir. Ayrıca yazılarda 10 punto harf büyüklüğünün seçildiği, paragrafların kısa tutulduğu ve 1,5 satır aralığı kullanıldığı saptanmıştır. Bu konuda “çocuk kitaplarında harf büyüklüğü; birinci sınıf çocukları için 20-24, ikinci sınıf çocukları için 18, üçüncü sınıf çocukları için 16, dört ve beşinci sınıf çocukları için 12 punto olmasında yarar görülmektedir” (Yardımcı ve Tuncer 2002:46). Fakat Afacan dergisi, yayımlanış amaçlarında belirtildiği gibi, geniş bir okuyucu kitlesine sahip olduğu dikkate alınırca 10 puntoluk harf büyüklüğü seçimi, doğru yapılmış denilebilir.

Afacan çocuk dergisinin 1932, 1933 ve 1934 yıllarında 38x26 cm gazete boyutlarında çıkmıştır. 1935'ten sonra ise normal dergi boyutuna dönerek 28x20 boyutlarında yayımlanmıştır. Bu sayılarına başlarken de yeniden numaralandırılma yoluna gidilmiştir. Derginin ilk başlarda büyük boyutta yayımlanmasının, çocukların dergiyi elde kolayca tutmasını ve başka bir yere taşınmasını zorlaştırdığı düşünülmüş olabilir. Bu kaygılarla, daha sonra dergi boyutunun değiştirilmesi yoluna gidilmiştir.

Dergide kullanılan resim ve fotoğrafların sade, açık ve konuya uygun olduğu saptanmıştır. Ayrıca metin türlerini destekleyen resim ve fotoğrafların anlatılan konuyu destekleyici niteliktedir ve okuyucu kitlesinin düzeyine uygun olduğu söylenebilir. Fotoğraflarla yazılar sayfalara yerleştirilirken, fotoğrafların konusu ile yazıların konusu

arasındaki ilgi göz ardı edilmemiştir. Ayrıca dikkati çeken diğer bir nokta; tek bir olayın, tek bir kişinin veya bir tek durumun bulunduğu fotoğrafların seçilmiş olmasıdır.

Afacan dergisinin kapak düzenlemesinde, yeri geldiği zaman, belirli gün ve haftalara uygun olarak konu seçildiği saptanmıştır. Bu doğrultuda ulusal bayramlarda Afacan'ın kapağında Türk bayrağı taşıyan küçük çocuklar ve eski bayramlardan fotoğraflar görülmektedir. Dini bayramlarda ise kullanılan çeşitli semboller dikkati çekmektedir. Ramazan bayramında şekerler sembol olarak seçilirken, kurban bayramında koyunlar resmedilmiştir. Kullanılan bu semboller, çocukların ilgisi çekmeye, çocuklardaki merak duygusunu arttırmaya yönelik bir çalışma olarak yorumlanabilir.

Derginin sayfa düzeninde, döneminde çıkan diğer dergilerle kıyaslanıldığında, çeşitli farklılıklar göze çarpmaktadır. Derginin sayfalarında kullanılan sütun sayısı, diğer dergilere oranla fazladır. Bu fazlalık ve yazılar arasındaki birer satır aralığı ile okuma hızını artırılması ve daha rahat bir okumanın gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca çocuğun, yazıyı iyi izleyebilmesi için, sayfalarda yazı ve resim düzenlemesinin uygun bir şekilde yapıldığı görülmüştür.

Çocuk dergilerinin sahip olması gereken biçimsel özellikler açısından Afacan çocuk dergisi incelendiğinde, derginin yayımlanan bütün sayılarında okuyucuya iletilmek istenen mesajların en etkili biçimde verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

IV.1.2 Dergideki Metin Türleri

IV.1.2.1. Öykü ve Roman

Afacan çocuk dergisinde öykü ve romanlara hemen hemen her sayısında yer verilmiştir. Dergide romanların sayısı öyküye oranla daha azdır. Bunun nedeni yayımlanan öykülerin çoğu kısa yazılarak bir sayıda bitirilmiştir. Romanlar ise en az yedi,

en fazla yüz yirmi sayıda yayımlanarak uzun tutulmuştur. Uzun romanlarda okuyucunun sayıları takip etmesi amacıyla bir sonraki sayıda yer alan romanların devamı hakkında ipuçları verilmiştir. Ayrıca dergideki öykü ve romanların içeriğine bağlı olarak çizilen resimler, konunun okuyucu zihninde daha kolay imgelerle canlandırılmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda Afacan çocuk dergisinin sayılarında resimli olarak yer alan “Tarzan” isimli öykünün uzun süre yayımlanması, çocukların ilgisinin çekildiğinin bir göstergesidir. Dergide yer alan Tarzan ve Tarzan’a benzeyen diğer öyküler, en heyecanlı yerinde kesilerek devamının bir sonraki sayıya bırakılmıştır. Yani bu öyküyü takip eden çocuk, metnin devamını merak ettiği takdirde diğer sayıyı da almak zorunda kalacaktır. Dergide izlenen bu yol, çocukların ilgisinin sürekliliğinin sağlandığının bir göstergesidir.

Afacan çocuk dergisinin incelenen bölümlerinde toplam 17 roman ve 215 öykü bulunmaktadır. Dergideki romanlar ve yazarları şunlardır:

Yazarlar: Necdet Rüştü, Sezai Atilla, İskender Fahrettin, Adnan Fahri, Ali Rıza Seyfi, İskender F. Sertelli, Celal Sıtkı Gürler. Bazı romanların yazarı ise bilinmemektedir.

Dergide yer alan romanların dökümü aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Afacan çocuk dergisinde yer alan romanlar

ROMANLAR	YER ALDIĞI SAYI	ROMANLAR	YER ALDIĞI SAYI
Kahraman Mektepliler	(No:24-30:s.4),	Yurt Yaprağı	(No:101-108:s.2).
Elmas Peşinde	(No:91-100: s.6),	Hava Korsanları	(No:172-292:s.4) (Y.no:62-182:s.4),
Büyük Yolculuk 1001 Olan	(No: 111-154:s.4.)	Kartallar Ava	(No:274-292 / 297-

Biten Ötküncü	(Y. no: 1-44:s.4),	Çıkıyor	311:s.4.) (Y. no: 164-182/187-201:s.4),
Sırlı Ülke	(No:155-171:s.4.) (Y. no: 45-61:s.4.)	Tanrının Oğlu	(No:163-188:s.8-9.) (Y.no:53-78:s.8-9.),
Murat Reis	(No:189-240:s.8.9.) (Y.no: 79-130:s.8.9.)	İzcilerin Hafiyeye Teşkilatı	(No: 91-100:s.3.)
Deniz Kurdu Deli Bayram	(No:111-133:s.8-9.) (Y.no:1-23:s.8-9.),	Orta Asya'nın Bozkurtları	(No:155-162:s.8-9.) (Y. no: 45-52:s.8-9.)
Karakurumdan Tunaya Türk Akımı	(No:241-260:s.8-9.) (Y. no: 131-150:s.8-9.),	Jul Vern'den çeviri: Deniz Yılanı	(No:296-323....: s.8-9.) (Y.no:186-213....: s.8-9.)
Sakaryanın Küçük Gönüllüsü	(No:310-323....:s.4.) (Y.no:200-213....: s.4.).	Tarzan Kaçıyor	(No:261-295:s.8-9.) (Y.no:151-185:s.8-9.)
Bora	(No:312-323....:s.6.) (Y.no:202-213....:s.6.).		

Afacan çocuk dergisindeki öyküler ve öykülerin yazarları şunlardır:

Yazarlar: Kamuran Şerif, A. Ekrem, Necdet Rüştü, Sezai Atilla, Ahmet Ekrem ve Ramazan Şerif'tir.

Dergide yer alan öykülerin dökümü aşağıdaki gibidir:

Tablo 2: Afacan çocuk dergisinde yer alan öyküler

ÖYKÜLER	YER ALDIĞI SAYI	ÖYKÜLER	YER ALDIĞI SAYI
Afacanın Babası	(No:11:s.3.),	Karagözün Ramazan Hikayeleri	(No: 12-13:s.3.),
Acem Balası	(No: 12-21:s.4. / 28-30:s.4.),	Karagöz	(No:16:s.2.),
Ahmak	(No:23-28:s.2.),	Yedi Çocuk	(No:25:s.2.),
At, Halı ve Boynuz	(No: 27:s.2.),	Sevmezsen Dinleme	(No: 29:s.2.),
Ahmak İbiş	(No: 30:s.2.),	Tilki İle Hindi(manzum)	(No: 92:s.3.),
İki Avcı (manzum)	(No: 93:s.3.),	Nasrettin Hocanın Bir Hikayesi	(No:96:s.4.),
İhtiyarın Vasiyeti	(No:101:s.2.),	Türbe Yandı Evliya Uyandı	(No:102:s.5.),
İbiş İle Şapşal	(No:103:s.5.),	Foyası Meydana Çıkan Doktor	(No:104:s.5.),
Konuşma Parası	(No:106:s.3.),	Çocuklar Hiçbir Şey Unutmaz	(No:108:s.3.),
Doğru Cevap	(No: 109:s.3.),	İmamın Savaşı	(No:110:s.2.),
Küçük Çocuğun İntikamı	(No:110:s.3.),	Perili Köşk (manzum)	(No:111:s.12.) (Y. no: 1:s.12.),

Baklayı Ağzından Çıkardı	(No:112:s.12) (Y. no:2:s.12),	İmsak	(No:113:s.6,11.) (Y. no:3:s.6,11.),
Uludağın Ulu Kılavuzu	(No:114:s.6.) (Y. no:4:s.6.),	Bahse Giren Varmı (manzum)	(No:114:s.12.) (Y. no:4:s.12.),
Ölürüm Vermem	(No:115:s.6.) (Y. no:5:s.6.),	Kardan Adamın Canlanması	(No:116:s.6.) (Y. no:6:s.6.),
Kızın Fendi Oğlanı Yendi (manzum)	(No:116:s.12.) (Y. no:6:s.12.),	Leopart	(No:117:s.6.) (Y. no:7:s.6.),
Oğlanın Fendi Kızı Yendi (manzum)	(No:117:s.12.) (Y. no:7:s.12.),	İyi Maymunun Deniz Yolculuğu	(No:118:s.6.) (Y. no:8:s.6.),
Açıkgöz Köylü Kızı	(No:118:s.13.) (Y. no:8:s.13.),	Bilmeceli Hikaye	(No:119:s.6.) (Y. no:9:s.6.),
Korkunç Cinayet	(No:120:s.12.) (Y. no:10:s.12.),	Hırsız Büyücü (manzum)	(No:121:s.12.) (Y. no:11:s.12.),
Tehlikeli Hırsız	(No:122:s.6.) (Y.no:12:s.6.),	İki Canavar Masalı	(No:123-124:s.12.) (Y. no:13-14:s.12.),
Sarhoştan Deli Bile Korkar (manzum)	(No:127:s.12.) (Y. no:17:s.6.),	Küçük Hikayeler	(No:128:s.10.) (Y. no:18:s.10.),
Ört ki Ölem	(No:128:s.12.) (Y. no:18:s.12.),	(Japon Hikayesi) Konuşan Saat	(No:129:s.10.) (Y. no:19:s.10.),

Kaynananın İntikamı	(No:129:s.11.) (Y. no:19:s.11.),	Dolandırıcı Arap	(No:130:s.12.) (Y. no:20:s.12.),
Neye Acele Ettin	(No:131:s.12.) (Y. no:21:s.12.),	Üç İngiliz Polisine Oyun	(No:135:s.12.) (Y. no:25:s.12.),
(Hint Hikayesi) Pinti	(No:139:s.10.) (Y. no:29:s.10.),	Bay Labinin Eşeği	(No:139:s.12.) (Y. no:29:s.12.),
Kayıkçı Ali Baba	(No:140:s.12.) (Y. no:30:s.12.),	Küçük Atlı	(No:141:s.10.) (Y. no:31:s.10.),
Çakırcalı	(No:143:s.10.) (Y. no:33:s.10.),	Başbuğ Mete	(No:144:s.5.) (Y. no:34:s.5.),
Kuş Gibi Getir	(No:145:s.12.) (Y. no:35:s.12.),	Ayağıma At Martini Debreli Hasan	(No:147:s.12.) (Y. no:37:s.12.),
500 Yıllık Yelpaze	(No:148:s.12.) (Y. no:38:s.12.),	Odanın Anahtarı	(No:149:s.12.) (Y. no:39:s.12.),
Sağlam Kasa	(No:150:s.12.) (Y. no:40:s.12.),	Yaramaz Çocuklar	(No:151:s.12.) (Y. no:41:s.12.),
Ölü Canlanır mı?	(No:152:s.12.) (Y. no:42:s.12.),	Koşu Maçı	(No:153:s.11.) (Y. no:43:s.11.),
Deli Kızın Aynası	(No:155:s.12.) (Y. no:45:s.12.),	Dişi Kaplan	(No:156:s.10.) (Y. no:46:s.10.),

Kim Tenbel? Kim Çalışkan?	(No:156:s.12.) (Y. no:46:s.12.),	Geçimsizlik Kötü Hudur	(No:157:s.12.) (Y. no:47:s.12.),
İnatçı Keçiler	(No:158:s.12.) (Y. no:48:s.12.),	Kimdir O?	(No:158:s.12.) (Y. no:48:s.12.),
Hangi Dişi Ağrıyor	(No:158:s.12.), (Y. no:48:s.12.),	Küçük Öyküler	(No:159:s.12.) (Y. no:49:s.12.),
Altın	(No:159:s.13.) (Y. no:49:s.13.),	Gülümü Nasıl Dolandırdılar	(No:160:s.12.) (Y. no:50:s.12.),
Sarı Maden	(No:160:s.12.) (Y.no:50:s.12.),	Bilgisiz Padişahlar	(No:161:s.12.) (Y. no:51:s.12.),
Bilin Bakalım Nedir?	(No:162:s.12.) (Y.no:52:s.12.),	Muis Babasından Para Alıyor	(No:163:s.12.) (Y. no:53:s.12.),
Ramazan Geldi hoş geldi	(No:164:s.12.) (Y.no:54:s.12.),	Softalar İmtihan Oluyor	(No:165:s.12.) (Y. no:55:s.12.),
Dolandırıcı	(No:166:s.12.) (Y. no:56:s.12.),	Korkak Padişah	(No:168:s.12.) (Y. no:58:s.12.),
Yaşamak Tatlıdır	(No:169:s.12.) (Y. no :59:s.12.),	Temiz Yürekli Kardeşler	(No:171:s.12.) (Y. no:61:s.12.),
Tanrı Misafiri	(No:172:s.12.) (Y. no:62:s.12.),	700 Lira	(No:173:s.12.) (Y. no:63:s.12.),

Aman Bir Lokma Ekmek	(No:174:s.12.) (Y. no:64:s.12.),	Yoksul İle Zengin	(No:175:s.12.) (Y. no:65:s.12.),
Doğruluğun Mükafatı	(No:176:s.12.) (Y. no:66:s.12.),	Kadı İle Hırsız	(No:177:s.12.) (Y. no:67:s.12.),
Çipil Murat	(No:178:s.10.) (Y. no:68:s.10.),	Sezar Ölsün	(No:178:s.12.) (Y. no:68:s.12.),
Ektiğini Biçersin	(No:179:s.12.) (Y. no:69:s.12.),	İkizler	(No:180:s.12.) (Y. no:70:s.12.),
Torbadaki Hazine	(No:181:s.12.) (Y. no:71:s.12.),	İki Hediye	(No:182:s.12.) (Y. no:72:s.12.),
Kralı Aldat	(No:184:s.12.) (Y. no:74:s.12.),	İyi Bir Ders	(No:185:s.12.) (Y. no:75:s.12.),
Yalan Söylemeyin	(No:189:s.12.) (Y. no:79:s.12.),	Baykuşlar Nasıl Öter Konuşur	(No:190:s.12.) (Y. no:80:s.12.),
Şeyhin Foyası Meydana Çıktı	(No:191:s.12.) (Y. no:81:s.12.),	Aleme Verir Talkını Kendi Yutar Salkımı	(No:192:s.12.) (Y. no:82:s.12.),
Balık Kavağa Çıktığı Zaman	(No:193:s.12.) (Y. no:83:s.12.),	Nazar Değdi	(No:194) (Y. no:84),
Saat Kaç	(No:195:s.10.) (Y. no:85:s.10.),	Sihirli Dua	(No:196:s.10.) (Y. no:86:s.10.),

Yaz Gününde Kış Masalı	(No:197:s.12.) (Y. no:87:s.12.),	İmamın Kabahatı	(No:198:s.12.) (Y. no:88:s.12.),
Hırsızlığın Sonu	(No:199:s.12.) (Y. no:89),	Bay Bicanın Odası	(No:200-201:s.11.) (Y. no:90-91:s.11.),
Denize Bakan Oda	(No:202:s.12.) (Y. no:92:s.12.),	(İsviçre Hikayesi) Saadeti Arayan Genç	(No:203:s.10.) (Y. no:93:s.10.),
Bay Koftinin Fabrikası	(No:203:s.12.) (Y. no:93:s.12.),	70 Derece Ateşi Olan Hasta	(No:204:s.12.) (Y. no:94:s.12.),
Transatlantik	(No:205:s.12.) (Y. no:95:s.12.),	Para Kasasının İçinde Kedi	(No:206:s.12.) (Y. no:96:s.12.),
Kuru Ağaç Çiçek Açtı	(No:207:s.12.) (Y. no:97:s.12.),	Bay Bican Para Biriktiriyor	(No:208:s.12.) (Y. no:98:s.12.),
Akıllı Köpekler	(No:209:s.12.) (Y. no:99:s.12.),	Minareler ve Kuleler Nasıl Yapılır	(No:210:s.12.) (Y. no:100:s.12.),
Leopar ve Tisanda	(No:213:s.10.) (Y. no:103:s.10.),	Alaskada Kurd ve Ayıların Hücumu	(No:219:s.4.) (Y. no:109:s.4.),
Yamyamlar Arasında	(No:219:s.11.) (Y. no:109:s.11.),	Deniz Dibinde Bir Döğüş	(No:223:s.10.) (Y. no:113:s.10.),
Tam Vaktinde Uyanmışım	(No:224:s.10.) (Y. no:114:s.10.),	Gemiyi İdare Eden Hayalet	(No:225:s.10.) (Y. no:115:s.10.),

Ali Nasıl Tayyareci Oldu	(No:226:s.10.) (Y. no:116:s.10.),	Bataklıkların Kralı	(No:229:s.10.) (Y. no:119:s.10.),
Tilkinin İştahı Kursağında Kaldı	(No:230:s.10.) (Y. no:120:s.10.),	Yaramazlığın Sonu	(No:231:s.10.) (Y. no:121:s.10.),
Fareler Arasında	(No:233:s.10.) (Y. no:123:s.10.),	Kaplanlar Ülkesinde	(No:234:s.10.) (Y. no:124:s.10.),
Ya Pantolon Parası	(No:237:s.10.) (Y. no:127:s.10.),	Bir Gece Serüveni	(No:240:s.10.) (Y. no:130:s.10.),
Annemin Baklavaları	(No:242:s.10.) (Y. no:132:s.10.),	Bir Kayık Gezintisi	(No:244:s.10.) (Y. no:134:s.10.),
Yoksulluk İçinde	(No:245:s.10.) (Y. no:135:s.10.),	Talihini Beğenmeyen Oduncu	(No:246:s.10.) (Y. no:136:s.10.),
Bir Avcının Hatırası	(No:247:s.10.) (Y. no:137:s.10.),	Korkunç Bir Macera	(No:248:s.10.) (Y. no:138:s.10.),
Küçük Kaptan	(No:249:s.10.) (Y. no:139:s.10.),	Afrikanın Ortasında	(No:251:s.6.) (Y. no:141:s.6.),
İntikam	(No:252:s.6.) (Y. no:142:s.6.),	Balıkçı Küçük Meno	(No:253:s.6.) (Y. no:143:s.6.),
Aydınım Küçük Aytene Hediyesi	(No:254) (Y. no:144),	Canavar Avcısı	(No:254:s.6.) (Y. no:144:s.6.),

Dağ Çocuğu	(No:255:s.6.) (Y. no:145:s.6.),	Yürüyen Sepet	(No:255:s.10.) (Y. no:145:s.10.),
Sudan Ala Çıkaran Adam	(No:256:s.6.) (Y. no:146:s.6.),	Yılandan Korkmıyan adam	(No:257:s.6.) (Y. no:147:s.6.),
Goril Adam Yamyamlar İçinde	(No:258:s.6.) (Y. no:148:s.6.),	Tahta Kılıç	(No:258:s.10.) (Y. no:148:s.10.),
Bir Günde 69 Yaban Domuzu Öldüren Adam	(No:259:s.6.) (Y. no:149:s.6.),	Vahşi Atlar	(No:260:s.6.) (Y. no:150:s.6.),
Dinamit	(No:261:s.6.) (Y. no:151:s.6.),	Oduncunun Karısı	(No:261:s.8.) (Y. no:151:s.8.),
Güvercin ile Serçe Kavgası	(No:261:s.14.) (Y. no:151:s.14.),	Çomarın Fedakarlığı	(No:262:s.6.) (Y. no:152:s.6.),
Buzlar Arasında 3 Sene	(No:263:s.6,12.) (Y. no:153:s.6,12.),	Bir Fotoğraf Makinesinin Yaptıkları	(No:263:s.14.) (Y.no:153:s.14.),
Bir Okul Kızının Serüvenleri	(No:264:s.8.) (Y. no:154:s.8.),	Hindistanda Kaplan Avı	(No:266:s.7.) (Y. no:156:s.7.),
Büyük Seyahat	(No:266:s.18.) (Y. no:156:s.18.),	Uludağda Bir Facia	(No:267:s.4.) (Y. no:157:s.4.),
Porsuk Kardeşler	(No:267:s.7.) (Y. no:157:s.7.),	Cesur Kız	(No:268:s.7.) (Y. no:158:s.7.),

Ölüm Yarısı	(No:269:s.6.) (Y. no:159:s.6.),	Bir Seyahat Hatırası	(No:270:s.7.) (Y. no:160:s.7.),
Esnemenin Faydaları	(No:270:s.18.) (Y. no:160:s.18.),	Timsahlar Adası	(No:271:s.6.) (Y. no:161:s.6.),
Altın Peşinde	(No:272:s.6.) (Y. no:162:s.6.),	İknaların Memleketinde	(No:273:s.6.) (Y. no:163:s.6.),
Küçük Canın Hatıra Defteri	(No:274:s.6.) (Y. no:164:s.6.),	Dişi Manda İle Yavrusunun Hikayesi	(No:275:s.6.) (Y. no:165:s.6.),
Fakir	(No:276:s.6.) (Y. no:166:s.6.),	Ölü Denizin Ortasında	(No:277:s.6.) (Y. no:167:s.6.),
Gergedanın Kuvveti	(No:278:s.6.) (Y. no:168:s.6.),	Acele İşe Şeytan Karışır	(No:279:s.6.) (Y. no:169:s.6.),
Yiğitlik	(No:280:s.6.) (Y. no:170:s.6.),	Puf Böreği	(No:281:s.6.) (Y. no:171:s.6.),
Selma İle Nanoş	(No:282:s.6.) (Y. no:172:s.6.),	Para İle Değil Sıra İle	(No:283:s.6.) (Y. no:173:s.6.),
Buğday Tanesi	(No:284:s.6.) (Y. no:174:s.6.),	Bir Temizlik Günü	(No:285:s.6.) (Y. no:175:s.6.),
Bir Muzipliğin Cezası	(No:286:s.6.) (Y. no:176:s.6.),	Kahkaha Çiçeğin Şikayeti	(No:287:s.6.) (Y. no:177:s.6.),

Örümcek	(No:288:s.6.) (Y. no:178:s.6.),	Sadi	(No:290:s.6.) (Y. no:180:s.6.),
Kıymetli Arkadaş	(No:293:s.6.) (Y. no:183:s.6.),	Aslanlar Arasında	(No:295:s.4.) (Y. no:185:s.4.),
Cezmi İle Ördek Yavruları	(No:298:s.6.) (Y. no:188:s.6.),	Küçük Gazeteci	(No:299:s.6.) (Y. no:189:s.6.),
Sağırılık	(No:300:s.6.) (Y. no:190:s.6.),	Hasis Adam	(No:302:s.6.) (Y. no:192:s.6.),
Kirpinin Evi	(No:302:s.14.) (Y. no:192:s.14.),	Camcının Kızı	(No:303:s.4.) (Y. no:193:s.4.),
Bir Futbol Topu İçin	(No:303:s.6.) (Y. no:193:s.6.),	Ayhanın Serüvenleri	(No:305:s.6.) (Y. no:195:s.6.),
Nerminin Hediyesi	(No:306:s.6.) (Y. no:196:s.6.),	Küçük Ülkü Yatağını Düzeltiliyor	(No:307:s.6.) (Y. no:197:s.6.),
Men-dakka-dukka	(No:307:s.6.) (Y. no:197:s.6.),	Özay Çekirgeler Diyarında	(No:308:s.6.) (Y. no:198:s.6.),
Tehlikeli Oyunlar	(No:311:s.6.) (Y. no:201:s.6.),	Ateşli Gemi	(No:312:s.8.) (Y. no:202:s.8.),
Fırtına	(No:313:s.8.) (Y. no:203:s.8.),	Bir Zürafanın Seyahati	(No:314:s.8.) (Y. no:204:s.8.),

Altın	(No:315:s.6.) (Y. no:205:s.6.),	Su Aygırlarının Hücumu	(No:317:s.6.) (Y. no:207:s.6.),
Aslan İle Tilki	(No:318:s.6.) (Y. no:208:s.6.),	Civciv Kardeşin Hatıraları	(No:318-323:s.14.) (Y. no:208-213:s.14.),
Kedi Yavrusu	(No:320:s.7.) (Y. no:210:s.7.),	Buzlar Arasında Can Veren Çocuk	(No:321:s.6.) (Y. no:211:s.6.),
Ayselin Bebekleri	(No:322:s.6.) (Y. no:212:s.6.).		

Yayımlandığı zaman aralığına bakıldığında okuyucular tarafından oldukça ilgi gördüğü anlaşılan Afacan'da; basit cümlelerle ve kullanılan resimlerle halkın dikkatini çekmeye uğraşan yazarlar, öykü ve romanlarda olay ve olaylar dizisini neden-sonuç ilişkisi içinde tutmayı çabalamışlardır. Ayrıca olaylar, zaman ve mekânlarla açık bir şekilde ilişkilendirmeye çalışılmıştır. Öykü ve romanlarda kullanılan kişi sayısını az tutulması, çocukların metinden kopmasını engelleyecek bir tutumdur. Bu duruma örnek olarak dergide yayımlanan “Murat Reis” adlı romanı örnek verebiliriz. Afacan çocuk dergisinin yayımlandığı dönemdeki diğer romanlara baktığımızda, dergide yer alan bu romanda “Murat Reis, Hüseyin, Recep Reis, Hüsrev Reis, Türk denizcileri, Venedikli Şövalye, Barut Ahmet” kişilerine yer verilmiştir. Romanda geçen kişilerin az olması, kişiler arasında geçen olayların açık olarak algılanmasını kolaylaştırmıştır. Metindeki kişi sayısının az tutulması, olay kurgusundaki neden – sonuç bağlantılarının iyi yapılması, okuyucunun heyecanını ve merakını artırıcı birer etken olmuştur. Anlatımda, öykülerdeki gibi, kısa ve basit cümlelerin seçilmesi anlaşılabilirliğin artmasına yardımcı olmuştur.

Afacan çocuk dergisindeki öykülerde, dergideki romanlar gibi, kişi ve olay kurgusunun iyi yapıldığı saptanmıştır. Aynı zamanda dergide yer alan öykülerde çocuklara bilgi verme amaçlanmıştır. Anlatımda kısa ve basit cümlelerin tercih edildiği ve konuların ilgi çekici hale getirildiği öykülerden biri de aşağıda yer alan öyküdür. Bu öyküde çocuklar tarafından çok bilinmeyen bir hayvan, “Jaguar” yer almıştır. Metinde jaguarın yer alması, çocukların bu hayvanı daha yakından tanımasını amaçlamaktadır. Çünkü jaguarın vatanının neresi olduğu, nasıl bir hayvan olduğu ve insanlarla ilişkilerinin nasıl olduğu öyküde belirtilmiştir. Ayrıca metinde bir hayvanın yer alması, çocuklardaki hayvan sevgisini ve merakını arttıran bir unsurdur. Hayvanları seven, merak eden çocukların dikkatini çeken öykünün olay kurgusu, oldukça ilgi çekici ve heyecan verici bir halde sunulmuştur. Metnin şahıs ve varlık kadrosu, metni ilgi çekici hale getiren bir diğer unsurdur. Metnin uzunluğu da okuyucunun sıkılmasını engelleyecek kısalıktadır. Bu öyküde her ne kadar bir hayvanın öldürülmesi kötü olsa da adamın hayvanı etkisiz hale getirmede gösterdiği akıl ve çaba yadsınamaz. Tüm bu özellikleriyle bu öykü, sahip olması istenen özellikler açısından örnek bir öyküdür.

Afacan dergisindeki diğer roman ve öykülerde aykırı bir özellik saptanılmamıştır. Ayrıca öykülerde çocuğu bilimsel düşünceden uzaklaştıracak, çağ dışı anlayışlara sürükleyecek, çocuklar arasında cinsiyet ayrımcılığı yaratabilecek konulara yer verilmemiştir. Bunun tam tersine insanların çevre konusundaki duyarsızlığı, insanoğlunun acımasızlığı, bencilliği, para ve mal düşkünlüğü eleştirilmiştir.

IV.1.2.2. Masal

Sözlü bir edebiyat türü olarak başlayan masallar; doğdukların toplumun, korku, başarısızlık, ideal gibi ortak duygularını yansıtır. Masallarda bir milletin yaşayış tarzı, alışkanlıkları ve düşünce yapısı yansıtılmaktadır. Bu bakımdan halk edebiyatı türleri

arasında özel bir yeri olan masallar, çocukta ana dili bilincini oluşturmada çok önemli bir köprüdür. Bundan hareketle, çocukta anlama ve anlatma becerilerini geliştirmede, ana dili bilincini yerleştirmede masallardan yararlanıldığı görülmüştür.

Çoğu halk masalında olduğu gibi Afacan dergisindeki masallar, çocuğu büyüleme, çocuğun her türlü güzellik duygusunu geliştirme amacındadır. Değişik insan ilişkilerine yer verilen bu masalarda genellikle, çocukların karşılaştığı güçlükler, aile bireylerinin birbirleriyle olan ilişkileri, kardeşler içinde en küçük ve saf olanın başarısı, anne-baba ve kardeş sevgisi, yaşamın gülünç ve garip yönleri gibi konular ağırlıktadır. Bu konuları ele alan yazarların, çocukları eğlendirmeye yönelik amaçlarının olduğu gözlenebilir. Dergilerde; kadını küçümseyen, toplumun inançlarına aykırı, uyuşukluk düşüncelerine dayanan masallara yer verilmemiştir. Ayrıca masalarda, bazı ahlaki kavramlar, karşıtlarıyla birlikte ele alınmıştır: iyilik- kötülük, güzellik-çirkinlik, zenginlik-yoksulluk vb.

Dergide yer alan masalarda olaylar ve kişiler, olağanüstü özelliklere büründürülerek çocuklar üzerinde etki bırakılmaya çalışılmıştır. Ayrıca metinlerde anlatım tarzı olarak sade ve akıcı bir dil benimsenmiştir. Masalarda kafiyeli sözcükler seçilerek anlatım şiirimsi özellik kazanmıştır. Bu yol, çocukların ilgisini çekmeye yönelik olarak izlenmiş diyebiliriz. Dergideki masalarda yabancı karakter yerine Keloğlan gibi yerli karakterler tercih edilmiştir. Keloğlan masallarına sık sık yer verilmesi; bu karakterin saflığının, iyi niyetliliğinin, komik tavırlarının ve zekâsının çocuklara sezdirilmek amacıyla yapılmış olabilir. Metinler incelendiğinde korku unsuru taşıyan karakterlere çok az yer verildiği görülmüştür. Ayrıca masalarda yerli kahraman karakterlere yer verilerek çocukların milli duyguları ve yiğitlik duyguları geliştirilmeye çalışılmıştır. Metinlerde

Türk kadınına iyiliksever, vatansever, ailesine bağlı, zeki, ahlaklı vb. özellikler verilerek özellikle kız çocuklarına yol göstericilik yapılmıştır.

Afacan'ın incelenen bölümlerinde toplam 221 masal yer almaktadır. Dergide en çok “Bayan Nine” takma isimli yazarın masallı bulunmaktadır. Diğer masalların yazarları ise şunlardır: N. Peker, Türkan Ali, Sezai Atilla, Ahmet Haldun, Necdet Rüştü.

Dergide yer alan masalların isimleri, yayımlanma sırasına göre, şunlardır:

Tablo 3: Afacan çocuk dergisinde yer alan masallar

MASALLAR	YER ALDIĞI SAYI	MASALLAR	YER ALDIĞI SAYI
Pire İle Poyraz	(No:1-11:s.4.),	Mavi Güvercin	(No:11-12:s.3.)
Tilkinin Fendi	(No:12:s.2.),	Yıldızlar	(No:17:s.3.),
Hizmetkâr	(No:17-18:s.2.),	Leylek Padişah	(No:19-23:s.2.),
İnsan Azmanı ile Çingene	(No:24:s.2.),	Mavi Güvercin	(No:111-112:s.13.) (Y. no:1-2:s.13.),
(Grimm) Dikenli Gül	(No:113:s.13.) (Y. no:3:s.13.),	Bilmeceli Masal	(No:114:s.13.) (Y. no:4:s.13.),
(Hint) Altın Ayakkabı	(No:116:s.13.) (Y. no:6:s.13.),	Koca Köpek Çomar	(No:116:s.13.) (Y. no:6:s.13.),
Güzel Baldur	(No:117:s.13.) (Y. no:7:s.13.),	Ellere Kuyu Kazma Sen İçine Düşersin	(No:119:s.13.) (Y. no:9:s.13.),

Fakir Değirmenci Ördeği İle Kedi	(No:119:s.13.) (Y. no:9:s.13.),	İncili Ece ve Cüceler Hakanı Nasıl Evlendiler	(No:120) (Y. no:10),
Üç Küçük Malezya Masalı	(No:120:s.14.) (Y. no:10:s.14.),	Altın Irmağın Hakanı	(No:121-123:s.13.) (Y. no:11-13:s.13.),
(Çek) Küçük Keçi Çobanı	(No:124:s.13.) (Y. no:14:s.13.),	(Grimm) Salla Kuyruğunu Söyle Buyruğunu	(No:125:s.13.) (Y. no:15:s.13.),
(Grimm) Mavi Işık	(No:126:s.13.) (Y. no:16:s.13.),	(Grimm) Üç Kardeş	(No:127:s.13.) (Y. no:17:s.13.),
(Grimm) Akpınar İle Kara Pınar	(No:128:s.13.) (Y. no:18:s.13.),	(Grimm) Yoksul Köylü	(No:129:s.13.) (Y. no:19:s.13.),
(Grimm) Turna Kuşları	(No:130:s.13.) (Y. no:20:s.13.),	(Grimm) Atvur'un Başından Geçenler	(No:131:s.13.) (Y. no:21:s.13.),
(Grimm) Delik Papuçlar	(No:132:s.13.) (Y. no:22:s.13.),	(Grimm) Tanrıverdi	(No:133:s.13.) (Y. no:23:s.13.),
Keloğlan Dünya Şampiyonu	(No:134-157:s.7.) (Y. no:24-47:s.7.),	(Grimm) Altın Kesesi	(No:134:s.13.) (Y. no:24:s.13.),
(Grimm) Altın Dal	(No:135:s.13.) (Y. no:25:s.13.),	(Grimm) Falcı Başı	(No:136:s.13.) (Y. no:26:s.13.),
(Grimm) Süt Ninenin Kızı	(No:137:s.13.) (Y. no:27:s.13.),	(Grimm) Peri Kuyusu	(No:138:s.13.) (Y. no:28:s.13.),

Oduncunun Oğlu	(No:139:s.13.) (Y. no:29:s.13.),	Gaffer Baba	(No:140:s.13.) (Y. no:30:s.13.),
Mermer Saray	(No:141:s.13.) (Y. no:31:s.13.),	Debreli Hasan	(No:142:s.12.) (Y. no:32:s.12.),
Memişin Anası	(No:142:s.13.) (Y. no:32:s.13.),	Demircinin Sevgilisi	(No:143:s.12.) (Y. no:33:s.12.),
On İkiler	(No:144:s.12.) (Y. no:34:s.12.),	Kralın Küçük Oğlu	(No:145:s.12.) (Y. no:35:s.12.),
Hasan Hoca	(No:146:s.12.) (Y. no:36:s.12.),	Cımbız Ali	(No:147:s.13.) (Y.no:37:s.13.),
Yađmur Suvađı	(No:148:s.13.) (Y. no:38:s.13.),	Ayşe Kadın	(No:149:s.13.) (Y. no:39:s.13.),
Tomvana Deresi	(No:150-151:s.13.) (Y. no:40-41:s.13.),	İkiz Kardeşler	(No:151:s.13.) (Y. no:41:s.13.),
Aslanın Yarası	(No:152:s.13.) (Y. no:42:s.13.),	Öc Alan Köpek	(No:153:s.12.) (Y. no:43:s.12.),
Deđirmenciler	(No:154:s.13.) (Y. no:44:s.13.),	Ferdinandonun Kılıcı	(No:155:s.13.) (Y. no:45:s.13.),
Tahta Balta	(No:156:s.13.) (Y. no:46:s.13.),	Ah Anneciđim	(No:157:s.13.) (Y. no:47:s.13.),

Yaklaşan Felaket	(No:158:s.13.) (Y. no:48:s.13.),	Yeryüzünün En Büyük Çalgıcısı	(No:161:s.12.) (Y. no:51:s.12.),
Kambur	(No:162:s.13.) (Y. no:52:s.13.),	(Hint) Kırık Çömlek	(No:163:s.13.) (Y. no:53:s.13.),
Zekasını Kaybeden Güzel	(No:163:s.13.) (Y. no:53:s.13.),	Prenses Rabatanın Yüzüğü	(No:164:s.13.) (Y. no:54:s.13.),
Büyülü Halat	(No:165:s.13.) (Y. no:55:s.13.),	İhtiyar Çoban	(No:166:s.13.) (Y. no:56:s.13.),
Dev Yuvası	(No:167:s.13.) (Y. no:57:s.13.),	Uğurlu Gömlek	(No:168-169:s.13.) (Y. no:58-59:s.13.),
Siz ve Deniz	(No:169-170:s.13.) (Y. no:59-60:s.13.),	Ağaçlar Neler Söyledi	(No:170:s.14.) (Y. no:60:s.14.),
Hayın Kardeş	(No:171:s.13.) (Y. no:61:s.13.),	Düğün Armağanı	(No:172:s.13.) (Y. no:62:s.13.),
Prenses Akyüz	(No: 173:s.13.) (Y. no:63:s.13.),	Talihsiz Eskici	(No:174:s.13.) (Y. no:64:s.13.),
Çiçekçi Güzeli	(No:175:s.13.) (Y. no:65:s.13.),	Büyülü Yüzük	(No:176:s.13.) (Y. no:66:s.13.),
(Brezilya) Kara Jabar	(No:177:s.13.) (Y. no:67:s.13.),	Akıllı Kız	(No:177:s.13.) (Y. no:67:s.13.),

Altın Irmağın Hakanı	(No:121-123:s.13.) (Y. no:11-13:s.13.), (No:178:s.13.) (Y. no:68:s.13.),	İnsan Başlı Aslan	(No:179:s.13.) (Y. no:69:s.13.),
Kralın Vasiyetnamesi	(No:180:s.13.) (Y. no:70:s.13.),	Mavi Boncuk	(No:181:s.13.) (Y. no:71:s.13.),
Bulutları Aşan Fasülye	(No:182:s.13.) (Y. no:72:s.13.)	İdunanın Elmaları	(No:183:s.13.) (Y. no:73:s.13.),
Soryonlu Güllü Hatun	(No:185:s.14.) (Y. no:75:s.14.)	Altın Saçlı Prenses	(No:185:s.16.) (Y. no:75:s.16.)
Kesik Saçlı Prenses	(No:186:s.13.) (Y. no:76:s.13.),	Berberin Karısı	(No:187-188:s.13.) (Y. no:77-78:s.13.),
Küçük Prens	(No:188:s.13.) (Y. no:78:s.13.),	Ali Benbasen	(No:189:s.13.) (Y. no:79:s.13.),
Korkak Hırsızlar	(No:190:s.13.) (Y. no:80:s.13.),	Cimri Kadın	(No:191:s.13.) (Y. no:81:s.13.),
İyilik Karsız Kalmaz	(No:192:s.13.) (Y. no:82:s.13.),	İyi Yürekli Yoksul Delikanlı	(No:193:s.13.) (Y. no:83:s.13.),
Büyülü Kitap	(No:194:s.13.) (Y. no:84:s.13.),	Al Ceylan	(No:195:s.13.) (Y. no:85:s.13.),

Çirkin Prenses	(No:196:s.13.) (Y. no:86:s.13.),	Altın Saçan Hırka	(No:197:s.13.) (Y. no:87:s.13.),
Astana Yıldızı	(No:198:s.13.) (Y. no:88:s.13.),	Prensesin Rüyası	(No:199:s.13.) (Y. no:89:s.13.),
Yılan Taşı	(No:200:s.13.) (Y. no:90:s.13.),	Orman Perisi	(No:201:s.13.) (Y. no:91:s.13.),
Yaşlı Kral	(No:202:s.13.) (Y. no:92:s.13.),	Köse Çoban	(No:203:s.13.) (Y. no:93:s.13.),
Peri Kızı	(No:204:s.13.) (Y. no:94:s.13.),	En Büyük Sevgi	(No:205:s.13.) (Y. no:95:s.13.),
Eskici İle Perçici	(No:206:s.13.) (Y. no:96:s.13.),	Tezer	(No:207:s.13.) (Y. no:97:s.13.),
Yalancı Amca	(No:208:s.13.) (Y. no:98:s.13.),	Al Fistan Parçası	(No:209:s.13.) (Y. no:99:s.13.),
Aşçı Yamağı	(No:210:s.13.) (Y. no:100:s.13.),	Açıkgöz Adam	(No:211:s.13.) (Y. no:101:s.13.),
Yanık İçli Delikanlı	(No:212:s.13.) (Y. no:102:s.13.),	Kasım Babanın Küçük Kızı	(No: 213:s.13.) (Y. no:103:s.13.),
Kraliçenin Öcü	(No:214:s.13.) (Y. no:104:s.13.),	Sevgilinin Resmi	(No:215:s.13.) (Y. no:105:s.13.),

Prensesi Kaçırılan Kaplan	(No:216:s.13.) (Y. no:106:s.13.),	Taharamanayova	(No:217:s.13.) (Y. no:107:s.13.),
Kara Sakallı Adamın Koyunları	(No:218:s.13.) (Y. no:108:s.13.),	Yalancı Prenses	(No:219:s.13.) (Y. no:109:s.13.),
Yaramaz Çocuklar	(No:220:s.13.) (Y. no:110:s.13.),	Kara Yelkenli Kara Tekne	(No:221:s.13.) (Y. no:111:s.13.),
Tanrının Oğlu	(No:222:s.13.) (Y. no:112:s.13.),	Parlak Güneşli Ilık Ülkeye Doğru	(No:223:s.13.) (Y. no:113:s.13.),
Çöl Kızı	(No:224:s.13.) (Y. no:114:s.13.),	Boğaziçi ve Adalar	(No:225:s.13.) (Y. no:115:s.13.),
Bayan Ninenin Çiftliği	(No:226:s.13.) (Y. no:116:s.13.),	Devin Yorganı	(No:227:s.13.) (Y. no:117:s.13.),
Yanık Kaval Çalan Çoban	(No:228:s.13.) (Y. no:118:s.13.),	Mor Menekşe	(No:229:s.13.) (Y. no:119:s.13.),
Kesik Kafa	(No:230:s.13.) (Y. no:120:s.13.),	Kulaksızlar Yurdu	(No:231:s.13.) (Y. no:121:s.13.),
Kibirli Prenses	(No:232:s.13.) (Y. no:122:s.13.),	Serer İle Sezer	(No:233:s.13.) (Y. no:123:s.13.),
Çe-Çang-Holu Pepen	(No:234:s.13.) (Y. no:124:s.13.),	(Andersen) Gül Perisi	(No:235:s.13.) (Y. no:125:s.13.),

Cadılarından Korkan Kral	(No:236:s.13.) (Y. no:126:s.13.),	Kurbağa Niçin Çok Çirkindir	(No:237:s.13.) (Y. no:127:s.13.),
Bahtiyar Kral	(No:238:s.13.) (Y. no:128:s.13.),	Domuz Çobanı	(No:239:s.13.) (Y.no:129:s.13.),
Yedi Dilek	(No:240:s.13.) (Y.no:130:s.13.),	Büyülü Çeşme	(No:241:s.13.) (Y. no:131:s.13.),
Manolya	(No:242:s.13.) (Y. no:132:s.13.),	Altın Boynuzlar	(No:243:s.13.) (Y. no:133:s.13.),
Ay Perisi	(No:244:s.13.) (Y. no:134:s.13.),	Tek Sandallı Adam	(No:245:s.13.) (Y. no:135:s.13.),
Gelincik	(No:246:s.13.) (Y. no:136:s.13.),	Yılan	(No:247:s.13.) (Y. no:137:s.13.),
Kurnaz Kadı	(No:248:s.13.) (Y. no:138:s.13.),	Kötü Dilek	(No:249:s.13.) (Y. no:139:s.13.),
Peri Değneği	(No:250:s.13.) (Y. no:140:s.13.),	Balıkçı Rüstem	(No:251:s.13.) (Y. no:141:s.13.),
İnsan Dışından Yapılan Gerdanlık	(No:252:s.13.) (Y. no:142:s.13.),	Dünya Güzeli	(No:253:s.13.) (Y. no:143:s.13.),
Görmeyen Hırsız	(No:254:s.13.) (Y. no:144:s.13.),	Terzi Çırağı	(No:255:s.13.) (Y.no:145:s.13.),

Zanbak	(No:256:s.13.) (Y. no:146:s.13.),	Kulaksız Haydut	(No:257:s.13.) (Y. no:147:s.13.),
İlk Kavalı Çalan İlk Çoban	(No:258:s.13.) (Y. no:148:s.13.),	Keloğlan	(No:259:s.13.) (Y. no:149:s.13.),
Papatya	(No:260:s.12.) (Y. no:150:s.12.),	Yol Arkadaşı	(No:261:s.12.) (Y. no:151:s.12.),
Aslanla Sivrisinek Masalı	(No:262:s.12.) (Y. no:152:s.12.),	Kıskançlıklar	(No:263:s.12.) (Y. no:153:s.12.),
Tılsımlı Şemsiye	(No:264:s.12.) (Y. no:154:s.12.),	Yaban Gülü	(No:265:s.12.) (Y. no:155:s.12.),
Aslan Avcısı	(No:266:s.12.) (Y. no:156:s.12.),	Çenberli Taş İle Bin Bir Direk	(No:267:s.12.) (Y. no:157:s.12.),
Selvi İle Çınar	(No:268:s.12.) (Y. no:158:s.12.),	Kara Taş	(No:269:s.12.) (Y. no:159:s.12.),
Çini Tabak	(No:270:s.12.) (Y. no:160:s.12.),	Susuz Delikanlı	(No:271:s.12.) (Y. no:161:s.12.),
İyilik Anıtı	(No:272:s.12.) (Y. no:162:s.12.),	Tavşan	(No:273:s.12.) (Y. no:163:s.12.),
Susambağı	(No:274:s.12.) (Y. no:164:s.12.),	Güvercinin Uğursuzluğu	(No:275:s.12.) (Y. no:165:s.12.),

Geçimsiz Komşu	(No:276:s.12.) (Y.no:166:s.12.),	Salkım Söğüt	(No:277:s.12.) (Y. no:167:s.12.),
Kırmızı Balıklar	(No:278:s.12.) (Y. no:168:s.12.),	Çingene Kızı	(No:279:s.12.) (Y. no:169:s.12.),
Şeytan Kavgası	(No:280:s.12.) (Y. no:170:s.12.),	Uzun Kılıcın Faydası	(No:281:s.12.) (Y. no:171:s.12.),
Kaz Çobanı	(No:282:s.12.) (Y. no:172:s.12.),	Üç Yaverin Masalı	(No:283:s.12.) (Y. no:173:s.12.),
Karga Niçin Karadır	(No:284:s.12.) (Y. no:174:s.12.),	Kafdağı Yolunda	(No:285:s.12.) (Y. no:175:s.12.),
Dirilen Kral	(No:286:s.12.) (Y. no:176:s.12.),	Memiş İle Boz Eşek	(No:287:s.12.) (Y.no:177:s.12.),
Of Aman Dağı	(No:288:s.12.) (Y. no:178:s.12.) ,	Falcı Nine	(No:289:s.12.) (Y.no:179:s.12.),
Köpekler Köyü	(No:290:s.12.) (Y. no:180:s.12.),	Zülfüzer Kuşu	(No:291:s.12.) (Y. no:181:s.13.),
Zersevda Kuşu	(No:292:s.13.) (Y.no:182:s.12.),	Kartal İle Karabatak	(No:293:s.12.) (Y. no:183:s.12.),
Örümcek	(No:294:s.12.) (Y.no:184:s.12.),	Büyülü Prenses	(No:295:s.12.) (Y. no:185:s.12.),

Saadet G�mleđi	(No:296:s.12.) (Y. no:186:s.12.),	Doğru Hesap	(No:299:s.12.) (Y. no:189:s.12.),
Geyik İle Kanarya	(No:300:s.12.) (Y. no:190:s.12.),	Hakanın K�çük Oğlu	(No:301:s.12.) (Y. no:191:s.12.),
Hakiki Niřanlı	(No:302:s.12.) (Y. no:192:s.12.),	Altın Hırsı	(No:303:s.12.) (Y. no:193:s.12.),
Yeřeren Kuru Dal	(No:304:s.12.) (Y. no:194:s.12.),	İkizler	(No:305:s.12.) (Y. no:195:s.12.),
Çoban Kral	(No:306:s.12.) (Y. no:196:s.12.),	Badi Badi	(No:307:s.6.) (Y. no:197:s.6.),
Atinalı Timon	(No:307:s.12.) (Y. no:197),	D�rricihan	(No:308:s.12.) (Y. no:198:s.12.),
Çeřmimercan	(No:309:s.12.) (Y. no:199),	Horozların İsyanı	(No:310:s.6) (Y. no:200:s.6.),
T�m G�n�l Adası	(No:310:s.16.) (Y. no:200:s.16.),	Kurt, Aslan ve Timsah	(No:311:s.16.) (Y. no:201:s.16.),
Pamuk Prens ve Yedi C�celer	(No:312:s.14.) (Y. no:202:s.14.),	İnek İle �k�z	(No:312:s.17.) (Y. no:202:s.17.),
Canlı Heykeller	(No:313:s.17.) (Y. no:203:s.17.),	Kambur Komřular	(No:314:s.17.) (Y. no:204:s.17.),

Tan Yıldızı	(No:315:s.17.) (Y. no:205:s.17.),	Büyülü Eşik	(No:316:s.17.) (Y. no:206:s.17.),
Sivrisinek	(No:317:s.16.) (Y. no:207:s.16.),	Arslanlar Ormanındaki Timsah Gölü	(No:318:s.17.) (Y. no:208:s.17.),
Eciş ile Bücüş	(No:319:s.14.) (Y. no:209:s.14.),	Ağanın Cücesi	(No:320:s.13.) (Y. no:210:s.13.),
Yiğit Nazar	(No:321:s.16.) (Y. no:211:s.16.),	Akıllı Kadı	(No:322:s.16.) (Y. no:212:s.16.).

IV.1.2.3. Şiir

Çocuk, dünyaya geldikten kısa bir süre sonra ninniler, tekerlemeler, şarkılar ve türkülerle buluşur. Bu buluşma aslında çocuğun şiiri tanımasının ilk adımlarıdır. Her ne kadar ilk aşamada bilinçsizce bir karşılaşma olsa da daha ileriki evrelerde çocuğun şiirle yüzleşmesi daha bilinçli olarak gerçekleşir.

Şiiri tanıyan çocuk, içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını ve kültürünü şiirlerden alabileceğinin farkındadır. Çünkü şiirlerde günlük hayatta kullanılan deyimler, atasözleri ve terimlerle karşılaşılır. Bu yüzden çocukları bilinçlendirmek, çocukların topluma uyum sağlamasını kolaylaştırmak, bunları yaparken de çocukların eğlendirmek isteyen şairler, çeşitli gazete ve dergilerde çocukların seviyelerine uygun şiirler yazarlar. Böyle uygun şiirlere yer veren dergilerden biri de Afacan'dır.

Afacan'daki şiirler; karşımıza bazen anlamlı bir şiir, bazen coşkulu bir şarkı, bazen duyulu bir türkü, bazen de kulağa hoş gelen bir tekerleme olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Dergideki şiir ve şiir kökenli türlere biçimsel olarak bakıldığında; mısraların kısa, genellikle serbest ölçüyle yazılmış ahenkli bir söyleyişe sahip olduğu görülür. Üslûp olarak bakıldığında ise; şiirlerin sade ve anlaşılır bir dille yazılmış olduğu görülür. Şiirlerde genellikle yaşama sevinci, aile sevgisi, doğa, hayvan, yurt ve toplum sevgisi, güzellik duygusu gibi temaların yer alması, şiirlerin çocukların seviyelerinin dikkate alınarak yazıldığına bir göstergesidir. Ayrıca şiirlerin konuları belirlenirken resmi ve dini bayramların, belirli gün ve haftaların dikkate alındığı saptanmıştır. Dergide yer alan şiirlerde betimlemelerin az yapılması çocukların sıkılmasını engelleyecek bir özellik olarak düşünülebilir. Dergide; halkın yazdığı şiirlerin yer alması, belirli bir şair olarak sadece Necdet Rüştü'nün olması da ilgi çekici bir durumdur.

Derginin incelenen sayılarında 65 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin dökümü aşağıda verilmiştir:

Tablo 4: Afacan çocuk dergisinde yer alan şiirler

ŞİİRLER	YER ALDIĞI SAYI	ŞİİRLER	YER ALDIĞI SAYI
Mikifare	(No:1:s.3.),	Sebzeler	(No:3:s.3.),
Ziyafet	(No:3:s.3.),	Yoyom	(No:4:s.2.),
Yemişler	(No:5:s.2.),	İstanbul	(No:7:s.3.),
Dolma Yutmam	(No:8:s.2.),	Ramazana Maniler	(No:9-14:s.3.),
Yerli Malı	(No:10-11:s.2.),	Okuma Hazırlığı	(No:14:s.3.),
Yemiş Hırsızları	(No:15:s.2.),	Bayram Manileri,	(No:17:s.2.),

Tosun'un Karnesi	(No:17:s.2.),	Kartopu	(No:17:s.3.),
Ne Olayım	(No:18:s.2.),	Futbolcu	(No:19:s.1.),
Afacan Kulübü	(No:20:s.1.),	Karne Zamanı Yaklaşıyor	(No:22:s.1.),
Aşure	(No:22:s.3.),	Şarlok Holmes ve Arsen Löpen	(No:24:s.3.),
Sınıfımı Geçersem	(No:30:s.1.),	Yeni Maniler	(No:30:s.2.),
Çiftlik	(No:30:s.3.),	Takvimin Yaprakları	(No: 93:s.1.),
Boğaziçi	(No:93:s.4.),	İkmal İmtihanı	(No:94:s.1.),
Şehitlere Hörmət	(No:94:s.4.),	Aman Tutuşuyorum	(No:95:s.1.),
Mavi Sularda	(No:95:s.4.),	Kaymaklı Dondurma	(No: 95:s.5.),
Deniz Şarkısı	(No:97:s.1.),	30 Ağustos	(No:98:s.1.),
Ah Bu Mel'un Fareler	(No:100:s.1.),	Dil Yarışı	(No:100:s.4.),
Afacan İle Şişko	(No:101:s.1.),	Şişko Ne Diyor	(No:102-110:s.1.),
Bal Gibi Çavuş Üzümü	(No:102:s.1.),	Eylül Şarkısı	(No:102:s.4.),
Kotra Gezintisi	(No:103:s.3.),	Sonbahar Deresi	(No:103:s.5.),
Yazdan Kışa	(No:104-106:s.1.),	Cumhuriyetin 11. Yılı	(No:107:s.1.),
Merhaba İkinci Teşrin	(No:110:s.3.),	Kış Gecesi, Kar, Şimşek	(No:169:s.11.) (Y. no:59:s.11.),

Türküm	(No:172:s.5.) (Y. no:62:s.5.),	Marul	(No:239:s.6.) (Y. no:129:s.6.),
Çağla Bademi	(No:240:s.10.) (Y. no:130:s.10.),	Tayyareci	(No:242:s.10.) (Y. no:132:s.10.),
Bayrağımız	(No:264:s.17.) (Y. no:154:s.17.),	Okula Giderken	(No:265:s.16.) (Y. no:155:s.16.),
İzmir	(No:267:s.16.) (Y. no:157:s.16.),	Bursa	(No:268:s.16.) (Y. no:158:s.16.),
Beşinci Okul	(No:270:s.7.) (Y. no:160:s.7.),	Tunca	(No:276:s.13.) (Y. no:166:s.13.),
Çiftlik	(No:307:s.16.) (Y. no:197:s.16.),	Fedakar Mehmetçik	(No:316:s.6.) (Y. no:206:s.6.),
Atatürk Ölür mü	(No:318:s.5) (Y. no:208:s.5.),	Atama	(No:320:s.2.) (Y. no:210:s.2.),
Bağlıyım Atam	(No:320:s.2.) (Y. no:210:s.2.),	Göz Yaşlarım	(No:322:s.3.) (Y. no:212:s.3.),
Atama	(No:322:s.3.) (Y. no:212:s.3.),	Atatürk	(No:322:s.3.) (Y. no:212:s.3.).

IV.1.2.4. Tiyatro Eseri

Çocukların hayal dünyasını geliştirmede önemli bir yer alan tiyatro eserleri, Afacan çocuk dergisinin sayılarında diğer metin türlerine oranla daha az yer almaktadır. Hemen hemen her sayıda 1-2 tane öykü, masal ve şiir varken tiyatro eserlerine ortalama 2-3 sayıda bir tanedir. Dergide yer alan tiyatro metinleri, çok uzun olmamakla birlikte eserlerde kullanılan dile ve verilmek istenen iletiye baktığımızda daha çok 12-15 yaş çocukların seviyesine göre hazırlandığı görülür. Ayrıca metinlerin diyalogları fazla uzun değildir. Bu durum okuyucuların sıkılmasını engelleyeceği gibi, söylenen sözlerin doğru algılanmasını da sağlar. Dergide aşırı yoruma kaçan, nasihatçi bir tutumla, didaktik bir ögeye sahip olan tiyatro oyunlarından kaçınılmıştır. Çünkü bu tür metinlerin, çocukların ilgisini çekmediği bilinmektedir. Bunun yerine uzun oyunların sahnede izlenilmesi için çocuklar tiyatroya yönlendirilmiştir. Çünkü çocuklar için çok önemli olan oyunlarla bir tiyatro eseri arasında benzerlikler vardır. Çocuk, oyunlarında yaptığı canlandırmaları, oynadığı rolleri sahnede başkaları tarafından izlediğinde çoğu zaman kendini mutlu hisseder. Çocuğun hayal dünyasında canlandığı rolleri sahnede görmesi, onun için heyecan vericidir. Ayrıca olayın içinde yaşamak, anlatılan olaya katılmak çocuklar için çok daha faydalıdır.

Afacan'daki tiyatro metinlerinde, kullanılan dile bakıldığında, çok alt seviyeye inilmediği yargısına varılabilir. Bunun sebebi olarak; derginin geniş halk kitlesine seslenmek istemesi gösterilebilir. Dergideki diğer tiyatro metinlerinde ilgi çekici konuların tercih edildiği ve duygusal içerikli konulardan uzak durulduğu saptanmıştır. Ayrıca karakterlerin günlük hayattan seçilmesiyle çocuklar üzerinde etki bırakılmaya çalışıldığı görülür. Dergideki tiyatro eserlerinin çoğunun Ahmet Ekrem tarafından yazılması da ilgi çekicidir.

Derginin incelenen sayılarında 33 tiyatro eserleri bulunmaktadır. Bu eserlerin dökümü aşağıdaki gibidir:

Tablo 5: Afacan çocuk dergisinde yer alan tiyatro metinleri

TİYATROLAR	YER ALDIĞI SAYI	TİYATROLAR	YER ALDIĞI SAYI
Afacan, Karagöz ve Hacivat	(No:12-15:s.1.),	Güzinin Rüyası	(No:21-23:s.5.),
Karagöz İle Hacivat	(No:91-110,115,166-167:s.8.) (Y. no:5, 56-57:s.8.),	İki Damla Su İçin	(No:115:s.12.) (Y. no:5:s.12.),
Gülter Eğlence Peşinde	(No:120-121:s.6.) (Y. no:10-11:s.6.),	Çocuklara Bile Veriyorlar	(No:124:s.10.) (Y. no:14:s.10.),
Yamyamlar Arasında	(No:125-126:s.12.) (Y. no:15-16:s.12.),	Üç Dilek	(No:130:s.10.) (Y. no:20:s.10.),
Gülterin Sırdaşı	(No:131-132:s.10.) (Y. no:21-22:s.10.),	Saltanat Mahkemeleri	(No:132-134:s.12.) (Y. no:22-24:s.12.),
Kefal Balığı	(No:135:s.10.) (Y. no:25:s.10.),	Yaramaz Kız Kardeş	(No:136:s.10.) (Y. no:26:s.10.),
Tımarhane Kaçkını	(No:136:s.12.) (Y. no:26:s.12.),	Hırsız Dilenci	(No:137:s.12.) (Y. no:27:s.12.),

Akılsız Karı-Koca	(No:138:s.12.) (Y. no:28:s.12.),	Çorba Kasesi	(No:140:s.10.) (Y. no:30:s.10.),
Eskiler Alayım!	(No: 145:s.11.) (Y. no:35:s.11.),	Bir Salkım Üzüm İçin	(No:154:s.12.) (Y. no:44:s.12.),
Kibritiniz Var mı?	(No:170:s.11.) (Y. no:60:s.11.),	Eczacıbaşı	(No:172:s.10.) (Y. no:62:s.10.),
23 Nisanda Çocuk İlbbay	(No:183:s.16.) (Y. no:73:s.16.),	Küçük Şımarık	(No:227:s.10.) (Y. no:117:s.10.),
Geveze Futbolcu	(No:228:s.10.) (Y. no:118:s.10.),	Sınıfını Dönen Çocuk	(No:257:s.6.) (Y. no:147:s.6.),
Pantolon	(No:259:s.7.) (Y. no:149:s.7.),	Dünya Seyahati	(No:260:s.8.) (Y. no:150:s.8.),
Ağustos Böceği	(No:293:s.4.) (Y. no:183:s.4.),	Leylanın Yalanları	(No:294:s.4.) (Y. no:184:s.4.),
Küçük Kemancı	(No:296:s.4.) (Y. no:186:s.4.),	Eyi Satıcılar Olduğu Gibi Fene Müşteriler de Eksik Değildir	(No:322:s.15.) (Y. no:212:s.15.).

IV.1.2.5. Bilmece, Fıkra, Fabl ve Çizgi Roman

Afacan çocuk dergisinde öykü, roman, masal, şiir ve tiyatro türlerinden başka bilmece, fabl, fıkra ve çizgi romanlar göze çarpar. Bunlardan bilmece, fıkra ve çizgi romanlara hemen hemen her sayıda rastlanılır.

“Bilmeceler, bir şeyin adını anmadan, özellikleri üstü kapalı söylenerek, o şeyin ne olduğunu dinleyene veya okuyana bırakan oyun olarak tanımlanabilir” (TDK,2005). Bilmeceler, eğlendirirken düşündürten bir edebi türdür. Bu bakımdan bilmeceler, problem çözme yeteneğini geliştiren öğelerden biridir.

Afacan çocuk dergisinin her sayısında bilmecelere yer verilmiştir. Dergilerin ilk sayfalarındaki her bilmecenin cevabı hemen altında verilirken dergi sonlarındaki bilmecelerin cevabı ertesi sayıda verilmiştir. Cevabı verilmeyen bilmeceler için ödül konulmuştur. Bu bilmecelerin cevaplarını doğru bilen okuyucuların ismi ertesi sayıda belirtilerek onlara kazandıkları hediyeler açıklanmıştır.

Dergide yer alan başka bir edebi tür de fıkradır. Kısa ve özlü anlatım türüne sahip olan fıkralar, eğlendirme amaçlı yazılır. Afacan’da zaman zaman yer alan Nasrettin Hoca fıkraları, eğlendirirken ders veren bir niteliktedir. Dergide yer alan diğer fıkralar ise ders vermekten çok eğlendirmeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

Çocukları eğlendiren diğer edebi tür fabllardır. Kahramanları çoğunlukla hayvan ve bitki gibi varlıklardan oluşan, genellikle soyut bir düşünceyi somut bir örnek etrafında benimsetmeye çalışan bir öykü olan fabl, didaktik özelliğe sahiptir. Fabllarda verilmek istenen mesaj, okuyucuya doğrudan verilir. Afacan’da fabllarla diğer metin türlerine oranla daha az rastlanılır. Rastlanılan fabllarda verilmek istenen mesajların okuyucunun ahlaki özelliklerini arttırıcı özellikte olduğu görülür.

Dergide yer alan diğer metin türü, çizgi romanlardır. Bu metin türü, görsellerden oluştuğu için çocukların somut düşünmesini kolaylaştırır. Bu yönüyle çizgi romanlar, özellikle somut düşünebilen, küçük çocukların dikkatini çeker. Hatta okuma yazma bilmeyen çocuklar bu romanlarda gerçekleşen olaylara kendi kafasından senaryo yazabilir. Bu da çizgi romanların çocuktaki yaratıcı düşünmeyi tetiklediğinin bir göstergesidir. Bu sayede verilmek istenilen mesajlar, somut bir şekilde verildiği için, akılda daha kalıcı olur.

Derginin incelenen sayılarında 29 çizgi roman yer almaktadır. Bu çizgi romanların dökümü aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: Afacan çocuk dergisinde yer alan çizgi romanlar

ÇİZGİ ROMANLAR	YER ALDIĞI SAYI	ÇİZGİ ROMANLAR	YER ALDIĞI SAYI
Cabi Efendinin Maceraları	(No:1-18:s.1.),	Miki Farenin Başından Geçenler	(No:1-14:s.2.;20-30:s.2.; 102-104:s.2.),
Harold Loyd	(No:1:s.4.),	Hardi İle Lorel	(No:5-10:s.4.),
Şarli Murray'ın Kurnazlığı	(No:131-153:s.11.) (Y. no:21-43:s.11.),	Avcı Bay Tekin Hayvanlar Arasında	(No:111-221:s.3.) (Y. no:1-111:s.3.),
Afacan Acun Yolculuğunda	(No:111-181:s.8.) (Y. no:1-71:s.8.),	Civanın Serüvenleri	(No:182-308:s.8.) (Y. no:72-198:s.8.),
Küçük Canın Serüvenleri	(No:190-204:s.3.) (Y. no:80-94:s.3.),	Pire Nurinin Yaramazlıkları	(No:151-301:s.16,20) (Y. no:41-191),

Bay Çetin Doğu Yolculuğunda	(No:155-200:s.8.), (Y. no:45-90:s.8.),	Birad Buzlar Ülkesinde	(No:201-248:s.10.) (Y. no:91-138:s.10.),
Çomarla Tosbağa Kardeş Hırsızlar Ardında	(No:222-248:s.10.) (Y. no:112-138:s.10.),	Avcı Bay Tekin	(No:234-299:s.11.) (Y. no:124-189:s.11.),
Hazineler Şehri	(No:236-251:s.3.) (Y. no:126-141:s.3.),	Bay ve Bayan Öздеğin Maceraları	(No:249-273:s.10.) (Y. no:139-163:s.10.),
Çomarla Tosbağa Afrikada	(No:252-276:s.10.) (Y. no:142-166:s.10.),	Ceviz Ali Boksör	(No:265-267:s.3.) (Y. no:155-157:s.3.),
Lozel ile Hardi	(No:274-323....s.3.) (Y. no:164-213....s.3.),	Tosbağa İle Çomarla, Kedi İle Köpek Karşı Karşıya	(No:277-300:s.10.) (Y. no:167-190:s.10.),
Cava Denizinin Hayaleti	(No:300-321:s.3.) (Y. no:190-210:s.3.),	Tali Kuşu	(No:301-314....s.13.) (Y. no:191-204:s.13.),
Pire Nuri ve Zengiber Avcı	(No:302-323....s.20.) (Y. no:192-213....s.20.),	Tosunun Muzipliği	(No:311:s.10.) (Y. no:201:s.10.),
Civciv Kardeş	(No:312:s.10.) (Y. no:202:s.10.),	Afacanın Meraklısı İnek Süt Vermeyince	(No:313:s.10.) (Y. no:203:s.10.),
Çerçeveli Resim Güzel Bir Buluş	(No:314:s.10.) (Y. no:204:s.10.)	Ördek Kardeş Kovbot	(No:317-323....s.3.) (Y. no:207-213....s.3.),

Bay Tekin Kaplan Avında	(No:322-323:s.13.) (Y. no:212-213:s.13.),		
----------------------------	--	--	--

Görüldüğü üzere Afacan çocuk dergisinde birbirinden farklı edebi türün, farklı sıklıklarda yayımlandığı göze çarpmaktadır. Dergideki edebi türlerin yayımlanma sıklığına göre sıralanışı: masal, öykü, şiir, tiyatro, çizgi roman ve roman şeklindedir. Bu sıralamada yayımlanan roman miktarı az olduğu için roman, en sondadır. Fakat şu unutulmamalıdır ki yayımlanan her roman uzun sayılar boyunca devam etmiştir. Dergideki masal ve öykülerin sayısının çok olması, derginin çocuklara yönelik hazırlandığının bir göstergesi olabilir. Dergide farklı edebi türlerin yer alması, çocukların ilgisinin sürekliliğini sağlamış olabilir. Çünkü çocukların ilgileri, buldukları gelişim dönemlerine göre farklılık gösterir. 6-12 yaş grubu çocuklar resimli masallardan, öykülerden ve karikatürlerden hoşlanabilirken; 12-16 yaş grubu çocuklar daha çok şiirlerden, romanlardan, fıkralardan hoşlanabilir. Ayrıca dergideki metin türlerinin farklı olması, geniş bir yaş aralığına hitap edildiğinin bir göstergesidir.

V. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

V.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi: “Dilde arılaşmanın Afacan çocuk dergisindeki izleri nelerdir? Dilde arılaşmayla ilgili metinlere ne sıklıkla rastlanılmaktadır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt amaca ilişkin bulgular ve yorum araştırmanın bu bölümünde açıklanmaktadır.

Türk aydınlanma sürecinde bütün devrimler belirli bir sıraya göre ve koşullar olgunlaştığında uygulamaya konulmuştur. Bu sürecin temel amacı; akla ve bilime dayalı, laik, halkçı, devrimci, özgürlükçü, ulusçu, cumhuriyetçi yeni bir devlet, yeni bir toplum yaratmaktır (Kili, aktaran Demir ve diğ., 2002;213).

Bu amaç doğrultusunda, her alanda oldu gibi, dil konusunda da birtakım çalışmalar yapılmıştır. Dil Devrimi diye adlandırılan bu hareket, 1928 yılında Harf Devrimi'nin yapılmasıyla başlamıştır. Çünkü Osmanlı Devleti'nde bilim ve ibadet dili olarak Arapça; sanat dili olarak Farsça; resmi yazışmalarda da Arapça ve Farsça kullanılmıştır. Bu durum, halkın büyük çoğunluğunun okuyamadığı ve anlayamadığı bir ortam vardı (Demir ve diğ., 2002;214).

Harf Devrimi'nin yapılmasıyla bu çeşitlilik ortadan kalkmış ve halkın okuryazar olması yolunda büyük bir engel ortadan kalkmıştır. Bu çalışmanın devamlılığı sağlamak ve geliştirmek amacıyla, 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. Daha sonradan Türk Dil Kurumu adını alan bu kurumda, düzenlenen kurultaylarla dil devriminin biçim ve içeriği üzerine tartışmalar açılmıştır. Birinci Dil Kurultayından sonra Dil Devrimi'nin temel amacı belirlenip kamuoyuna açıklanmıştır. Yol haritası da şöyle çizilmiştir:

“- 1. Türk dilini ulusal kültürümüzün eksiksiz bir anlatım aracı durumuna getirmek, Türkçeyi çağdaş uygarlığımızın önümüze koyduğu tüm gereksinimleri karşılayacak bir yetkinliğe erdirmek.

- 2. Bunun için yazı dilinden Türkçeye yabancı kalmış öğeleri atmak, Halkçı bir yönetimin istediği biçimde, halk ile aydınlar arasındaki nitelikçe ayrı iki dil varlığını ortadan kaldırmak,

Ana öğeleri öz Türkçe olan ulusal bir dil yaratmak.”

(Ozankaya,1995;448).

O yıllarda yayımlanan dergi ve gazeteler Türk Dil Kurumu'nun açıkladığı bu amaçlar doğrultusunda Türkçe kelimeler kullanılarak, Türkçenin sadeleşmesine destek verilmiştir. Araştırmanın konusu olan Afacan çocuk dergisinin sayılarında bu destek açıkça görülmektedir.

Afacan, TDK'yi ve Türk Dili Kurultaylarını sıkça duyurarak halkı bu konuda bilinçlendirmeyi amaçladığı görülmektedir. Dergide Türk Dili Kurultayları, millete şu şekilde duyurulmuştur:

“Afacanla Başbaşa

Gazi babamız bir aydan beri Türkiye'yi yeni bir aydınlığa götürüyor. Üç hafta evvelsi Dolmabahçe sarayında toplanan büyük adamlarımız öz Türkçe dilimiz için çalışıyorlar. Gazi'miz bilgili büyüklerimize önyak oldu, artık dilimizin içinde yabancı kelimeler kalmayacak, öz Türkçe ile konuşacağız... Artık Anadolu'muzun sevgili çocukları öz dille yazılmış gazeteler, hikâyeler, mecmualar bulacaklar. Bizim de köylümüz okuyacak, biz küçükler de anlamadığımız o bir sürü kitaplardan kurtulacağız...

Ne mutlu Gazi zamanında yetişen bizim gibi çocuklara.. Yaşa Büyük Gazi, sana Türk çocukları namına Afacan'dan yüz binlerce teşekkürler.

Afacan” (No:2, s.1)

1932 yılında derginin ikinci sayısının ana sayfasında çıkan bu yazı, o dönem çocuklarına ilk Türk Dili Kurultayı'nı duyurmuştur. Bu duyuruyu yaparken yazar, çocukların anlayacağı bir dil kullanarak TDK'nin hangi amaçla toplandığı hakkında bilgi

vermiştir. Ayrıca özellikle öz Türkçe vurgulanarak Atatürk'ün getirdiği yenilikler ve Atatürk'ten söz edilmiş, çocuklardaki Atatürk sevgisi pekiştirilmeye çalışılmıştır. Bu haberin resminde Atatürk, çocuklara kürsüden bakmaktadır. Buldukları ortamda “Durma Oku” ve “Dilini Düzelt” tabelaları yer alarak, çocukların dikkatleri bu uyarılara çekilmeye çalışılmıştır.

İkinci kurultay toplantısı, dergide haber olarak şu şekilde yayımlanmıştır:

“İkinci Dil Kurultayı

Büyük Gazimizin reisiği altında hergün toplantılar yapan (Türk Dili Tetkik Cemiyeti) umumi merkez heyeti bugün son defa toplanacaklardır.

Cumartesi İkinci Dil Kurultayı Dolmabahçe sarayında toplanacaktır.

Dil Kurultayı açılırken İstanbul ilk mektep muallimlerinin iştirakile Kurultay ve Bozkurt marşları söylenecek, Kurultay açılacaktır. Kurultaya Rusyadan ve Lehistandan dil âlimleri de iştirak etmek üzere İstanbula gelmişlerdir.

Dil kurultayında söylenecek olan marşı buraya yazıyoruz.

Kurultay Marşı

Gözün aydın Türk oğlu, açıldı benlik yolu

Ey bu yolun yolcusu artık sana ne mutlu.

Gazinin çocukları eline (1) el (2) bastırmaz

Kurultay Boşgutları (3) diline dil kattırmaz

Selam sana kurultay, yeni doğan Tolun ay (4)

Selam sana Ey Gazi bizden sana bin Ohkay (5)

Bil ki tarih ile dil benliğin damgasıdır

İçi dışı gösteren bir kılık (6) aynasıdır

Bu cankından (7) doğacak öz Türklüğe Yomulcay (8)

Özge (9) dilden Öz dili kurtaraca kurultay.

Selam sana kurultay, yeni doğan Tolun ay

Selam sana Ey Gazi bizden sana bin Ohkay

1)memleket, yurt. 2) yabancı, düşman. 3)? 4) ayın on dördü. 5) aferin. 6) içyüzü.
7) Toplantı. 8) yükseliş. 9) güzel” (No.97, s.3).

Yayımlanan haberdan, kurultaya yabancı devletlerden bilim adamlarının geldiği vurgulanması ve haber sonrasında yer alan Kurultay Marşı'nın yazılması, bu kurultayın ne kadar önemli olduğu çocuklara anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Kurultay Marşı'nın altında yabancı kelimelerin Türkçelerinin yazılması, dili sadeleştirme yolunda uygulamaya geçildiğinin habercisidir.

Türk Dil Kurultayının ikinci toplantısı, 1934 yılında çocuklara karşılıklı konuşma olarak şu şekilde duyurulmuştur:

“KURULTAY

Afacan

Şişko

Bir toplantı yapıldı

Gel Afacan

Dolmabahçede bu ay:

Bugünde alayı bırakalım!...

Ağustosta açıldı

Kurultay ne iş yapar,

Bak, ikinci Kurultay!..

Bana anlat bakalım?.

Afacan

Şişko

Bu Kurultay çalışıp

Afacan!.. Açık söyle,

Her müşkülü yenecek:

Ver bana biraz fikir:

Türk milletinin dili

Nasıl temizlenecek?...

Artık temizlenecek!..

Dilimizde var mı kir?..

Afacan	Şişko
Aptal!. Bu dil başka dil!..	Dur,anladım: Çıkacak
Yani söz, laf demektir!..	Ecnebi kelimeler!..
Bunun için verilen	Yerine konulacak
Çok mutlu bir emektir!..	Öz Türkçe birer birer!..

Afacan	Şişko
Evet!.. Arapça sözler	Türk milletine oldu
Mekkeye gidecekler!..	Bu (Dil savaşı) cabal!..
Yabancılar uzağa	Dilimiz düzelecek,
Seyahat edecekler!..	Varolsun Gazi baba!..”

(no.97,s 4).

Bu karşılıklı konuşmada öncelikle Türk Dil Kurultayı'nın yaptığı çalışmalar hakkında çocuklara bilgi verilmiştir. Verilen bu bilgilere göre; Kurultay, Türkçeye girmiş yabancı sözcüklerin ayıklanmasını sağlayarak Türk Dili'ni özüne döndürmeye çalışmaktadır. Tüm bu çalışmaların Atatürk'ün sayesinde yapıldığı da çocuklara coşkuyla duyurulmuştur.

Derginin 1938 yılında yayımlanan sayısında yer alan bir yazıda da 26 Eylül “Dil Bayramı” olarak kutlandığı ilan edilirken, Güneş-Dil Teorisi hakkında bilgilere de yer verilmiştir. Yazının önemli yerleri aşağıda verilmiştir:

“Dil Bayramı ve Türk Dili

26 Eylülde dil bayramını kutlayacağız

...

Demek ki dünyada ilk medeni dil Türk Dili idi. Türk Dili, İran, Arap, Yunan ve Latin dillerini doğurdu ve onların büyümelerine yardım etti. Bir süt anne oldu.

İşte biz bu (Dil bayramımızı) bunun için yapıyoruz. Bize bu doğrulukları gösteren (Güneş-Dil) teorisidir.

(Güneş-Dil) teorisi, bu yoldaki buluşları kuvvetlendiren, onları usullere, sistemlere bağlayan çok büyük bir düşüncenin işidir.

Biz tarihin yeni buluşlarını ancak bu (Güneş-Dil) ile doğrultabiliyoruz. Daha doğru söylemek lâzım gerekirse (Güneş-Dil) teorisi tarihe, aydınlık veren güneştir. Onun aydınlığı altında tarih, sapdığı şaşkın yolundan kurtularak gideceği doğru yolu bulmuş ve medeni her varlığın Türkten çıktığını gösterebilmiştir.

Dil ile uğraşmadan, tarih ile uğraşmağa kalkmak olmaz. Son tarihi yaratan ve yaşatan dildir. Bu yüzden dil bayramımızı, ne kadar sevinçle kutlasak hakkımızdır. Çünkü o da her bilgini gibi Türk arasında doğmuş. Türkün kafasından meydana çıkmıştır.

Şimdi çocuklarım, hep beraber, göğsümüzü kabarta kabarta bağıralım:

Yaşasın Türk dili. Ve Türk dilinin bütün dünya dillerinin medeni annesi olduğunu isbat eden (Güneş-Dil) teorisi.. ve onun büyük sevinçli bayramı.

Yalnız bunu söylerken bir şeyi daha unutmamalıyız. O da (Güneş-Dil) teorisini, geniş bilginle ortaya atan, çıkararı Büyük Atamız, Atatürke olan şükran borcumuzu ödememizdir. (Güneş-Dil) onun eseridir, ve Türklüğün eski parlak medeniyeti onun eline meydana çıkmıştır. Yaşasın Büyük Önder Atatürk” (No:201, s.7).

Metinde Güneş-Dil teorisinin anlatılmasıyla çocuklara Türkçenin tarihçesiyle ilgili bilgi verme amaçlanmış olabilir. Metinde geçen “(Güneş-Dil) teorisi tarihe, aydınlık veren güneştir. Onun aydınlığı altında tarih, sapdığı şaşkın yolundan kurtularak gideceği doğru yolu bulmuş ve medeni her varlığın Türkten çıktığını gösterebilmiştir.” Sözüyle de dilin tarih üzerindeki etkisi anlatılmak istenmiştir.

Ayrıca dilde sadeleşme için, Afacan’ın 1934,1935,1936 yıllarındaki sayılarında dergide kullanılan Türkçe sözcüklerin Arapça, Farsça ve Batı dillerindeki karşılıklarına yer verilmiştir. Bu şekilde dili sadeleştirme çalışmalarına Afacan çocuk dergisi, aktif olarak katılmıştır.

Dergide yer alan bazı kelimeler ve karşılıkları şunlardır:

Tablo 7: Afacan çocuk dergisinde yer alan öz Türkçe sözcükler (No:114, s.3) (Yeniden numaralandırmaya göre no:3, s.3)

Acun: Dünya,	Kurun: Asır,
Anıklamak: Hazırlamak,	Kutluluk: Tebrik mektubu,
Alkış: Teşekkür,	Nesne: Şey,
Babayiğit: Kahraman,	Okkay: Aferin,
Bağatır: Bahadır,	Okulak: Mektup,
Boran: Fırtına,	Olanbiten: Macera,
Barı: Siper	Onovluk: Cumhuriyet,
Boşkut: Ders,	Öz: Asıl, esas,
Başkan: Reis,	Özen: Dikkat,
Bakınak: Manzara,	Sağdıç: Arkadaş, Dost,
Babayiğit: Kahraman,	Sesel: Sesli Harf,
Celasun: Kahraman,	Söğenç: Küfürbaz,
Düş: Rüya,	Sunna: Hediye,
Dergi: Mecmua	Şar: Şehir,
Değişme: İnkılâp,	Tamu: Cehennem,

Deyiş: Şiir,	Tapınacak: Mabet,
Dilbilgisi: Gramer,	Tel yazısı: Telgraf,
Esenkal: Allahaismarladık,	Tutsak: Esir,
Esiş: Rüzgar	Uçak: Tayyare,
Gözbağcı: Sihirbaz,	Ücük: Harf,
Güven: Emniyet,	Ün: Őan,
Kamu: Halk, herkes,	Yağın: Düşman,
Kesmen: Hesap,	Yedigün:Hafta,

Tablo 8: Afacan çocuk dergisinde yer alan öz Türkçe sözcükler (No:133, s.3) (Yeniden numaralandırmaya göre no:22, s.3)

Armağan: Hediye,	Kaygı: Endişe, merak,
Atabey: Vezir,	Kent: Şehir,
Başbuğ: Kumandan,	Köbek: merkez,
Batı: Garp,	Ötkünç: Hikâye, tarih,
Beylik: Devlet,	Özen: Dikkat,
Budun: Halk, Millet,	Savaş: Muharebe,

Buyruk: Emir,	Ulus: Millet,
Çağ: Vakit, zaman,	Urunç: Heyecan,
Çeri: Asker,	Ülke: Devlet, kıta,
Dışdeniz: Okyanus,	Ünlü: Şanlı,
Doğu: Şark,	Yağın: Düşman,
Evren: Kainat,	Yalgı: Tılsım, büyü,
Göç: Hicret,	Yalı: Kıyı, sahil,
Gözeri: Dürbin,	Yanşak: Mukallit
Güç: Kuvvet,	Yıldız: Şimal,
Kağan: İmparator,	Yön: Cihet,

Örneklerden de anlaşılacağı üzere günümüzde kullandığımız çoğu Türkçe kelimenin yabancı karşılıkları verilmiştir. Fakat burada göze çarpan bir nokta daha vardır. 1930 yıllarda yabancı kelimelerin Türkçesi verilmişken, bütün Türkçe kelimeler günümüze kadar gelememiştir. Burada toplumun etkisi olabilir. Toplumun yaşayış tarzı, diğer milletlerle etkileşme süreci, sadece bazı öz Türkçe kelimelerin günümüze kadar gelmesine neden olmuş olabilir. Sertkaya, bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Türk Dil Kurumunun çıkarmış olduğu Tarama Dergisi’nin ön sözünde “Bir sözün dergide bulunması o sözün dilimize gireceği manasını anlatmaz. Dergideki sözler öz Türkçe karşılık arayanların seçmesine arz edilmiş ham veya az işlenmiş malzeme demektir” denilerek, dergiye, herhangi bir Osmanlıca kelimenin yerine birkaç “öztürkçe” karşılık

konulmuştur. Devlet dairelerindeki yazışmaların ve gazetelerin Tarama Dergisi'ndeki karşılıklarla yazılması, üstelik bunda da bir birlik gözetilmemesi bir dil anarşisi doğurmuştur. Çünkü birisi kalem yerine cizgiç derken diğeri kamış, bir başkası kavrı, sızgıç, yağuş, yazgaç, yuvut demiş, herkes ancak kendi yazdığını anlamıştır. Nasıl mı?

Bu derleme ve taramaları yaptıkları zaman; kalem kelimesine karşılık buluyorlar. Cizgiç, kamış, kavrı, sızgıç, yağuş, yazgaç, yuvut. Tarama Dergisi'ni açıyorsunuz; sayfa 425'te kalem kelimesi karşısında Türk lehçelerinden gelen yedi ayrı kelime. Burada bir olayı daha açıklayalım. Yaşlı yazarlar Lâtin harflerini iyi yazamadıkları için yazılarını Arap harfleriyle yazıyorlar. Dilleri de Osmanlı Türkçesi dediğimiz eski dil. Gençler bu yaşlı yazarların Arap harfleriyle yazdıkları yazılarını önce 1928'de kabul edilen Lâtin harflerine çeviriyor. Yani ilk işlem Arap harfli makaleyi Lâtin harflerine çevirmek. İkinci işlem ise o muharririn, o yazarın makalesindeki Arapça kelimeleri çizip, yerine Türkçe karşılıklarını koymak. Ancak Tarama Dergisi'nde bire bir karşılık yok ki. Bu yüzden kalem kelimesi yerine bir yazar cizgiç, birisi kamış, birisi kavrı, birisi sızgıç, birisi yağuş, birisi yazgaç, birisi yuvut karşılığını kullanıyor. Bu yüzden de hiçbir kimse diğerrinin yazdığını anlamıyor. Herkes ancak kendi yazdığını anlıyor. Türkçe asıllı olmadığı için şey kelimesini bile kullanmak istemeyen aşırılık, dili bir çıkmaza sokuyor." (Sertkaya, aktaran Ülken, 2001;460)

Kelimelerin Türkçesinin dergide yer alması, her ne kadar ikilik yaratmış olsa da, çocukların konuları anlamasını ve çabuk öğrenmesini kolaylaştırmaya yönelik olduğu söylenebilir. Böylece sadeleşen Türkçe, Türk çocuklarının aydınlanmasına katkıda bulunmuş olacaktır.

Dilde arılaşma konusunun metin türlerine ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 9: Dilde arılaşma konusunun metin türlerine ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı

METİN TÜRLERİ						
YILLAR	HABER	ÖYKÜ VE ROMAN	MASAL	ŞİİR	TİYARO ESERİ	BİLMECE, FIKRA, FABL VE ÇİZGİ ROMAN
1932	1	-	-	-	-	-
1933	1	-	-	-	-	-
1934	12	-	-	2	-	-
1935	17	-	-	-	-	-
1936	3	-	-	1	-	-
1937	-	-	-	-	-	-
1938	5	-	-	-	-	-
TOPLAM	39	-	-	3	-	-

Afacan çocuk dergisinde dilde arılaşmayla ilgili konular, en çok haber metinlerinde daha sonra şiirlerde rastlanılmaktadır. Ayrıca haber metinlerinin yer aldığı bütün sayıların üçüncü sayfada bulunması dikkat çekicidir. Dilde arılaşmayla ilgili metinlerin, diğer metin türlerinde değil de, en çok haber metinlerinde yer almasıyla ve bunların ön sayfalardan okuyucuya duyurulmasıyla verilmek istenilen iletilerle okuyucuya doğrudan ulaşılması amaçlanmış olabilir.

Kullanılan doğrudan anlatım yoluyla dil devriminin aşamaları, okuyuculara iletilmek istenmiştir. Böylece dergi, Türkçeye ilgili yapılan her yenilikle okuyucu kitlesini bilgilendirmiş ve onların bu değişime dâhil olmasını amaçlamıştır. Özellikle haberlerde Osmanlıca sözcüklerin Türkçe karşılıklarının verilmesiyle okuyucunun bunları günlük hayatta kullanması hedeflenmiştir.

Derginin özellikle 1934 ve 1935 yıllarında çıkan sayılarında dilde arılaşmayla ilgili metinlerin yoğunlukta olması, TDK'nin çalışmalarının hemen hemen her sayıda duyurulmaya çalışıldığına bir göstergesidir. Türk Dil Kurumu'nun çalışmaları hakkındaki

bilgilerin şiirler yoluyla verilmesi, çocuklara işi daha zevkli duruma getirmek için yapılmış olabilir.

Afacan çocuk dergisindeki haberlerde ve şiirlerde “Dilde Arılaşma” konusuna yer verilmesi, derginin Türk aydınlanmasına katkı yaptığının bir göstergesidir.

V.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi: “Afacan çocuk dergisinin, okuyucularını akla ve bilimsel bilgiye yönlendirmedeki yaklaşımı nasıldır? Akla ve bilimsel bilgiye yönlendirmeye ilgili metinlere ne sıklıkla rastlanılmıştır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt amaca ilişkin bulgular ve yorum araştırmanın bu bölümünde açıklanmaktadır.

“Aydınlanmanın en önemli ögesi de akla ve bilime dayanan bilgidir. Çünkü Batı’da Aydınlanma Çağı’nın insanı, “her şeyi aklın mahkemesinde yargılayan” yeni bir kimlik kazanmıştır. Bu kimliği kazanma, sürecin alt yapısında sanayileşme, kilise öğretileriyle savaşıma ve deneysel bilim olduğu için biraz uzun sürmüştür”(Selçuk,1997:36).

Akılcı yaklaşımın temelini oluşturan bilgiler, akla dayanır. Bu bilgiler yanlışlama yöntemi ile gelişir; aksi kanıtlanıncaya kadar da doğru oldukları kabul edilir. Bilim ise insanın içinde yaşadığı evreni ve doğayı gözlem, deney ve sınamalar yoluyla anlamak, açıklamak için geliştirdiği bir çabadır. Yüzyıllardır bilim adamları baskı ve engellemelere boyun eğmeyerek dogma, önyargı ve geleneklere karşı insan aklının üstünlüğünü ve doğruya ulaşabilme yeteneklerini savunmuşlardır. Günümüzde bilim, insan uygarlığının doğayı denetleyebilme, toplumları yüceltme ve mutluluğa kavuşturabilme

amaçları doğrultusundaki en büyük ve güvenilir yol göstericisidir (Demir ve diğ., 2002;304).

Bilimde gerçekleri ararken hep akla dayanmak, akla uygun olmayan olay ve davranışları gerçeğe uygun kabul etmemek gerekir. Çünkü bilimin ve uygarlığın gelişmesinde akıl, büyük rol alır.

İnsanların akla ve bilime yönelmesi uzun zaman almıştır. Bu sürecin başlangıcı, Avrupa’da 15’inci yüzyılda din felsefesinin ağır bastığı medrese öğretiminden, aklın egemenliğine dayanan bilimsel öğretime geçiş; Türkiye’de ise Tanzimat Dönemi denilebilir. Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından sonra, “Yeni İnsan” ı yaratmak için sanayileşme, ekonomik planlama ve devlet öncülüğünde yürümüştür. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı eliyle aydınlanmanın felsefe ve edebiyattaki büyük yapıtları Türkçeye çevrilmiştir (Selçuk,1997:37).

Bu süreç, aşağıda yer alan Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)’nin yayımladığı duyuruyla devam etmiştir. Belge incelendiğinde, ülkenin durumunun ortaya konulduğu, bu durumdan kurtulmak için de halkı, akli ve bilime yönlendirdiğinin izleri açıkça görülür:

“Akılcılığa Çağrı” Duyurusu – 22.10.1996

Bilim adamının geleneksel görev ve uğraşı, birikmiş bilgi ve gözlemlerden, bu bilgi ve gözlemlerle sınırlı, sınanabilir sonuçlar üretip, bu sonuçları anlaşılır bir biçimde genel tartışmaya açmaktır. Bu evrensel uğraş yanında, gene bilim adamının, vazgeçilmez bir toplumsal bağ ve yükümlülüğü de vardır. tarih boyunca tüm baskı rejimleri bu yükümlülüklerini yerine getirmekten çekinen aydınlar ve bilim adamlarının suskunluğu üzerine kurulmuş ve süreklilik sağlayabilmişlerdir.

Ülkelerin tarihleri darboğazlarla doludur. Ülkemiz de böyle bir dar boğazdan geçmektedir. Yüzyılların birimi yöresel ve etnik sorunlar önemli bir bölümü kişisel çıkar ve ahlak boşluklarından kaynaklanan ekonomik açmazla pekişmiştir. Bundan 73 yıl önce büyük bir özveri, cesaret ve hepsinden öte, uluslar tarihinde örneği az bulunan bir akılcılık düzeyi

üzerine kurulmuş olan Cumhuriyetimiz zor günler geçirmekte, büyük üzüntüyle gözlediğimiz kimi örnekte bir karşı devrim hevesi sezilmektedir.

Değınilen açmaz ve sorunlar, eleştirel akılcı tartışmaya açık olmayan saplantılarla ve dinsel yaklaşımlarla aşılabilir. Dinsel inançlar kişiseldir. Bu inanç ve saplantıları toplum düzeninin ana öğeleri haline getirmek çabası, ülkenin iç barışı, demokrasi ve özetle gelecek açısından çok tehlikelidir. Benzer bir tehlike de aynı darboğazı aşmakta kendini toplumun diğer kişi ve kurumlarından daha yetkili varsayan baskıcı yönetimlere duyulabilecek özlemde yatar.

Bir kez daha vurguluyoruz. Dinsel inançlar gibi eleştirel akılcı tartışmaya açık olmayan tüm görüş ve inançlar, toplumsal kurumları, özellikle de eğitim, bilim ve yargıyı etkileyememeli, biçimlendirememelidir. Başta eğitim, bilim ve yargı olmak üzere tüm toplum kurumlarının temel dayanağı, laik Cumhuriyetimizin de ana dayanağı olan, akılcılık olmalıdır. Eleştirel akılcılık, çoğu kez yanlış algılandığı üzere, salt rahat bir yaşam düzeyine ulaşım teknoloji nimetlerinden olabildiğince yararlanabilmek değildir. Akılcılık, adalet ve bireyin insan olarak saygınlığının temelidir. Çağdaş uygarlık bu kavramlar üzerine yapılanmıştır.

Türkiye Bilimler Akademisi eleştirel “akılcılığı” her koşula savunmayı görev bilir.” (Demir ve diğ., 2002;304).

Halkı, baskıcı düşüncelerden kurtulmak ve laik Cumhuriyeti devam ettirebilmek için akıl ve bilime yönlendiren bu metin gibi metinler Afacan çocuk dergisinde de görülür. Bu amaçla dergide 1934 yılından itibaren “Bilgi Köşesi” oluşturulmuştur.

Bilgi köşesinde, ilk olarak 1934 yılında, 300 yaşında 400 kiloluk dev kaplumbağalar yer almıştır. Metinde bu kaplumbağaların nerede yaşadıkları ve fiziki özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonraları dergide hakkında bilgi verilen birçok konu hakkında, “Dünyada Neler Oluyor?”, “ve Siz Ne Dersiniz?”, “Meraklı Şeyler”, “İster İnan İster İnanma”, “Bilir Misiniz Ki..?” başlıkları altında bazen küçük ama ilgi çekici bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin çoğu ise hayvanlar, buluşlar, geçmişte yaşanmış tuhaf şeyler, doğa, evren ve insan hakkındadır.

Derginin 232. sayısında (yeniden numaralandırma:122), “Bilir Misiniz Ki..?”

başlığı altında verilen bilgiler şunlardır:

“Bilir Misiniz Ki..?”

Yeni Bir Lahana

Amerikanın Kornel üniversitesi, nebatat laboratuvarının tecrübe bahçesinde mütehasıslar yeni bir cins lâhana yetiştirmeğe muvaffak olmuşlardır. Bu lâhana pişirilirken hiç kokmamaktadır.

Amerikada Balıkçılık

Birleşmiş Amerika cümhuriyetinde balıkçılık bir spor sayılır ve tam on iki milyon kişi balıkçılık yapar.

Körün Üstatlığı

Amerikanın Kalifornia şehrinde 70 yaşındaki C. H. Baker birdenbire kör olmuştur. Ömründe hiç musiki ile meşgul olmadığı halde keman imal etmeğe başlamıştır. Bu adam içinden gelen bir istekle birdenbire keman yapmağa başlamıştır ve yaptığı kemanlar çok beğenilmektedir. Musikişinaslar hep onun yaptığı kemanları amaktadırlar.

Yeni Transatlantikler

Büyük Atlas Okyanusunu geçmek için son zamanlarda inşa edilen yolcu vapurları gerçekten muazzam şeylerdir. Avrupa milletleri hangimiz daha büyüğünü yapacak diye birbirleriyle adeta yarışa girmişlerdir. Geçen sene Fransa Normandi adlı Transatlantiği denize indirince İngilizler çekemediler. Rekor bizde olsun diye hemen daha büyük ve daha çabuk giden Kraliçe Mariyi inşa edip denize indirdiler. Bu vapur gerçekten büyük bir şehir kadardır.

Kediler Lokantası

Çinin Şanghay şehrinde kedilere mahsus bir lokanta vardır ki abone olan hayvanlara günde üç defa yemek verir. Hem müşterisi de çoktur. Tam üç bin abonesi vardır. bu lokanta yemekleri kedilerin buldukları eve gönderir.

Kedilerin Terbiyesi

Kedilerin terbiye kabul etmez olduğunu söylerler. Fakat Paris operasında numaralar yapmakta olan bir kedi vardır. Hem de göstermekte olduğu marifetlerle bütün seyircileri hayrat içinde bırakmaktadır.

Fil Dişinden Diş

Avustralyada bir adam bundan yüz sene evvel öldülmüş bir filin dişinden kendisine bir takma diş yaptırmıştır.

Haydutlar Şehri

Rusyanın Bolçevo şehri çok acayip bir yerdir. Bu şehrin ahalisi eskiden haydut olup, affedilenlerdendir. Ahalinin hepsi tenis raketi ve spor levazımı yapan bir fabrikada çalışmaktadırlar.

Dört Kulaklı Bir Kedi

Amerikanın Arkanzas vilâyetindeki Paris şehrinde bir adamın gayet tuhaf bir kedisi vardır. bu kedi kendi hemcinslerine hiç benzemez. Çünkü dört kulaklıdır.

Miyavlamayan Bir Kedi

Büyük Britanyada hiç miyavlamayan bir kedi keşfedilmiştir. İnsanlarda konuşmayan dilsizler olduğu gibi meğerse kedilerde de dilsizleri varmış! Bu kedi bir kaza neticesinde değil anadan doğma dilsizdir.

Eski Bir Manto

İsveçte yedi kat toprağın altında bir manto bulmuşlardır ki bu manto dört bin senelik olmasına rağmen yepyeni durmaktadır.

Balıkçılığın Türüsü

Balıkçılığın türlü türlü vardır. Fakat Asyanın Siyam ülkesinde yapılmakta olan balıkçılık bunların en tuhafıdır. Orada balığı kürekle tutmaktadırlar. Yazın dereler kuruyup bunların yataklarının şurasında burasında su birikintileri kaldı mı, yerliler ellerinde kürekle oralara koşup, habire balık tutarlar.

Hava Postaları

İngilizlerin imparatorluk hava yolları bu hafta beş yüz bininci yolcusunu taşımıştır. Geçen sene 68000 yolcu taşımıştı. 1925 de taşıdığı yolcu sayısı 11.500 dü.” (No:232, s.5) (y.no:122, s.5).

Metinde görüldüğü gibi dünyanın dört bir tarafından okuyuculara bilgi verilmiştir. Bu bilgilerin bazıları bilimsel açıklamalar üzerine verilmişken, bazıları da duyular üzerine verilmiştir. Her iki tür bilginin ortak özelliği ise ilgi çekici ve merak uyandırıcı olmasıdır.

Dergide akıl ve bilimsel bilgiye yönlendirmeye ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 10: Afacan çocuk dergisinde akıl ve bilimsel bilgiye yönlendirmeye ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı

METİN TÜRLERİ						
YILLAR	HABER	ÖYKÜ VE ROMAN	MASAL	ŞİİR	TİYARO ESERİ	BİLMECE, FIKRA, FABL VE ÇİZGİ ROMAN
1932	-	-	-	-	-	-
1933	-	-	-	-	-	-
1934	4	-	-	-	-	-
1935	9	-	-	-	-	-
1936	24	-	-	-	-	-
1937	46	-	-	-	-	-
1938	67	-	-	-	-	-
TOPLAM	150	-	-	-	-	-

Aydınlanmada önemli rol alan akıl ve bilimsel bilgiye yönlendirmeye ilgili iletilere, daha çok Afacan çocuk dergisinde yer alan haber metinlerinde rastlanılmıştır. Özellikle bu iletilerin 1934 yılında başlayıp artarak devam etmesi dikkat çekicidir. Buradan akla ve bilimsel bilgiye verilen önemin giderek arttığı sonucuna varılabilir.

Dergide bu konuya, ağırlıklı olarak haber metinlerinde yer verilmesi, okuyucuya ulaştırılmak istenen iletilerin daha etkili olmasını sağlamak amacıyla yapılmış olabilir.

Dergide, akıl ve bilimsel bilgiye yönlendirme iletilerinin diğer aydınlanma ilkelerinden fazla olması bir diğer dikkat çekici unsurdur. Bunun nedeni, aydınlanmanın akli ve bilimsel bilgiyi temel ilke olarak benimsemesi ve bu ilkelerin Türk aydınlanmasına taşınmasıdır.

V.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi: “Laiklik kavramının Afacan çocuk dergisindeki yansımaları nelerdir? Laiklikle ilgili metinlere ne sıklıkla yer verilmektedir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt amaca ilişkin bulgular ve yorum araştırmanın bu bölümünde açıklanmaktadır.

Yavuz Abadan’a göre laiklik; “Dinin siyaset ve devlet işlerine karıştırılmamasını ve her vatandaş için vicdan hürriyetinin sağlanmasını gerektirir. Laiklik ne dinsizlik ne de din düşmanlığıdır. Laiklik bilimsel anlamıyla sadece teokratik devlet düzenini reddetmektir. Laiklik dinsel duyguları ve inançları çeşitli çıkarılara araç yapmaya engel olmaktır. Laiklik Allah ile kul arasına hiçbir gücün hiçbir bahane ile girmemesidir” (Abadan, aktaran Özkan, 2006:2).

Laiklik ve laik devlet kavramı modern çağın yarattığı kavramlardır. Laik devlet kavramı, dine dayalı sayılan toplum ve devlet örgütlerinin değişmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu tür devletler, hukuk kurallarını halk ya da millet egemenliğini ya da bunların temsilcilerine dayandıran akıl ve bilim ilkelerini esas alır. Bir bakıma laik devletler, demokratiktir. Bu yüzden hukuk kuralları kutsal değildir, tartışmaya açıktır ve değiştirilebilir.

Laiklik, Batı toplumlarının ürünüdür. Laikliğin burada doğmasına, Katolik kilisesinden bağımsız kiliselerin oluşması ve ulusal devletlerin dinsel bağımsızlıklarını kazanması, etken olmuştur. Reform hareketiyle Katoliklikten ayrı Protestanlık’ın oluşması; mezhep ve yorum çeşitliliğiyle halka özgürlüğü sunmuştur. Ayrıca bu dönemde Rönesans, akılcılık, aydınlanma, hümanizma, deneycilik gibi akımlar, akli ön plana getirerek dinci Ortaçağ’ın karanlığını sorgulamışlardır. Avrupa 17. ve 18. yüzyıllarda bu anlamda bir

kültür devrimi yaşamıştır. Bu devrimi yayma, kilisenin koyduğu kalıplardan dışarı çıkmaya yönelme, eğitim ve öğretimde atılan adımlarla başlamıştır. Bu anlamda kilisenin dinsel eğitimi dışında laik okullar açılmıştır. Daha sonraları İnsan Hakları Bildirgesi ve ona benzer bildirilerin hazırlanmasıyla laiklik, hukuki bir boyut kazanmıştır (Demir ve diğ., 2002;185).

Avrupa’da iki yüzyıllık bir süreçte biçimlenen laiklik kavramı, aydınlanma ile yaygınlaşan akli ön plana çıkarma anlayışıyla ilerlemiştir. Bilimsel ve teknik alandaki yeni buluşlar ve ilerlemeler de bu gelişmeye katkıda bulunmuştur.

Avrupa’da gelişen laiklik kavramı, Osmanlı Devleti’nde ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yansımıştır. Bu dönemde laiklik yolundaki en büyük gelişim, dinsel öğretim veren medreseler dışında temel ya da mesleki öğretimin yapıldığı okulların açılması olmuştur. Böylece Avrupa’da olduğu gibi ilk adım eğitim ve öğretimle atılmıştır. Yine Avrupa’daki gibi, bunu hukuk alanında çıkartılan yasalar izlemiştir. Tanzimat döneminde Osmanlı düşün ve edebiyat alanına giren laiklik kavramı, yeni bir boyut kazanmıştır. Devlet yönetiminde yalnızca şeriat hükümlerinin esas alınmasının yeterli olup olmadığı sorunu çerçevesinde yeni görüşler ortaya atılmıştır. Namık Kemal’in devlet yönetiminde şeriat kurallarından vazgeçilmemesi görüşüne karşın, Ali Suavi, Avrupa’da akıl ile kanunun, Osmanlı’da ise zulüm ve köleliğin geçerli olduğunu ve bu durumdan kurtulunması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü ona göre kölelik, cahillik ve bağınazlıktan kaynaklanıyordu (Demir ve diğ., 2002;185).

Laik, siyasal iktidar düzene geçişin ilk aşamasını saltanatın kaldırılması oluşturmuştur. Böylece Türkiye Cumhuriyeti’nin siyasal iktidarı ulusal egemenlik kuralına dayandırılarak, dinsel nitelikten arındırılmıştır. Cumhuriyet’in ilanından sonra 3 Mart 1924 tarihinde hilafetin kaldırılmasıyla laik devlet konusundaki en önemli adım atılmıştır. Yine

aynı gün Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti kaldırılmış ve laikliğe geçiş aşamaları hızlandırılmıştır. 1928 yılında “*Devletin dini İslam'dır*” ibaresi anayasadan çıkartılmış, 1937 yılında ise “Laiklik” anayasaya bir terim olarak konulmuştur (Özkan, 2006:6).

Tüm bu devrimler yapılırken halkı bilgilendirmek unutulmamış; devrimler, gazete ve dergilerle duyurulmaya çalışılmıştır. Bu duyurularla halka laiklikle ilgili bilgiler vererek Türk aydınlanmasına katkı vermeye çalışan dergilerden biri de Afacan çocuk dergisidir.

Dergide “Laiklik” kavramına yer verilmemiş; onun yerine dini temsil eden “şeyh, tekke ve hoca, kadı, padişah, saltanat” kavramlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda Türkiye’ye bakıldığında da laiklik yolunda Atatürk’ün yaptığı en önemli inkılâplardan olan saltanatın kaldırılmasının ve tekkelerin kapatılmasının vurgulandığı söylenebilir. Çünkü saltanat, aydınlanmanın gerektirdiği özgürlük düşüncesine tamamen aykırıdır. Ayrıca devletin saltanatla yönetildiği zamanlarda hilafet de devrededir. Aydınlanma hareketinin kulluğu karşı çıkan düşüncesi göz önüne alındığında saltanatın dolayısıyla da hilafetle ilgili unsurların kaldırılması yerinde bir davranış olmuştur. Afacan’da yer alan metinlerde aydınlanmaya ters düşen bu kavramlardan şu şekilde söz edilmektedir:

“Kayıkçı Ali Baba

...

Üsküdar sahilinde bir sabah dinlenirken,

Küreklere bırakmış.. Müşteri çıkmaz erken!..

Denizin kıyısına yaşlı bir adam gelmiş,

Bakmış: Üstü eskimiş, ak sakallı bir derviş!..

O vakit memlekette varmış böyle dervişler,

Din perdesi altında, hepsi de bin suç işler

Sonra da namaz için camiye koşarlarmış,
 İşte o vakit böyle çok açık gözler varmış!
 ...”

Necdet Rüştü (No:140, s.12) (y. no: 140, s.12)

Metinde, toplum içindeki dervişlerin konumu çok iyi bilinmemektedir. Söylenen yıllarda dervişlerin din adı altında her suçu işledikleri, halkın onlara inanmaması gerektiği mesajı çocuklara verilmek istenmiştir. Derginin yine aynı yıldaki bir başka sayısında “tekkeler” kavramı şu şekilde yer almaktadır:

“Kuş Gibi

Öz yurdda “Atatürk” ün kaldırdığı tekkeler,
 İçerisinde tenbeller saklayan bir ocaktı!..
 “Atatürk” tekkeleri kaldırmıyaydı eğer
 Besbelli bu hastalık her yeri saracaktı!.

Eskiden Üsküdar'da böyle bir tekke vardı,
 Orada çalışmayan adamlar yaşarlardı:
 Şeyhe bir selam çakıp, sokuldun mu içeri
 Kendine döşek yapar rastgele bir minderi,
 Ekmek elden, su gölden: otururdum yıllarca,
 Hatta bir saat bile çalışmazdın bir parça!..
 Bu, dediğim tekkede vardı tenbel bir molla,
 Yeter ki bu mollaya sen bir tas çorba yolla,
 Karnımı doyurunca, yerinden doğrulmazdı,
 Ayakta dolaşmayı bile doğru bulmazdı,
 Derdi ki:

- “ Bu kalbi yere devireceğiz,
 Yani birgün ölecek, toprağa gireceğiz,
 Biz niçin yorulalım, niçin verelim emek,
 Biz yalnız uyuyalım, yalnız yiyelim yemek!..”
 Bu, çok kötü bir hudur, anlatsam gelmez dile,
 Düşünün ki: çalışır hattâ mandalar bile!..
 ...
 Necdet Rüştü” (No:146, s.11) (y. no: 146, s.11)

Bu metinden yola çıkarak mollaların tekkelerde boş boş oturarak tembellik yaptıkları, buralarda sadece yemek yiyip yattıkları için Atatürk’ün tekkeleri kaldırdığı anlatılmaktadır. Ayrıca tekkeler kaldırılmasaydı, ülkede herkesin onlar gibi olacağı da belirtilmiştir.

Bu şekilde dergide tekkelerin kaldırılma nedenlerinin açıklanması ve bunların Atatürk’le bağdaştırılması, halkın bu duruma tepki göstermesini önleyici bir davranış olarak düşünülebilir. Çünkü o dönemlerde din üzerinden siyaset yapmaya çalışan birçok insan vardır ve halkın birçoğu onlar tarafından kışkırtılmaktadır. Tekkelerin kaldırılmasının gerçek nedeninin -bir öykü içinde- çocuklara anlatılması, çocukların yalan yanlış sözlere kanmalarını engelleme amacı taşıdığı söylenebilir.

Şeyhlerin toplumdaki konumlarını anlatan bir başka metin ise şöyledir:

“Şeyhin Foyası Meydana Çıktı
 Eskiden ana yurtta bir çok tekkeler vardı!
 Tekkeler, mikrop gibi, yurdu yıllarca sardı!..
 Sanmayınız burada Tanrıya tapılırdı;
 Din perdesi altında, bin bir suç yapılırdı!..
 Meselâ; Bir sarıklı çıkıverir meydana,
 Derdi;

- “Tanrı oğluyum kulak veriniz bana!..”

Saltanat devrindeki halk cahil olduğundan,

Köylü onun sözüne inanırdı her zaman!..

Bu adam, ahaliyi pek kolay aldatırdı,

Namı kasabaları, köyleri kuşatırdı!..

Köylüler sanırdı dini bütün;

O ne rakı kullanır, ne de içerdi tütün!..

Köylüler sanırlardı bu adamın eşi yok;

Hiç günah işlememiş fakat sevabı pek çok!..

Adam boyadığından ahalinin gözünü,

Halbu ki o şeytanın belki en irisiydi,

Yalancının, tenbelin, miskin birisiydi!..

Köylünün parası çok, fakat akli pek azdı;

Bunu bilen sarıklı artık hiç çalışmazdı!..

-“ Bana para verenler çok sevap işler!.. diye,

Köylülere yaptırdı koskocaman bir tekke!..

İşte bu tekkenin de kendi şeyhi olurdu,

Yer, içer; yoksulluktan ömrünce kurtulurdu!..

...”

Necdet Rüştü (No:190,s.10) (y.no: 190, s.10).

Görüldüğü üzere metinde tekkeler kaldırılmadan önce şeyhlerin halkı kandırmaya çalışarak geçimlerini sağladıkları, bu dönemdeki halkın şeyhlerin yalanlarına inandıkları anlatılmaktadır. Metnin devamında da şeyhin halktan akıllı birini kandırmaya çalıştığı fakat kandıramadığı anlatılmıştır. Çünkü metnin sonunda akıllı kişi, şeyhin oyununu ortaya çıkarmıştır.

Afacan çocuk dergisinden alınan bu üç metinde de şeyhler ve onların yuvası olan tekkelerin topluma verdikleri zararlar, tekkelerde dönen oyunlar anlatılarak çocukların akıllı olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Dergide laiklikle ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 11: Afacan çocuk dergisinde laiklikle ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı

METİN TÜRLERİ						
YILLAR	HABER	ÖYKÜ VE ROMAN	MASAL	ŞİİR	TİYARO ESERİ	BİLMECE, FIKRA, FABL VE ÇİZGİ ROMAN
1932	-	-	-	-	-	-
1933	-	-	-	-	-	-
1934	4	3	-	-	-	-
1935	7	2	-	2	-	-
1936	-	4	-	1	-	-
1937	7	-	-	-	-	-
1938	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	18	9	-	3	-	-

Türk aydınlanmasında önemli yeri olan laiklik konusuna, Afacan çocuk dergisinin haber, öykü, roman ve şiirlerinde rastlanılmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda 1932 ve 1933 yıllarında laiklik konusuna hiç değinilmemişken 1934'ten sonra değinilmeye başlandığı gözlemlenmiştir.

Konunun farklı metin türlerinde yer alması, hem çocuk hem de büyük okuyuculara gerekli iletilerin verilmek istenmesiyle açıklanabilir. Laiklik konusuna en çok

haber metinlerinde yer verilmesi, iletilerin okuyucuya doğrudan verilmesi amacını taşıırken; öykü, roman ve şiirlerde bu konuya değinilmesiyle okuyucuya dolaylı yoldan ulaşması amaçlandığı düşünülebilir.

Özellikle öykü ve romanlarda yer alan laiklik iletisi, Türk devrimi kapsamında gerçekleşen yeniliklerin okuyucu gözünde canlandırılmasını kolaylaştırıcı bir unsur olarak değerlendirilebilir. Çocukların bu iletileri, daha kolay ve eğlenceli alması şiirler yoluyla sağlandığı söylenebilir.

Dergide laiklik konusunun farklı yollarla okuyucuya hissettirmeye çalışılması, derginin Türk aydınlanmasına verdiği önemin bir göstergesidir.

V.4. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dördüncü alt problemi: “Afacan çocuk dergisinin kadın–erkek eşitliğine yaklaşımı nasıldır? Kadın–erkek eşitliğiyle ilgili metinlere ne sıklıkla rastlanılmaktadır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt amaca ilişkin bulgular ve yorum araştırmanın bu bölümünde açıklanmaktadır.

Toplum ve insan bilimlerine göre hem bireylerin hem de toplumların mutluluğu, doğanın eşit sayıda ürettiği kadın ile erkek arasındaki ilişkinin eşitliğe ve özgürlüğe dayalı olmasına bağlıdır. Bunun için aile kurumunun, kadın ile erkeğin eşitliği üzerine kurulu olması gerekir. Çünkü aile, her toplum üyesinin içinde dünyaya geldiği ve en kalıcı kişilik özelliklerini kazandığı toplum çekirdeğidir. Ayrıca tüm toplumun mutluluğu için, hem kadının hem de erkeğin eğitim görme, meslek sahibi olma ve toplum yaşamında etkin biçimde görev alması gereklidir. Çünkü; erkek olsun, kadın olsun toplumun tüm üyelerini dünyaya getiren ve yetiştiren, kadındır.

Nitekim bugün dünyada en güçlü ve en ileri ülkeler, kendi içlerinde kadın erkek eşitliğini en büyük ölçüde gerçekleştirerek uygar insan ilişkileri kurabilmiş olan ülkelerdir. Bu ülkelerden biri olan Türkiye Cumhuriyeti, yurttaşlık hukukunu ve bunun içinde yer alan aile hukukunu, kadın ile erkeğin eşit insan ve yurttaş haklarına sahip olması anlayışına dayandırılmıştır. Çünkü ulusun insanlık onuruna yaraşır bir toplumsal, ekonomik ve kültürel durumda bulunması, ulusal özgürlüğün ve bağımsızlığın vazgeçilmez koşulu olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından önceki kadının durumuna bakıldığında; kadının erkeğin malı haline geldiği, eğitimden ve iş hayatından uzakta ve dinin baskısı altında kaldığı görülür. Bir anlamda bu Türk kadınları tüm temel haklardan yoksun kalmıştır. Bunun aksine Cumhuriyetin kurmak istediği çağdaş ve aydın Türk ailesi, kadını her bakımdan insan kabul eden bir ailedir. Kız çocuğu ve kadın olmanın bir eksiklik olduğunu reddeder. Ahlakın örtüde değil, başın içinde olduğunu ve yalnız kadın için kendi onurunu kendisi korumada olduğu gibi herhangi bir mesleği yapmada erkekten ne zekâ ne de yetenekçe geri olmadığı bilimsel gerçeğini temel alır. Türk devrimi, aydınlanma yolunda bunun önemini göz önünde tuttuğu ve aileyi demokratikleştirmeyi amaçladığı için, kadına tüm insan haklarına sahip eşit yurttaş olarak toplumun yaşamında görev alma ve yetki kullanma yolunu açmıştır. Ayrıca bağımsız ulusal varlığın ve bireysel özgürlüğün buna bağlı olduğunu kabul eden bir devlet ve hukuk düzeni ve eğitim sistemi kurmuştur (Ozankaya,1995:368).

Cumhuriyetin kurduğu eşit ve çağdaş eğitim, Türk kadınlarının toplumsal konumunun insan onuruna yaraşır bir düzeye çıkmasına katkıda bulunmuştur.1923'de 6 yaş ve üstü kadın nüfusun sadece %0.4'ü okur yazarken bu oran 1927'de % 4.6'ya, 1935'te %9.8'e,1950'de %19.4'e çıkmıştır. 1990'da bu oran %70'i bulmuştur. Ayrıca

hukuksal ve sosyal alanda yapılan diğ er yeniliklerle Türk kadını özgürlüğüne kavuşmuştur (Ozankaya,1995:368).

Toplumda yeni konumuyla yer alan kadınlara; kitap, dergi ve gazetelerde sıkça yer verilmiştir. Bunun nedeni; bu yenileş me ve çağdaşlaş ma hareketini toplumun her kesimine yayılmak istenmesi olabilir. Bu durum, Cumhuriyetin ilk yıllarında yayımlanmaya başlayan Afacan çocuk dergisinin sayılarında da görülmektedir.

Verilerden yola çıkarak dergide kadınlardan çok eğitimde kız erkek eşitliğine önem verildiği anlaşılmaktadır. Özellikle okula giden kız çocuklarının fotoğraflarına yer verilmesi, bu eşitliğin sembolü olmuştur.

Ayrıca dergide, kız okuyucuların mektuplarına da yer verilmiştir. Bu mektupların bazılarında kız okurlar, Afacan'dan ve Faruk Güntaca'dan kızlar için de bir dergi çıkartılmasını istemiştir. Aşağıda bu mektuplardan birine yer verilmiştir:

“ Sevgili Afacan Kardeşimiz,

...

Bizim okuldaki kız arkadaşlar:

- Afacana bir mektup yazsak ta, bizim için kızlar için ayrı bir dergi çıkarsa daha iyi olmaz mı?.. dedik.

Afacan kardeş,

Faruk Güntacaya mı söyleyeceksin, kendin mi düşüneceksin. Ne yaparsan yap.. Ne olur, kızlar için bir mecmua çıkarın.. Sana şimdiden müjdeleyim ki biz yalnız Yenişehirde size yüzlerce kız okuyucu buluruz.

Bilmeyiz ki neden?. Resimli hikâyelerde, öykülerde kızlar az geçiyor. Biz istiyoruz ki elimizde şöyle bir mecmua olsun. İçinde her hafta kızlardan bahseden hikâyeler, kızlarla baş başa sahifeleri, kızlar için el ve ev iş i örnekleri, kızlara ait romanlar bulunsun..

...

Azâde Ansel ve 20 kız arkadaşı” (No:209, s.1), (y. no: 99, s.1).

Böyle bir mektubun bir kız okur tarafından yazılması, Afacan dergisinin sadece erkekler tarafından değil; kızlar tarafından da takip edildiğinin bir göstergesidir. Bu mektuba karşılık olarak Faruk Güntaca'nın, kızlar için bir dergi yayınlamak üzere hazırlıklar yaptığını belirtmesi de dergide kız okuyucuların dikkate alındığının bir göstergesidir.

Ayrıca yukarıdaki mektupta kız okurun dergide yayımlanan hikâyelerin özellikleri hakkında yaptığı eleştiri, o dönemin önemli sorunlarından birisidir. Çünkü o dönemlerde yayımlanan hikâyelerin çoğunda erkek karakterler ön planda yer almaktadır. Kadın karakterine ise ya hiç yer verilmez ya da arka planda yer verilir.

Eğitimde kız erkek eşitliğine ise dergide şu şekilde yer verilmiştir:

“ ...

Ben:

- A, çocuğum, dedim. Bunlar kız işidir, erkek hamur ile kadın – kız işine karışmak olur mu?.

- Amma yaptın babacığım, dedi. Biz artık aile bilgisini kız, erkek karışık okuyoruz. Bizim de iğnemiz, ipliğimiz elimizde.. Biz de toplar, kedi oyuncaklar yapıyoruz. Biz de sökülük dikiyoruz.. Yama yamıyoruz. Düğme dikiyoruz..

Gördünüz mü Bay Faruk Güntaca, artık yarın bir aile yuvası kurduğu zaman bizim Selim dişi kuşuna her iş ile yardım edecek...

Afacan” (No:113, yeniden numaralandırma ile: 223:1).

Metinden anlaşılacağı üzere Aile Bilgisi derslerine hem kızlar hem de erkekler girmektedir. Ayrıca her iki cins de aynı işleri yapmaktadırlar. Eğitimde kız erkek eşitliğinin bu denli açık bir şekilde yer almasının amacı, okurlara “ Eğitimde herkes eşittir.” mesajının verilmek istenmesi olduğu düşünülebilir.

Dergide kadın-erkek eşitliği ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 12: Afacan çocuk dergisinde kadın-erkek eşitliği ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı

METİN TÜRLERİ						
YILLAR	HABER	ÖYKÜ VE ROMAN	MASAL	ŞİİR	TİYARO ESERİ	BİLMECE, FIKRA, FABL VE ÇİZGİ ROMAN
1932	-	-	-	-	-	-
1933	-	-	-	-	-	-
1934	-	-	-	-	-	-
1935	1	-	-	-	-	-
1936	1	3	-	-	-	-
1937	12	-	-	-	-	-
1938	7	-	-	-	-	-
TOPLAM	21	3	-	-	-	-

Afacan çocuk dergisine kadın-erkek eşitliği kapsamında yer alan kavramların 1935'ten sonra yer alması, dönemin zorlukları dikkate alındığında konuda geç kalındığının bir göstergesi değildir. Çünkü derginin kapak resimlerinden kadın- erkek eşitliğine yer verildiği anlaşılır. Resimlerin bir metin türü olmadığı düşünüldüğünde bu durumun tabloya yansımaları mümkün değildir.

Ayrıca incelenen metinlerde, aydınlanmanın diğer ilkelerine göre kadın-erkek eşitliğine daha az değinildiği saptanmıştır. Özellikle bu konunun sadece haber, öykü ve romanlarda yer aldığı; diğer metin türlerinde ise kadınla ilgili değerlendirmelere daha az yer verildiği görülmektedir.

Türk devriminin kadın-erkek eşitliğini önemseydiği düşünüldüğünde, Afacan çocuk dergisinin bu konuda okuyucuyu bilgilendirmede eksik kaldığı söylenebilir. Oysa aydınlanmanın özelliği gereği, cinsiyetler arasında olması gereken eşitliğe daha fazla metin türünde yer verilebilirdi. Böylece hem çocuk hem de büyük okuyucular, bu eşitliğin farkına varmış olurlardı.

V.5. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın beşinci alt problemi: “Afacan çocuk dergisinde modernleşme ve ilerleme kavramlarına nasıl yaklaşılmaktadır? Modernleşme ve ilerlemeyle ilgili metinlere ne sıklıkla rastlanılmaktadır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt amaca ilişkin bulgular ve yorum araştırmanın bu bölümünde açıklanmaktadır.

Çağdaşlaşma ya da bir diğer ifadeyle modernleşme, geleneksel toplumdan modern toplum tipine doğru gelişen bir toplumsal değişim süreci olarak tanımlanırken modernleşmenin toplumun derinliklerine etki etme özelliğine dikkat çekilmektedir. Bu açıdan modernleşme, toplumun evrensel yasalara bağlı biçimde, birbirini izleyen ve sonrakinin öncekine oranla daha üstün olduğu aşamalı bir evrim niteliğinde anlaşılmakta ve temelinde ilerleme düşüncesini barındırmaktadır (Demir ve diğ., 2002;286).

Modernleşmenin gerçekleştiği toplum aynı zamanda modern toplum olarak nitelendirilir. Modern toplumu, “aydınlanma felsefesinin ilkelerine açık, bireyin özgürlüklerinin dış müdahale karşısında garanti altında olduğu, kişi özgürlüklerinde olduğu gibi ekonomide de yarışmacı ve toplumsal faaliyetlerin diğer alanlarında da farklılıklara tahammül edilen, çoğulcu ve aynı zamanda demokratik toplum olarak tanımlamak mümkündür” (Demir ve diğ., 2002;286).

Modernleşme, sosyal, siyasi, iktisadi ve kültürel yönlerden değişimin yaşandığı bir süreçtir. En geniş manasıyla bir başkalaşmayı ifade etmektedir. Modernleşme, Batı Avrupa’da ortaya çıkmış ve zamanla tüm dünya toplumlarını içine alacak biçimde yayılmış bir süreç olarak karşımıza çıkar. Bu kapsamda Batıda ekonomi ve kültür alanında yaşanan ilerlemeler sayesinde meydana gelen değişimlerle demokratik yönetim sağlanmıştır. Türkiye bu sürece ilk adımlarını Osmanlı Devleti döneminde atmış

ve ilerleyen süreçte modernleşme olgusu, topluma yönetici elitler eliyle oturtulmaya çalışılmıştır.

Modernleşmede Batı kültürünün baskınlığı, Türk aydınlarını etkisi altına alarak hayranlık derecesine getirmiştir. Bu yüzden bir kısım aydınlar, Batının her yönüyle taklit edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bazı aydınlar ise Batıdan alınacak kültür ve ahlaki değerlerinin Türk toplumunun kendi değerleriyle sentezlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu görüşü daha sonradan Atatürk; harf inkılâbı, Medenî Kanun'un kabulü, ölçü birimlerinde değişiklik, eğitimde birliği sağlama, kılık kıyafette değişiklik... gibi her alanda getirdiği yeniliklerle destekleyerek modernleşme ve ilerleme için büyük adım atılmıştır.

Atatürk'e göre çağdaş, modern uygarlık; ilme dayanmaktadır. Bu görüşünü şu sözleriyle desteklemektedir: “ Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir” (Atatürk, aktaran Demir ve diğ., 2002;286).

Atatürk'ün de belirttiği gibi modern toplumun temel ilkesi bilimsel ve akılcı düşüncedir. Bu özelliği sebebiyle modernleşme ve ilerleme aydınlamayla doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla Atatürk'ün ve Türk aydınlarının çağdaşlaşma kapsamında gerçekleştirdiği her şey Türk devrimi için yapılmıştır.

Cumhuriyetin ilkeleri çerçevesinde olan toplumun modernleşmesi ve ilerlemesi, bütün basım ve yayım kuruluşlarında yer almıştır. Bunda amaç, halkın gerçekleştirilen hareketlerden bağımsız kalmasını engellenmeye çalışmaktır. Bu durumun izleri çocuk dergi ve gazetelerinde de görülmektedir. O dönemde gerçekleştirilen bütün yeniliklerden çocuklar da haberdar edilerek yeniliklerin kalıcı olmasını sağlamak

amaçlanmıştır. Bu çocuk dergilerinden biri olan Afacan'da modernleşme ve ilerleme kapsamında; inkılâplar, medeni insanlar, modern giyim ve Avrupa kavramlarının hepsinin bir arada söz edildiği metinlerden biri aşağıda verilmiştir:

“Şehirli Dayı İle Köylü Afacan

Şehirli Afacan – Merhaba, köylü dayı!.. Ne mutlu sana öz yurdun yeşil kırlarında, dağların saf havasını almakla vaktini geçiriyorsun!..

Köylü dayı – Merhaba Şehirli Afacan!.. Sana da ne mutlu ki şehirlerde, ilerleyen medeniyetin rahatlıklarile yaşıyorsun. Anlat bakalım, oralarda neler var?..

Şehirli Afacan – Saltanat devrinin pençesinden kurtulduktan sonra, Avrupanın bütün yeniliklerini kaptık. Eskiden başımızı ısıtıp kavuran, gelincik gibi kırmızı bir fes giyip kendimizi âleme güldürüyorduk. Şimdi güneşten yüzümüzü saklayan şapkalarımızla insana benzer bir kıyafet aldık. Geldiğin zaman göreceksin ki: Odaları günün, hayat verici, ışığından saklayan tozlu kafesler evlerden çoktan kalkmıştır. Sokaklarda yüzünü peçe ile örten ummacı kıyafetli kadınlara rast gelmezsin. Caddelerde canından bezmiş zayıf atların zorla çektiği o eski tramvayları şimdi elektrik rüzgar gibi uçuruyor.

Köylü dayı – Pekâlâ!.. Ya, geceleri nasıl vakit geçiriyorsunuz?..

Şehirli Afacan – Akşam olup sular karardı mı bütün evler, yollar, dükkânlar yine gündüz gibi pırıl pırıl parlıyorlar. Evlerden o eski petrol lambaları, sokaklardan hava gazları çok söndürüldü, onların yerine elektrik ampulleri etrafı ışıklara boğdu. Şehirlerin viraneleri şimdi çiçekli birer park oldu. Binalar yeni, mektepler çok, halk serbest ve herkes neşeli!.. Bu sefer de sen anlat bakalım?..

Köylü dayı – İşte görüyorsun ki, köyümüz cennet bağından farksızdır: Hava saf, su temiz, toprak kuvvetli, ekmeğimiz, katığımız bol!.. Hele bir müjde vereyim: Çiftçilik artık çok kolaylaştı!

Şehirli Afacan – Bu neden?

Köylü dayı – Çünkü yüce Gazi babamız, bizi öküzle sapan sürmekten kurtarıp, bir günde kilometrelerce toprağın altını üstüne getiren traktörleri haber verdi. Şimdi her köyde ondan bir tane var. Bu sayede her biri bin kazanıyor, hem de onun ömrünün uzun olması için Tanrıya dua ediyoruz,!..

Necdet Rüştü” (No:104:2).

Metinden yola çıkarak 1933 yılında Türk halkının modernleşme ve ilerlemeye yönlendirildiği söylenebilir. Bu süreçte Avrupa'nın örnek alındığı açık bir şekilde belirtilmiştir.

Dergide modernleşme ve ilerlemeyle ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 13: Afacan çocuk dergisinde modernleşme ve ilerlemeyle ilgili metinlerin türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı

YILLAR	METİN TÜRLERİ					
	HABER	ÖYKÜ VE ROMAN	MASAL	ŞİİR	TİYARO ESERİ	BİLMECE, FIKRA, FABL VE ÇİZGİ ROMAN
1932	1	-	-	-	-	-
1933	4	-	-	-	-	-
1934	1	-	-	2	2	-
1935	10	1	-	3	1	-
1936	3	4	-	-	-	1
1937	7	3	2	3	1	1
1938	18	3	-	1	-	-
TOPLAM	44	11	2	9	4	2

Afacan çocuk dergisinin metinlerinde, Türk devriminin temellerinden biri olan modernleşme ve ilerleme düşüncesine sıkça yer verildiği görülmektedir. Bu yenileşme hareketine dergideki bütün metin türlerinde değinilmesi, konuya verilen önemin bir göstergesidir.

Konun yıllara göre metinlerde işlenme sıklığının 1933,1934 ve 1935 yıllarında diğer yıllara oranla az olması, modernleşme ilerleme düşüncesinin sonradan daha çok benimsendiğini ortaya çıkarır. Bu yıllardan sonra çıkarılan sayılarda bu konuya yapılan

vurgu daha fazladır. Bu düşüncenin diğer metinlere oranla özellikle haber metinlerinde daha fazla yer almasından geniş bir kitleye seslendiği kanısına varılabilir.

Afacan çocuk dergisinde aydınlanmanın gereği olan modernleşme ve ilerleme düşüncesine geniş bir biçimde yer verildiği ve bu düşüncelerin her yaştan okuyucuya benimsetilmeye çalışıldığı söylenebilir.

V.6. Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın altıncı alt problemi: “Afacan çocuk dergisinin yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci pekiştirme çabalarına yaklaşımı nasıldır? Yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci pekiştirme çabalarıyla ilgili metinler ne sıklıkta yer almaktadır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt amaca ilişkin bulgular ve yorum araştırmanın bu bölümünde açıklanmaktadır.

Devletle birey arasında kurulan hukuksal bağın niteliği ve adı, devlet egemenliğinin niteliğiyle doğrudan ilgilidir. Egemenliğin ulustan kaynaklandığı demokratik cumhuriyetlerde bu bağın adı “yurttaşlık”tır. Egemenliğin oluşmasında her yurttaşın payı vardır. Yani her yurttaş, bütün oluşumlara eşit biçimde özgürce katılabilir (Demir ve diğ., 2002;286).

Yurttaşlık, kendisiyle yakından ilişkili diğer birçok kavram gibi Fransız Devrimi'nin de felsefi temelini oluşturduğu düşünülen aydınlanma hareketinin bir ürünü olarak görülebilir.

“Aydınlanma 18. yüzyıl Avrupa'sında belirginleşen, toplumsal ve siyasi yaşamın hemen her alanında yerleşik kalıpları ve anlayışları yıkarak, önce Avrupa'da sonra da tüm dünyada tarihin yönünü değiştirecek olan insan ve evren tasarımlarını üreten bir

zihinsel dönüşümü ve felsefî bir kopuşu ifade etmektedir” (Özipek, aktaran Demir, 2005:21).

“Bu bağlamda yurttaşlığın bugün tartışılan yönleri, aydınlanma projesinin temel aldığı kavramlardır. Aydınlanmanın temel parametrelerinin toplumsal yaşamın gerçek pratiğine aktarıldığı ve somut bir biçimde gözlemlenebildiği ana birim yurttaş-bireydir” (Gündüz ve Gündüz, aktaran Demir, 2005:21). Yurttaşlık düşüncesi, insanların kendi akıllarını kendilerinin kullanması, dünyayı algılayışlarında akli merkeze almaları kendilerini ve toplumu ilgilendiren konulara ilgi duymaları, sosyal yaşamın her alanına katılımları ile gelişmiştir.

Ekinci (1999)’ye göre aydınlanma düşüncesinin bir sonucu olarak; kulluk statüsünün son bulması, aynı zamanda özgür yurttaşlardan oluşan ve ulus olarak adlandırılan, yeni bir toplumsal kategorinin de tarih sahnesine çıkmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda bir düşün ve eylem biçimi olarak aydınlanma, bir bakıma yurttaş inşa etme projesi haline gelmiştir (Aktaran Demir, 2005:22).

Bu proje kapsamında yurttaşlık kavramı Türk devrimi çerçevesinde yeniden tanımlanarak 1924 Anayasası’nda şu şekilde yer almıştır: “Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk ıtlâk olunur.” Bu cümleler, Cumhuriyet yönetiminin laik ve çağdaş olduğunun bir göstergesidir (Demir ve diğ., 2002;286).

1924 Anayasası’ndan sonra 30 Kasım 1925’te tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmasıyla insanların Cumhuriyete yaraşır, özgür yurttaşlar olarak kendilerini geliştirmeleri sağlanmıştır. Böylece Cumhuriyetin temeli olan ulus egemenliğinin önündeki engeller kalkmış ve ulusal bilinç oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu çabaların ışığında devlet, yurttaşlardan yeni toplumsal düzenlemelere etkin katılım istemektedir. Burada da devreye basım ve yayım kuruluşları girmektedir. Ulusal bilinci pekiştirmek

amacıyla devletle yurttaş arasında iletişimi sağlayan bu yayım kuruluşları, sadece büyüklere seslenmekle kalmamış; çocuklara da iletiler yollamaya çalışmıştır.

Eğitimin anahtar kavram olduğu çağdaşlaşma sürecinde çocuk dergileri, okurlarına yurttaşlık ödevlerini anımsatan yayınlar gerçekleştirmiştir. Bu yayınlarda toplumun ilerleme amacının yansımaları, ekonomik katkılar, yurtseverlik, Atatürk sevgisi öne çıkmıştır.

Yayımlandığı dönemde çocuklarda yurttaşlık bilinci uyandırmak ve ulusal bilinci pekiştirmek için uğraşan dergilerden biri de Afacan çocuk dergisidir. Dergi, bu amaçlar doğrultusunda önceliği ekonomik kalkınmaya vermiştir. Aşağıda yer alan metinde bu açıkça görülmektedir:

“Memleket Yemişleri Bizi Bekliyor

...

Avrupanın mide bulandıran malları Türk çocuklarının parasını çekiyor, haberiniz var mı?

...

Amasyanın elmaları, Karadenizin fındıkları, İzmirin kuru üzüm ve incirleri Türk çocuklarının midesine inerek onlara kan, onlara sıhhat, onlara hareket vermek için iştah çekerken Avrupa çikolataları onların yerini alıyor. Bundan haberdar mısınız?

Çocuklar, sevgili kardeşler!..

Memleket yemişleri bizi bekliyor.. Bugün tasarruf ve yerli malı haftasının 4 üncü günü.. Bu dört gün içinde memleket malına ne gibi paralar verdiniz, hele bir düşününüz.. Artık Avrupaya paramızı götüreceğiz olan herhangi oyuncaktan, yemişlerden, şekerlerden vazgeçiniz.

...

Memleket köylüsünün malını almak tasarrufların en büyüğüdür. Yalnız yemişlerde değil, annenize, babanıza, yerli malı aldırarak ta bir tasarruftur.

Tasarruf yalnız kumbaraya para atmakla olmaz. Yerli malını almak bir tasarruftur. Yerli malına verilen para yine bizim cebimize kalıyor demektir.

... Afacan (No:10:1).”

1932 yılına ait olan bu metin, o dönemlerde ülke olarak paraya çok ihtiyaç duyulduğunun bir göstergesidir. Çünkü o dönemlerde dünyada ekonomik kriz vardır ve bütün devletler bununla baş etmek zorundadır. Afacan'a göre bunun çaresi de tasarruflu ve yerli malı kullanan bilinçli yurttaşlar yetiştirmektir.

Dergide ulusal bayramlara yer verilmesi, yurttaşlık bilincinin ve ulusal bilincin oluşmasında etkili diğer bir ögedir. Çünkü ulusal bayramlarımız, Türk milletine Atatürk tarafından armağan edilmiştir. Atatürk'ün bunu yapmasının amacı; her yıl bu günlerde ulusu bir araya getirmek, bu günleri birlikte coşkuyla geçirmek ve bu birliktelik uğruna ölmüş şehitleri anmak olarak düşünülebilir. Dergide ulusal bayramlarla ilgi örnek gösterilebilecek metinler şunlardır:

“19 Mayıs Jimnastik Bayramı Nasıl Geçti?

Kız ve Erkek Okullar Stadyum Alanını Beyaz Elbiselerle Bir Papatya Gibi Süslediler...

Sevgili AFACAN kardeşlerim,

Türkün Büyük Kahramanı Atatürk'ün 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkış gününün yıl dönümü kutlanırken ben de jimnastik şenliklerine koştum.

...

Saat tam 10,5 ta bütün mektepler yerlerine geçtiler. Geçit resmi başladı. Sonra istiklal marşı çalındı. Erkekler yerlerine geçerek kızlar şenliğe başladılar. Siyah donlu, beyaz fanileli jimnastikçiler herkesi hayrete bırakan kol, bacak, gövde, baş hareketleri yapıyorlardı... bu seneki hareketler geçen yıllarinkine hiç benzemiyordu. Bir tatlılık, bir güzellik vardı bu hareketlerde... kızların şenlikleri sona erince etrafı bir alkış tufanıdır sardı...

Artık savaş bitti ey arkadaş

Türküsü Beyoğlunun insan akınına bürüyen sokaklarını çın çın öttürüyordu.

AFACAN” (No:79, s.1)

19 Mayıs Gençlik bayramıyla ilgili olan bu metin, şenliklere katılmayan çocuklara kutlamaları aktarmaktadır. Şenliklerin coşkulu geçtiği ve burada kızların

gösterilerinin yer aldığı belirtilmiş ve böylece duyulan ulusal bilinç, okuyuculara hissettirmeye çalışılmıştır.

Millette tarih bilinci oluşturmak da yurttaşlık bilincinin oluşması için önemlidir. Çünkü tarih, geleceğe ışık tutar ve geleceği aydınlatır. Tarihini iyi bilen yurttaşlar, dünü ve bugünü arasında bağ kurar ve toplumsal birlikteliklerini yerleştirirler. Böylece hayatta başarılarına daha çabuk ulaşır ulusuna daha çok katkıda bulunabilirler. Dergide Türk Tarihi adı altında eski Türk komutanlara ve onların başarılarına yer verilerek okurlara örnek başarılar gösterilmek istenmiştir.

Dergide yer alan diğer metinlerin yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci pekiştirme çabalarıyla ilgili türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 14: Afacan çocuk dergisinde yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci pekiştirme çabalarıyla ilgili türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı

METİN TÜRLERİ						
YILLAR	HABER	ÖYKÜ VE ROMAN	MASAL	ŞİİR	TİYARO ESERİ	BİLMECE, FIKRA, FABL VE ÇİZGİ ROMAN
1932	-	-	-	2	-	-
1933	-	-	-	2	-	-
1934	4	10	-	1	-	1
1935	6	7	-	2	-	2
1936	5	1	-	-	-	-
1937	18	5	-	5	2	-
1938	19	2	-	16	4	-
TOPLAM	52	25	-	28	6	3

Yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci geliştirme çabalarının, Afacan çocuk dergisinde 1933 yılından sonra oldukça sık yer aldığı görülmektedir. Özellikle bu yıldan sonra yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci geliştirme çabalarının yer aldığı metin türleri artış göstermiştir. Bu durum aynı zamanda derginin çocukluktan itibaren belli bir bilincin edinilmesi gerekliliğini savunduğu anlamına gelmektedir.

Cumhuriyetin bu ilkesi, diğer ilkeler gibi, en çok haber metinlerinde yer aldığı saptanmıştır. Öykü, roman ve şiirlerde konuya değinme sayısının yaklaşık olarak aynı olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca yurttaşlık bilinci oluşturma ve ulusal bilinci geliştirme çabalarının tiyatro metinlerinde, bilmece, fıkra, fabl ve çizgi romanlarda yer alması, çocukların bilgiyi edinirken eğlenmelerini sağlama amaçlı olabileceğini gösterir.

Genel olarak bütün metin türlerinde konuya değinilme sayısı göz önüne alındığında, Afacan çocuk dergisinin çocuklarda yurttaşlık bilinci oluşturmak ve ulusal bilinci geliştirmek için çabaladığı görülmektedir.

V.7. Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın yedinci alt problemi: “Okul ve okumanın önemi Afacan çocuk dergisinde nasıl yansıtılmaktadır? Okul ve okumanın önemiyle ilgili metinlere ne sıklıkta rastlanılmaktadır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt amaca ilişkin bulgular ve yorum araştırmanın bu bölümünde açıklanmaktadır.

Okuma, çağımızda toplumsal bir güç ve toplumsal yaşamın temel gereksinimlerinden biri haline gelmiştir. Gerek bilimsel açıdan, gerekse gündelik yaşam açısından bireylerin dolayısıyla da toplumların gelişiminde okumanın önemi büyüktür.

Meral Alpay'a göre "Hayat bir okuldur. Bu okulda yaşama başarısını gösterebilmek için okumak ve okuduğumuzu anlamak zorundayız. Okumak, okuduğunu anlamak koşulu ile insanın hangi yaşta olursa olsun yakın çevresi dışındaki dünya ile daha kolay ve daha sağlıklı ilişki kurmasını sağlar."(Aktaran İnan, 2005: 40). Bu yüzden insanlara küçük yaştan itibaren okuma alışkanlığı kazandırılması gerekir.

"Bireyin kişiliğini geliştiren, düşünce dağarcığını zenginleştiren ve dolayısıyla onun toplumda daha iyi bir yer edinmesinin sağlayan en önemli araç okuma alışkanlığıdır. Ancak, okuma yazma biliyor olmak, okuma aile kazanılacak üstünlüklere ulaşılacak anlamına gelmemektedir. Çünkü okuma alışkanlığı okumayı öğrenmek kadar kolay kazanılmamaktadır. Çocuk yaşta elde edilen okuma becerisi, okuma alışkanlığını elde etmek için atılmış bir adımdır" (Bayram, 1990:8).

Okuma alışkanlığı olmayan çocuklar, başarılı olmada zorlanmaktadır. Okumayan çocuklar, kısıtlı kelime hazinesine sahip olduğu için başarılı iletişim kurma özelliği kazanamamaktadırlar. Ayrıca evrensel değerlerin kazandırılması, kişiliğin gelişmesi, tarih ve kültür bilinci ancak okuyan, araştıran ve bilgiyi seven nesillerin yetiştirilmesiyle mümkündür. Bu yüzden eğitim sürecinde, çocukların kendilerini okuyarak yetiştirmeleri gerekmektedir.

Çocuğa okuma alışkanlığının kazandırılmasında, çocuğun okumayı ve kitabı sevmesinde en büyük yardımcı çocuk kitapları ve dergileridir. Çocuğa hayal dünyasının kapılarını açan yine çocuk kitapları ve dergileridir. Bu amaçla çocukta okuma arzusunun doğmasında ve kitap kültürünün oluşmasında çok küçük yaşlardan başlayarak, çocuğun kitapla tanıştırılması önerilir.

Bu çocuk dergilerinden biri olan Afacan çocuk dergisi, okumanın önemini okul kavramıyla vermiştir. Çünkü okul, okuma sürecine adım atılan ve bu süreçte önemli rol oynayan yerdir. Ayrıca dergide, çocuklarda okuma alışkanlığının oluşması için, yeni yayımlanan kitap isimlerine yer verilmiştir. Böylece çocukların ilgisi bu kitaplara çekilmek istenmiştir. Bu yüzden de dergide okumanın önemi; kitap, dergi, gazete okuma, okul ve cahillikle birlikte verilmiştir.

Okullarda okuma alışkanlığının geliştirilmesini sık sık vurgulayan Afacan çocuk dergisi, sayılarında kitap, dergi ve gazete reklâmları yaparak çocukların okuma alışkanlığını kazanmalarına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Ayrıca okumalarını geliştirmemeleri durumunda cahil kalacaklarını da çocuklara öykülerle, masallarla ve örneklerle açıklamaya çalışmışlardır. Bu öykülerden birinde cahilliği kötü olduğu şu şekilde açıklanmıştır:

“Hasan Hoca

Bir zamanlar Türk ulusunu padişah denen insanlar yönetirdi. O adamlar bir çok kereler kendi zevk ve eğlencelerine düşkün kimseler olurlardı. Ulustan bol bol vergi alırlardı. Bu parayı gönüllerini eğlendirmek için istedikleri gibi harcarlardı. Ancak ne ülkenin bayındırlığıyla, ne de ulusun okuyup yazmasıyla uğraşırlardı. Bir çok köylerde, büyük şehirlerde bile en küçük bir okula bulunmazdı.

O sıralarda halkın bu bilimsizliğinde asığlanan (istifade eden) bir takım kurnaz insanlar türemişti. Bunların da en başında üfürükçüler, büyücüler, muskacılar gelirdi. Bilimsizleri (cahilleri) cinlerle, perilerle kandırarak paralarını alırlardı.

...

Bayan Nine” (No: 36, Yeniden numaralandırma ile: 146:12).

Görüldüğü gibi öykü; zevkine, rahatına düşkün olan padişahların yaşadığı, çoğu köylerde okulun olmadığı bu yüzden de halkın cahil olduğu bir ülkede geçmektedir.

Ayrıca cahil olan halkın, kurnazlar tarafından kandırıldığı da anlatılarak çocuklara, “Cahil olmayın ve kimseye kanmayın!” iletisi verilmek istenmiştir.

Dergide yeni kitapların basılacağı ise çocuklara şu şekilde haberler verilmiştir:

“ Ülkü Basımevi Türkiyede bir çocuk kitapsarayı yaratacaktır...” (No:40, Yeniden numaralandırma ile:150:10).

“On beş yaşından büyükler için (Genç Liseli) gazetesini çıkaracağımızı dünyaya yayınız.” (No:48, Yeniden numaralandırma ile:158:2).

Bu duyurularda amaç, derginin hem kendi basımevinin tanıtımını yapması hem de çocukların dikkatini kitaplara çekmesidir. Böylece bu tanıtımları okuyan çocuklar, basımevinin yayımladığı kitaplardan haberdar olarak kitap okuma alışkanlığı kazanma sürecinde ilerlemiş olacaklardır.

Cahillik ve kitap okumanın önemiyle ilgili diğer bir örneğe öykü türündedir:

“Bilgisiz Padişahlar!..

Eskiden okumazdı padişahların çoğu,

Coğrafyada: Bilmezdi neresi batı, doğu..

Tarihte: oğlu derdi “Neron” un “Napoleon”:

Hesapta Elli eder sanırdı üç kere on...

Nedir hiç çakmazlardı kimya, hendese hele,

Kitap almamışlardı ömürlerinde ele!...

Cahil padişahlardan gelmez millete fayda,

Hepsi yangelirlerdi tenbel tenbel sarayda!..

Köylüler kadın erkek tarlada verir emek,

Padişahlar da erdi bu paralarla yemek!..

...

Saltanat tarihinde vardır nümuneleri,

Türkler nice yıllar bu yüzden kaldı geri!..

...”

Necdet Rüştü (No:51, Yeniden numaralandırma ile:161:10).

Parçada, saltanat dönemindeki padişahların cahil oldukları bu yüzden de Türk milletinin yıllarca geri kaldığı anlatılmıştır. Hasan Hoca metninde olduğu gibi, burada da cahil halkın kolayca kandırıldığı anlatılarak çocukların kitap okumaları gerektiği vurgulanmıştır.

Dergide yer alan diğer metinlerin okul ve okumanın önemiyle ilgili türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 15: Afacan çocuk dergisinde okul ve okumanın önemiyle ilgili türlere ve derginin araştırma kapsamında belirlenen yıllara göre dağılımı

YILLAR	METİN TÜRLERİ					
	HABER	ÖYKÜ VE ROMAN	MASAL	ŞİİR	TİYARO ESERİ	BİLMECE, FIKRA, FABL VE ÇİZGİ ROMAN
1932	1	-	-	-	-	-
1933	-	1	-	-	-	-
1934	5	3	-	1	1	3
1935	16	5	-	-	1	-
1936	-	2	-	2	-	-
1937	13	1	-	1	-	-
1938	10	2	-	3	1	2
TOPLAM	45	14	-	7	3	5

Afacan çocuk dergisinin okul ve okumanın önemiyle ilgili metinlere en çok haber metinlerinde yer verdiği saptanmıştır. Diğer metin türlerinde konunun yer alma sayısı az olduğu gibi masallarda bu konuya hiç yer verilmemiştir. Aslında okuma ve okulla

ilgili masalarda yazılmış olsaydı, çocukların bu durumla ilgili çıkarımlarda bulunmasına fırsat verilmiş olunurdu. Bunun yerine okul ve okumanın önemine haber ve öykülerde sıkça yer vererek daha etkili ileti verilmesi hedeflenmiştir.

Dergide 1935 yılından itibaren okul ve okumaya verilen önemin iyice arttığı gözlemlenmiştir. Konu üzerinde en çok 1935 yılında durulduğu söylenebilir. Derginin 1932 ve 1933 yılında çıkan sayılarında okul ve okumaya az önemin verilmesi ise bir eksiklik sayılabilir.

Okul ve okumanın önemiyle ilgili metinlerin yıllara göre dağılımı dengeli gitmese de dergide bu konunun yer alması, çocukların okula olan sevgisini ve okumaya olan isteğini artıcı bir tutum olduğu söylenebilir.

V.8. Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorum

Araştırmanın sekizinci alt problemi: “Afacan çocuk dergisinin eleştirel düşünmeye yaklaşımı nasıldır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt amaca ilişkin bulgular ve yorum araştırmanın bu bölümünde açıklanmaktadır.

Düşünme, insanları diğer canlılardan ayıran en belirgin özelliklerden birisidir. Bireylerin bilinçli yaşamalarına, karşılarına çıkan problemleri en uygun yolla çözmelerine yardımcı bir unsur olarak kabul edilen düşünme, birey için önemli bir eylemdir.

Düşünme türlerinden bir olan eleştirel düşünme, Cüceloğlu'na göre; “Kendi düşünce süreçlerimizin bilincinde olarak, başkalarının düşünce süreçlerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi uygulayarak kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif ve organize bir zihinsel süreçtir” (Cüceloğlu, 1996:254).

Yine Cüceloğlu, eleştirel düşünmenin normal düşünce süreçleri üzerine kurulu olduğunu ve bireyin kendini geliştirerek eleştirel düşünmeye ulaşabilmesi için aşağıda belirtilen üç temel adımı atması gerektiğini ifade etmektedir. Bunlar;

- Kişi düşünce sürecinin bilincine varmalı. Düşünceyi kendi başına olan, insan denetiminin dışında bir süreç kabul edecek yerde, düşünce sürecinin bilincine varmalı ve bilinçli olarak yön verebileceğini bilmeli.

- Kişi başkalarının düşünce süreçlerini inceleyebilmeli. Başkalarının düşünce süreçlerini inceleyebilen kişi, kendi düşünce süreçleri ile karşısındakinin düşünme süreçlerini karşılaştırma olanağına kavuşur. Karşısındakinin kullandığı düşünme stratejileri ve sonuca ulaşmak için kullandığı adımları inceleyen insan, kendinin daha tekil düşünmesine olanak sağlar. Bu yaklaşım kişinin kendi kalıplarının bilincinde olmasını ve onların dışına çıkarak yeni görüşlere kendini açık tutmasını gerektirir.

- Öğrendiği bilgileri günlük yaşamında uygulamalı. Uygulama olmadan eleştirel düşünme alışkanlığı elde edilemez. Eleştirel düşünmeyi sürekli uygulayan kişi farkında olmadan eleştirel düşünmeyi zamanla alışkanlık haline getirir. (Cüceloğlu, 1996:254).

Metne göre eleştirel düşünmenin birinci koşulu, insanın aklını kullanmasıdır. Bu yönüyle eleştirel düşünce, aydınlanmayla aynı doğrultudadır. Çünkü aydınlanma hareketi de insanların aklını kullanmasıyla başlamıştır.

Geleceğin büyüklerini, çocukları, aklını kullanmaya teşvik etmekte, onları aydınlatmada, çocuk kitap ve dergilerinin önemi büyüktür. Çünkü çocuklar, ancak kendi seviyesindeki kitapları anlar. Bu anlama sürecinde eleştirel düşünerek kendine göre doğruları, yanlışları ayırt eder. Bu yüzden çocukların kitapları beğenip beğenmemesi bile bir eleştirel düşünme denilebilir. Çünkü çocuk, okuma amacına uygun kitapları seçer.

Oğuzkan (2001)'a göre:

“Okumanın asıl amaçları; bilgi kazanmak, zevk almak ve hayatı tanımadır. Bu durum çocuklar için de aynıdır. Okuma-yazma, dünyayı tanıma, düşündüklerini doğru ve tam olarak ifade etme becerilerini kazandırır. Titizlikle hazırlanmış bir kitap, bilgi edinme ve

öğrenme aracı olmasının yanında, çocuğun eleştirel ve imgesel düşünmesini, kitap kahramanı ile özdeşim kurarak, hayallerini, beklentilerini kurmaca bir ortamda gerçekleştirmesini; başka bir deyişle ruhsal bakımdan rahatlamasını sağlar” (Aşılıoğlu, aktaran Cihaner, 2007:22).

Afacan çocuk dergisi, belirtilen bu amaçlara ulaşabilmesi için bütün metinlerinde çocukların eleştirel düşüncelerini sağlamaya çalışmıştır. Metinlerde iyi ve kötüyü, doğru ve yanlış, güzel ve çirkini ayırt edebilmeleri için birbirine zıt kavramlar bir arada verilmiştir. Ayrıca çocuklar, meraklı ve düş gücünü kullanmayı sevdikleri için bilgilerin ve değerler doğrudan verilmediği gözlemlenmiştir. Böylece metinleri okuyan çocuk, düş gücünü kullanarak, karşılaştırmalar yaparak, sorular sorarak bilgiye ulaşmış, keyif almış ve kalıcı bilgiye ulaşmış olabilecektir. Metinlerdeki olayların gerçeğe yakın olması da çocuğun edindiği bilgileri günlük yaşantısında kullanabilme olanağı sağlayabilecektir. Çünkü çocuk, olaylardaki kahramanlarla kendisini özdeşleştirecek ve onların yaptığını o da yapmak isteyecektir. Bu bakımdan da metinlerdeki kahramanlar önemli rol oynamaktadır. Afacan’daki kahramanlar incelendiğinde, kahramanların yardımlaşma ve iş birliğine önem veren, canlılara karşı sevgi dolu olan, kendilerine güvenen, zorluklar karşısında pes etmeyen, yaratıcı olan, karşılaştırmalar yapan ve olaylardan sonuç çıkararak kişileri olduğu görülür. Bu nedenle metinlerdeki kahramanların çocuklar için ve onların eleştirel düşünebilmeleri için uygun olduğu söylenebilir.

Derginin araştırma kapsamında belirlenen sayılarındaki metin türlerinin çoğunda çocukları eleştirel düşünmeye yönlendirme sezilmektedir. Bu bağlamda dergide yer alan metinlerin eleştirel düşünmeyle ilgili türlere ve yıllara göre dağılımı tablolandırılmamıştır. Onun yerine eleştirel düşünmenin kullanılması gereken metinlerden birkaçı aşağıda örnek olarak verilecektir:

“Sancak davamızı kazandık. Bu Türk İli Özgürlüğe kavuşuyor.

Türk denizlerinde 14 yeni harp gemisine kavuşacak

Seviğ afacan kardeşler,

Milletimiz bir haftadanberi yeni bir zaferle çalkalanıyor. Sancak ili için bir davamız vardı. Bu davamız: Onun özgürlüğü idi. Her “Olacak!” dediği işe elini atan Yüce Önder Atatürk, bu davada da muvaffak oldu.

Atatürk bu yılbaşında Kamutay açılırken:

“Milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük bir mesele, hakikî sahibi öz Türk olan İskenderun, Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerinde ciddiyet ve kat’iyetle durmağa mecburuz.” demişti.

Atatürk bu büyük meselenin üzerinde durdu ve bugün Sancak Türklüğü özgürlüğüne kavuşmak üzeredir.

Bu durum, Türk milletinin, Türkiye Cumhuriyetinin bütün dünya gözü önünde ne büyük bir kudretle karşılandığının en açık bir isbatıdır...” (Afacan, No:225,,s.1) (y.no:115;s.1).

Metinde, İskenderun ve Antakya halkının Türkiye Cumhuriyeti’ne katılıp katılmaması konusunda eleştirel düşündüğü vurgulanmıştır. Ayrıca bu durumun dünyada yankılanmasıyla ilgili okuyucu eleştirel düşünmeye yönlendirmiştir. Çift taraflı eleştirel düşünme sağlayan bu metin, ele aldığı özgürlük düşüncesi bağlamında da aydınlanmayla doğrudan ilgilidir.

Dergide yer alan bulmacaların eleştirel düşünmeye katkısı olduğu düşünülürse, aşağıdaki metin bu kapsamda incelenebilir:

“HESAP SORULARI

Annesi küçük Doğanı imtihan ediyordu.

- Sekizin yarısı kaç eder?

- Dört.

- Çok güzel. Peki ikinin yarısı ne eder, söyleyebilir misin?

- İki.

- Nasıl, iki mi?

- Tabii.. eğer bir elmayı ortasından ikiye bölersem iki parçaya sahip olurum, demektir” (Afacan, No:225;s.7) (y.no:115;s.7)

Metinde çocuğun annesine verdiği cevap eleştirel düşünme sonucuna ortaya çıkmıştır. Metnin dergide yer almasıyla okuyucular da eleştirel düşünmenin içine çekilmeye çalışılmıştır.

Eleştirel düşünme gibi aydınlanmanın diğer unsurları, metinler dışında derginin kapak sayfalarında da görülmektedir. Bu kapaklarda yer alan resimlerden bazılarında ekte yer verilmiştir.

VI. BÖLÜM: SONUÇ

Türkiye’de çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Afacan çocuk dergisinin 1-323 sayılarının incelenmesi sırasında çocuk edebiyatı ve Afacan ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca derginin aydınlanmaya katkısını incelemek için aydınlanma felsefesini içeren kitaplara, makalelere ve tezlere başvurulmuştur.

Araştırmada Türkiye’de gelişen çocuk dergiciliği çalışmaları konusu da incelenmiş ve bugüne kadar yapılan bilimsel amaçlı çalışmaların Tanzimat, Meşrutiyet dönemi çocuk dergileri üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Türkiye’de Cumhuriyet Dönemi’nde yayımlanan çocuk dergileriyle ilgili yüksek lisans, doktora tezlerinin ve makalelerin sayısının az olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Türkiye’de aydınlanma hareketi içinde gelişen çocuk dergiciliği çalışmaları sınırlı kalmıştır.

Bu çalışmada Türk aydınlanma hareketi içinde gelişen çocuk dergiciliği çalışmalarıyla ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetle birlikte çocukların; çağdaş, aklını kullanarak toplumun ilerlemesine katkıda bulunmak isteyen bireyler olarak yetişmesi, çeşitli çocuk dergilerinin amacı olmuştur. Afacan çocuk dergisi de bu yöndeki çalışmalara katkı yapan çocuk dergilerinden biridir.

Batıdaki aydınlanma hareketinin Türkiye’de de amacına ulaşması Afacan çocuk dergisinin amaçları arasındadır. Derginin sayfalarında; çocukların kendi akıllarını kullanması, dünyada olup bitenlerden haberdar olunması ve bilimsel bilgiye güvenilmesi gerektiği çocuklara duyurulmuştur. Tüm bunlar yapılırken çocukların sıkılmaması için eğlenceli oyunlara ve ödüllü bilmecelere yer verilmiştir.

Aydınlanma düşüncesini çocuklara aktarmak isteyen Afacan çocuk dergisinde yer alan çoğu metin türünde aydınlanma ilkelerinden söz edilmiştir. Okuma, aydınlanma,

kadın-erkek eşitliği, ilerleme, modernleşme, eleştirel düşünme, yenilikler, milli kültür, cahillik, ulusal ekonomi, Avrupa, bağımsızlık, Atatürk vb. kavramlar aydınlanma kapsamında ele alınmıştır. Dergide yapılan incelemeler sonucunda bu kavramlardan en çok Atatürk devrimlerinden söz edildiği görülmektedir.

Ayrıca aydınlanma bilinci, çocuklarda yerleştirilmeye çalışılırken dergideki metinlerde, yazım ve noktalama kurallarına uyulduğu ve öz Türkçe kullanılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, çocuklarda anlamayı kolaylaştırma ve anadilini doğru kullanma bilincini geliştirmeye yönelik bir tutum olarak düşünülebilir.

Afacan çocuk dergisi dile özen gösterdiği gibi, bilmeceler ve bulmacalarla da çocukların sayısal ve sözel zekâsını geliştirmeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda dergi, yayımladığı metinler aracılığı ile toplumsal ahlaki değerleri okuyucusuna benimsetmeye çalışmıştır. Bu değerlere; iyilik yapma, yardımlaşma, saygılı olma, vatan sevgisi, Atatürk sevgisi vb. örnekler verilebilir.

Çocuklara toplumsal ve ahlaki değerleri kazandırmaya çalışan Afacan çocuk dergisi, bunu yaparken hem köylü hem de kentli çocukların yaşamlarını konu edinmiştir. Metinlerde bütün çocukların birer aydın olması için bilgilenmeleri, yenilikleri takip ederek kendilerini geliştirmeleri istenmektedir. Buradan derginin kız-erkek demeden, ayırım gözetmeksizin, bütün çocuklarda aydınlanma bilincini yerleştirmek istediği söylenebilir.

Bu araştırma sonucunda elde edilen veriler, Afacan çocuk dergisinin Türk aydınlanmasına yönelik tutumun belirlenmesine olanak sağlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yayın hayatına başlayan dergi, çocukları, geleceğin aydınları olarak gördüğü için onları bilim ve sanata yönlendirmiştir. Bu doğrultuda dergide çocukların yaratıcı, araştırmacı, problem çözmesini bilen, sorgulayan bireyler olmasına çaba gösterilmiştir.

Ayrıca dergide Türk devriminin ilkeleriyle ilgili haber metinlerinin sıkça yer aldığı saptanmıştır. Bu tür metinlerde; çocuklardan okulu sevmesi istenmiş, cahil ve yobazlardan uzak durulmasından söz edilmiştir. Çünkü cahil ve yobazların, aklını kullanamadıklarına inanılmaktadır. Yobazların, boş inançlar peşinde koştukları vurgulanmaktadır. Cumhuriyet çocuklarının ise, bu tür konularla uğraşacak zamanı olmamalıdır. Onlar, ülkeyi ileri düzeye getirmek için okuyup bilimsel araştırmalar yapmalıdırlar. Ancak o zaman yeni şeyler üretilip ülkeyi, gelişmiş ülkeler seviyesine getirebilirler.

İnsanların ilerleyebilmesi için, yapılan bütün devrimlerin bilincinde olması gerekir. Bu yüzden Afacan çocuk dergisinde yer alan yurttaşlık bilinci edinme ve ulusal bilinci pekiştirmeyle ilgili metinlerde bütün devrimlerin insanlar için yapıldığı ve bunlara sahip çıkılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Çünkü insanlar, vatandaşlık görevini yapmazsa ulusal bilinci edinemez. Oysa bu bilinç, ulusal bağımsızlık için çok önemlidir. Ulusal bilinç olmayan toplumlarda milli birlik ve beraberlikten, ilerlemeden ve bağımsızlıktan söz edilemez. Türk devriminin amaçları düşünüldüğünde, bu durumun yaşanmaması gereklidir. Çünkü Türk milletini refaha kavuşturacak olan bunlar değildir. Türk milletini refaha kavuşturacak şeyler; akıl, bilgi, bilim, yurttaşlık bilinci, ulusal bilinç, laikliktir. Tüm bu kavramlara Afacan çocuk dergisinde değinilmesi, ülkeyi yüceltmek içindir. Edinilmesi gereken bilincin ilk olarak çocuklarda oluşması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında dergi, bir bakıma belli bir görev üstlenmiş sayılabilir.

Elde edilen sonuçlar çerçevesinde Afacan çocuk dergisinin, içerdiği yazılar ve resimlerle çocuğun bilgi sahibi olmasına, içinde yaşadığı dünyayı tanımaya ve evrensel değerleri edinmesine, katkıda bulunmuştur. Derginin, bu tutumuyla yayımlandığı süre içinde, Türk aydınlanması açısından önemli bir görev üstlendiği söylenebilir.

VII. BÖLÜM: ÖNERİLER

VII.1. Uygulamacılar İçin Öneriler

Çocuk dergilerinin Cumhuriyet ilkelerini konu edinmeleri olumlu bir çaba olmakla birlikte, hangi kavramın hangi yaş grubuna öğretilmesi gerektiği günümüzde de tartışma konusu olmaktadır. Bu nedenle çocuk dergileri hazırlanırken bilimsel verilerin dikkate alınması gerekmektedir. Bilimsel verilerin göz ardı edildiği dergiler, çocuğu anlamaktan çok ezbere yönlendirmektedir.

Afacan çocuk dergisinde bilime ve akla önem verilmesine karşın dergide yer alan kimi kavramların çocukların soyutlama gücünün üstünde olduğu dikkati çekmektedir. Bu durumda çıkacak çocuk dergilerinin metin seçiminde eğitimbilimin verilerinden yararlanması önem taşımaktadır.

VII.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

Bu araştırma Afacan çocuk dergisinin 1932-1938 yılları arasında yayımlanan sayılarıyla sınırlı tutulmuştur. Dergideki bütün metinleri kapsaması amacıyla derginin bütün sayıları ele alınarak çalışma evreni genişletilebilir.

Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllarda çıkan çocuk dergilerinin farklı yönleriyle araştırılması, günümüz çocuk dergiciliğine önemli katkılar sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Afacan. *Afacanla Baş başa*. No:2, s.1.

Afacan. *Afacanla Baş başa*. No:113,s.1. (Yeniden numaralandırma ile: 223,s.1.)

Afacan. *Afacanla Baş başa*. No:10,s.1.

Afacan. *Bilgisiz Padişahlar!..* No:51, s.10. (Yeniden numaralandırma ile:161,s.10.)

Afacan. *Bilir Misiniz Ki..?* No:122, s.5

Afacan. *Dil Bayramı ve Türk Dili*. No:201,s.7.

Afacan. *Hasan Hoca*. No: 36, s.12. (Yeniden numaralandırma ile: 146,s.12.)

Afacan. *Kayıkçı Al Baba*. No:30,s.12. (Yeniden numaralandırma ile: 140,s.12.)

Afacan. *Kurultay Marşı*. No.97, s.3.

Afacan. *Kurultay*. No.97,s.4.

Afacan. *Kuş Gibi*. No:36,s.11. (Yeniden numaralandırma ile: 146, s.11.)

Afacan. *Hesap Soruları*, No:225;s.7. (y.no:115;s.7)

Afacan. *İkinci Dil Kurultayı*. No.97, s.3.

Afacan. *İlk Söz*. Sayı:1, s.1.

Afacan. *Mektup*. No:99, s.1. (Yeniden numaralandırma ile: 209,s.1.)

Afacan. *19 Mayıs Jimnastik Bayramı Nasıl Geçti?* No:79, s.1.

Afacan. *Öz Türkçe Kelimeler*. No:114, s.3. (Yeniden numaralandırmaya göre no:3,
s.3.)

- Afacan. *Öz Türkçe Kelimeler*. No:133, s.3. (Yeniden numaralandırmaya göre no:22,s.3.)
- Afacan. *Sancak davamızı kazandık. Bu Türk İli Özgürlüğe kavuşuyor*. No:225, s.1 (y.no:115:s.1.)
- Afacan. *Şehirli Dayı İle Köylü Afacan*. No:104, s.2.
- Afacan. *Şeyhin Foyası Meydana Çıktı*. No:80,s,10. (Yeniden numaralandırma ile:190,s.10.)
- Akyüz, K, (1979). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860–1923)I*, Ank. 3. baskı.
- Alatlı, A. (2010). *Batı'ya Yön Veren Metinler -III-: Aydınlanma/ Burjuvazi Yüzyılı/ Bilim Çağının Zaferi (1650-1800)*. Nevşehir: Melisa Matbaacılık, s.919.
- Alpay, M. (1980). *Türk Çocuk Edebiyatı*. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, s.8-9, s.167-175.
- Arslan, A. (1991). *Aydınlanma*. 1990-1991 Öğretim Yılı Güz Dönemi Dokuz Eylül Üniversitesi Konferans Metni. İzmir, s.24-25
- Bayram, O. (1990). *İlkokul Çağı Çocuklarının Okuma Alışkanlığı Ve Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi Gezici Kütüphane Hizmeti*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bilgen, S. (2003). *Ulusal Dilde Eğitim*. Ankara, s.1-5.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal.
- Budak, A. (2007). *Osmanlı Modernleşmesi ve Edebiyat*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:18, Kütahya.

- Cihaner, c. (2007). *Eleştirel Düşünme Kazandırma Yönüyle Bilgin Adalı'nın Çocuk Kitapları*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Cüceloğlu, D. (1996). *İyi Düşün Doğru Kara Ver*. İstanbul: Sistem Yayıncılık. On Besinci Baskı, s.254.
- Çiğdem, A. (2001). *Aydınlanma Düşüncesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 13-15.
- Demir, F. ve diğerleri. (2002). *Çağdaş Türkiye Tarihi: Atatürk İlke ve İnkıpları Tarihi*. Mersin: T.C. Mersin Üniversitesi Yayınları; No:8, s.14, 291, 297,301,312.
- Demir, Ş. (2005). *Yurttaşlık Kavramı ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi: Anayasal Yurttaşlık*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demiray, K. (1979). *Çocuklar ve Yazın*. Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi, s. 285-287, s.331.
- Giritli, İ. (?). *Kemalist Devrim ve İdeoloji*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Hampson, N. (1991). *Aydınlanma Çağı*, (Çev., Jale Parla) İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, s.12
- İnan, D.D (2005). *İlköğretim 1. Kademe Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kant, I. (1784). *Aydınlanma Nedir?*, (Çev. Nejat Bozkurt. 1983) Felsefe Yazıları.
- Karasar, N.(2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın.
- Oğuzkan, A. F. (2000). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayıncılık, s.343.

- Ozankaya, Ö. (1995). *Cumhuriyet Çınarı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.4,318.
- Özkan, F. (2006). *Atatürk'ün Laiklik Anlayışının Eğitim Sistemimizdeki Yansımaları*.
Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Selçuk, İ. (1997). Türkiye'de Aydınlanma Hareketi Dünü, Bugünü, Sorunları, *Türkiye Aydınlanması: "Yeni İnsan" ı Yaratmak* (s.35-42). Strazbourg Sempozyumu.
- Tarlan, E.A.Y. (2006). *Aydınlanma Hareketi Olarak Türk Devrimi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- TDK (2005). Türkçe Sözlük. Ankara:Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uyanık, N. (2006). *Aydınlanma Felsefesinde İlerleme Düşüncesi ve Etkileri*. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ülken, H. Z. (2001). Türkiye'de Çağdaş Düşünme Tarihi, İstanbul: Ülken Yayınları, s.460.
- Yalçın, A., Aytaş G. (2005). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları, s.15, 233.
- Yardımcı, M., Tuncer, H. (2002). *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Ürün Yayınları, s.46.

EKLER

AFACAN ÇOCUK DERGİSİNDEN ÖRNEK SAYFALAR

23 Nisan Çocuk Haftası

ATA
TURK
Cephe
de

gülüyor.. Cıvı cıvı öten çocuk sesleri trenleri, vapurları, tramvayları, yolları, dolduruyor.. Cökyüzü çınlıyor..

Bütün memleket seviniyor..

Nasil sevinmesin ki büyük Önder Yüce Gazi Atatürk ilk Büyük Millet Meclisini on beş yıl önce. 1920 yılının 23 Nisanında Ankarada kurmuştu..

Türk çocuğu!

Sevgili Afacan kardeşler!..

Atatürk ne engellerle çarpıştı, ne yoksuzluklara dayandı.

Büyük Millet Meclisini kurduktan sonra çok zaman geçmedi. Onun ordularını da kurdu. Sakaryalarda düşman askerlerle boğatırlar gibi çarpıştı.

Uykusuz geceler geçti. Bir damlacık uyku için pelerinine sarılarak karlar üstünde uyudu. En sonunda düşman İzmirden denize döküldü..

23 Nisan 1920 denberi

tam on beş yıl geçti. Biz bu yüce günü (Çocukların Bayramı) olarak ta kabul ettik. On beş yıl içinde, Türkiye Cumhuriyeti bütün dünyaya adını yaydı. Ankara, değil yalnız Türkiye'nin yüreği, bütün dünyanın gözlerini kendisine çeken bir şehir oldu..

Bugün eski Ankarayı

bilenler yeni Ankarayı görürnce şaşırıp kalıyorlar. Ankara Avrupa şehirleri bile geçti.

Bütün yurttaki çocuk haftası pek güzel geçmektedir. Ankarada çocuklar bir hafta parasız film gösterilecek, yarın büyük mekteplerinin jimnastik banyosu yapılacak.

ULUĞUNDA

(GEÇEN SAYILARIN ÖZÜ)

Afacan, Topuz ve arkadaşları Bilgin, Kaş ülkesinde bir sandık içine saklanmışlardı. Çinli korsanlar gelerek anbardan sandığı almışlardı.

128 — Cellât, bıçağını elinde tutarken Afacan ayağını kaldırarak korsanın koluna öyle bir tekme indirdi ki bıçak adamın çenesinden girip başından çıktı.

129 — Şimdi üçü de alevin yanına giderek tahtaları bağlayan ipleri yaktılar ve baskıdan kurtuldular. Korsan gık demeden yerlere yuvarlanmıştı, kanları akıyordu.

130 — Üç yoldaşla Dikkulak şimdi herkes uyurken geminin penceresinden bakarak kaçmayı düşündüler. Acaba buradan nasıl kurtulacaklardı. - Bitmedi -

— GRİMDEN —

MASAL

FALCIBAŞI

Eski çağlarda insanlar bilgisizliklerinden ötürü olmayacak şeylere inanırlardı. Falcıların, bakıcıların yalanlarını doğru sanırlardı. Onların kurnazca davalayerelerine kendilerini kaptırlardı. « Okumuş adamlar, bilgün kişiler » diyerek onlara bol bol para verirdi.

İşte o zamanlarda yoksul ve bön [*] bir köylü vardı. Karısı ile beraber mini mini bir kulübede yaşırdı. Tarlasında yetiştirdiği şalgamları yiyerek ve kendilerini satarak güçlük geçirmişlerdi.

Adamağızın bönlüğü gerçekten pek ileride idi. Olmayacak şeylere hemen inanırdı. Bu hale karısının çok canı sıkılırdı. İktide birde ona:

— Şalgam yiye yiye şalgam kafalı olmuş adam, derdi.

Bu yoksul ve bön köylü birgün birkaç şalgamla dört, beş parça odunu eşeğine yükliyerek şehire indi. Saatlarca dolaştıktan sonra hepsini üç kuruşa satabildi. Avucundaki parayı sıkı sıkı tutarak kulübelere en lüzumlu olan şeyi almak için çarşıda dolaşmağa başladı. O sırada gözü küçük bir dükkâna ilişti.

Dükkânın içinde sakallı bir adam bağdaş kurup oturmuştu. Önünde kocaman bir tepsi duruyordu. Tepside tavuk dolması, baklava gibi çok güzel yiyecekler vardı. Adamın kaşıklağı çorbada da miş kokulu bir duman çıkıyordu.

Sabahtanberi ağzına birşey koymayan zavallı köylü adamın yediği güzel yiyecekleri yutkunarak baktı. Sonra; yazın kurusunu, kışın tazesini yedikleri şalgamları düşündü. Kendi kendine « Acaba bu adam nasıl para kazanıyor? » diyerek gözlerini dükkânın içinde ve dışında gezdirdi.

Dükkânın içinde eşya olarak yalnız bir minder vardı. Dışında kocaman bir tabelâ asılı idi. Tabelânın üstünde de iri harflerle « FALCIBAŞI » yazılı idi.

Köylü dayanamadı. Yavaş yavaş dükkâna doğru gitti. Başını kapıdan içeriye uzatarak:

— Sen iyi bir adama benziyorsun. Ne olur bana söyle. Böyle tavuk dolması, baklava yiyecek kadar parayı nereden buluyorsun? Ben her gün şalgam yemekten bıktım, diye yalvardı.

[*] Saf içli.

Adam bir dön köylü yakaladığını hemen anladı. Bu Önemli [*] sırrı bildirmek için pazarlığa girişti. Köylüden birçok para istedi. En sonunda zavallının eşeğine razı oldu.

Adam eşeğini dükkânın arkasındaki ahıra bağladıktan sonra köylünün kulağına işildi. Sanki yanlarında yabancılar varmış ta onların duymasından korkuyormuş gibi usul usul:

*Önce evini barkını satarsın,
Küçük güzel bir dükkân açarsın,
Sonra büyük bir tabelâ asarsın,
Üzerine « Falcıbaşı » yazarsın.
Parasını hırsızlara çaldıran,
Malını başkalarına kaptıran,
Zenginler soluğu sende alırlar,
«Paramızı bul» diye yalvarırlar.
Sen de güzel bir yalan uydurursun,
Ceplerini altınla doldurursun.*

Dedi, ve başka birşey söylemeden köylüyü kapıdan dışarıya attı.

Zavallı köylü gözbağcı ustalığı ile eşeğinin birdenbire elinden gidileyle şaşırıp kaldı. Büyülenmiş gibi sersem sersem kulübesinin yolunu tuttu. Fakat karısı ile karşılaşınca aklı başına geldi.

Çünkü kadıncağız eşeğin elden gittiğini duyar duymaz avazı çıktığı kadar bağırdı:

— Şalgam beyinli herif, git buradan! Diyerek onu kulübeden koğdu.

Köylü o geceyi tarlada, şalgamların arasına uzanarak geçirdi. Gerçekten karısının dediği gibi yanbaşındaki şalgamlardan hiçbir ayrılığı yoktu. Bu haller ona çok dokundu. Sabah olur olmaz iri bir odunu omuzuna vurdu. « Ne olursa olsun, ya eşeğimi alırım, ya herifi döve döve öldürürüm, yahut ta bu işte kendim geberirim » diyerek yola çıktı.

Falcıbaşı köylüyü elinde kocaman bir sopa ile karşısında görünce çok korktu. « Sen biraz burada dur, eşeğini getiriyim » diyerek ahıra geçti ve hayvana atladığı gibi arka kapıdan sıvıştı.

Köylü Falcıbaşının minderine oturdu. Sopağını yanına uzatarak epi beklekti. Aradan dakikalar, saatlar geçtiği halde Falcıbaşı geri dönmüyordu. Besbelli ki eşek te meydana çıkmıyordu.

En sonra köylü Falcıbaşının kaçtığına karar verdi. Kendi kendine:

— Ben de o gelinceye kadar buradan

[*] Mühim.

gitmem. Şalgam tarlasında yatacağıma burada yatarım, dedi.

O sırada dükkânın önünde iki tane güçlü, kuvvetli atlı durdu. Hemen hayvanlarından inip köylünün yanına geldiler.

— Bay Yakutun hazinesini soydular. Kalk, saraya gideceğiz. Hırsızları ve çalman eşyayı bulacaksınız!. Dediler.

Köylü şaşırıldı:

— Ben Falcıbaşı değilim, dedi.

Adamlar hemen kaşlarını çattılar:

— Haydi oradan, yalan söyleyip durma!. Bay Yakuta karşı hiç kimse nazlanmaz. Bol para vermezler diye mi korkuyorsun?. Hem biz seni almaktan bir yere gidemeyiz. Yoksa Bay Yakut bizi yanından kovar, dediler ve köylünün kollarına yapıştılar.

Zavallı köylü kollarını kurtarmağa çalışarak:

— Yahu beni nereye götürüyorsunuz? Durun eşeğimi alayım!. Diye bağırdı.

Adamlar demir gibi pazılarıyla köylüyü kucakladılar. « Eşeğine lüzum yok » diyerek yedek getirdikleri ata bindirdiler. Sonra biri sağına, öbürü soluna geçerek yola düzöldüler.

Bay Yakut çok zengin bir adamdı. Yüzlerce evleri, köşkleri vardı. Uşaklarının sayısı on bine varırdı. Oturduğu yer gerçekten kocaman bir mermer saraydı. Böyle bir saray nice krallarda yoktu.

Üç yolcu akşama doğru bir tepeyi aşınca sarayla karşılaştılar. Altın kaplı kubbesi batan güneşin ışığı ile parıl parıl parıdayordu. Pencere kenarlarındaki, kapı üstlerindeki beyaz mermer gömüllü yakut taşlar birer kırmızı fener gibi yanıyorlardı.

O ülkede yaşayan ihtiyarların sözlerine bakılırsa Bay Yakut zenginliğini babasının zamanında bulunan bir yakut madenine borçlu idi. Bu yüzden kendisine Yakut adı takılmıştı. Ve birçok yerlerini de bu değerli taşlarla süslemişti.

Köylü gözlerini önündeki bu görkemli [*] karşısında ağzı bir karış açık olarak aptal aptal ilerledi. En sonunda tam üç yüz basamaklı mermer bir merdivenin önünde durdular. Atlarından inip kapıya doğru çıktılar.

(Öteki yüze geçiniz)

[*] İhtişamn.

Yedi Günde Bir BAŞBAŞA

Çağaloğlu yokuşu No. 40
ÜLKÜ Basımevi İstanbul

Kurban bayramı hediyesi

Miki Fare İtfaiye Onbaşısı

Sizi kahkahalarla bayıltacak olan bu kitap
Kurban bayramında çıkıyor..

Seviş afacan kardeşlerim,
Geçen pazartesi günü çıkan Çocuk
Sesinin 369 uncu sayısının bir müjdesi
arkadaşlar arasında bir top gibi patladı.
Çünkü Mikinin, çoktanberi beklenen yeni
bir kitabı çıkıyordu.

Çocuklar arasında, Miki Fare, doğ-
rusu ya en çok sevilen bir artist oldu.
Yalnız bizde mi?
Avrupada da böyle...
Her sinemada onun mutlaka bir filmi
gösterilmedikçe oynanan filmlerin tadı
çıkınamaktadır.

Avrupada Miki Fare kitapları akın
akın çıkmaktadır.
Bizim bile elimizde ne:
— Miki Fare Cüceler Ülkesinde!
Ne:
— Miki Fare Yamyamlar Ülkesinde!
Ne:
— Miki Fare Devler Ülkesinde!
Ne:
— Miki Fare Robenson!
Ne:
— Miki Fare albümü!

Kitapları kaldı. Bizim Türk çocukları
da Miki Fareyi o kadar sevdiler ki..
İşte bunun içindir ki bütün arkadaşlar
Miki Farenin yeni bir kitabının çıkışını
duyunca sevinç içinde kaldılar.

İki üç gün var ki telefonumuz:
— Zır.. Zır..
İşleyip duruyor!
— Miki Farenin yeni kitabı ne zaman
çıkacak?
— Miki Farenin bu kitabını da hey-

canla bekliyoruz.. Diye telefon eden e-
dene...

Daha şimdiden 25 şer kuruş kitap ü-
cretleri bırakılmağa başlandı:

— Aman, önce bu kitabı bize gönde-
riniz... Diyen diyene...

MİKİ FARE İTFAİYE ONBAŞISI.

İsmi de beğendiniz değil mi?
Lâf mı bu?

Miki Fare artık her işi bırakmış, itfa-
iye onbaşısı olmuş..

Doğrusu ya Ahmet Ekrem ağabeği -
mizin yazılarını yazdığı bu romanı baş-
tan başa okudum. Ben gülmekten bayıl-
dım. Evdekiler kahkahadan bayıldılar.
Siz de okuyunca kahkahadan bayılacak-
sınız.

Resimleri baştan başa güzel.
Geliniz bazı sahifelerini başbaşa ve-
rip okuyalım.

«Miki onbaşı işini yaman görüyordu.
İtfaiye makinesile yaptığı gürlütle ise, kul-
lak zarlarını patlatacak gibi idi.

Alından sıpır sıpır terler akarken bir
yandan da, avazı çıktığı kadar bağırı -
yordu:

→ Ateş!... Yanacağına varsa, görece-
ğin de var; iste yetiştim!..

Kötü bir duruma düşmüş olan yalnız
Ördek kardeş değildi; Bay Çomarın da
kendine göre can sıkacak derterli başın-
dan aşıyordu. Ateş söndürme makine -
sinin koskocaman bir merdiven olduğunu
elbette görmüşsünüzdür. İşte bu merdi-
veni kamyonla bağlamakta olan vida ve
cıvatalar gevşemiş bulunduğundan, ara-
banın her yanı laçka olmuştu. Direksiyon
başında sımsıkı durmaktan başka bir şey
yapamıyan Bay Çomar, sokakta tangır
tungur bir sağa bir de sola zikzak gider-
ken, bütün gövdesi ezik büyük içinde kal-
mış, ha bire bağınyordu:

— Durun yahu! Durun artık...
Fakat yangını söndürmeğe koşmakta
olan bir itfaiye takımı durur mu hiç?

İşte böylece Ördek kardeş merdiven -
lerin arasında öteye beriye çarpa çarpa,
Bay Çomar da zangur zangur, sağa so-
la yalpa yalpa, yalpa giden bozuk düzen-
li merdiven kamyonunda, yangına doğru
hiç durmadan koşuyordular.

İyi ve kötü her şeyin ergeç bir sonu
vardır. İşte nihayet itfaiye takımı da ça-
nını din dan, din dan çala çala yangın
yerine vardı.

Miki dümen başından:
— Vay canna; gelmişiz be!..
Gö-dünüz mü?
Kitap baştan başa bu heyecan içinde
sürüp gidiyor.

MİKİ İTFAİYE ONBAŞISI
Kitabını Kurban Bayramında bekle-
yiniz. Bu kitap size en güzel bayram he-
diyesi olacaktır.

Bu müjdem ver, hepimizin gözlerin -
den öperim sevgili afacan kardeşlerim.

Her çağ sizin
AFACAN

Saltanat Muhakemeleri

Mekteplere mahsus üç perdelik oyun

Yazar: Necdet Rüştü

(Yazandan izin almadan hiçbir yerde oynanamaz.)

— O Y N I Y A N L A R —

Kadı Rüsvet değildir!.. diye, selâm almıyan bir yobaz.
Mazlum Sultanların zevkine para yetiştiren bir rençper.
Fatoş Katıksız somun yiyen bir köylü (Mazlumun karısı).

— Mübaşir, Köylüler, Jandarmalar —

BİRİNCİ TABLO

(Vaha saltanat devrinde bir kasabada geçer.)
[Bask bir köy çatısı. Ayağında yamalı şalvar, Fatoş yün çöçür. Tarlada çarıkları delinen Mazlum içeri girer:]

FATOŞ

Bagün jandarma geldi, halimiz ne olacak?..
Tarlayı elimizden herif zorla alacak:
O yalançı senedi karakola göstermiş,
Besbelli çavuşa da gizlice para vermiş,
Jandarmayı göndermiş, korkutmak için bizi:
Dedi ki: «Görünürse başağın izi,
«Bunu böyle belleğin: İşiniz olur yaman.
«Ekilen tohumu da gasbederiz o zaman!...»

MAZLUM

Belâlar mübareki!.. Şimdi biz ne yapalım?..
Kadın!.. Ben de şaşırırım: Hangi yola sapalım?

FATOŞ

Bilmem ki, ne olacak encamımız muhtarla,
Elimizden gidecek, korkarım, koca tarla!..

MAZLUM

Seneler geçti amma, biliyorum pek güzel:
Böyle senet yazmadı babam ölmenden evvel,
Her nasılsa kandırılmış köy muhtarı hâkimil!..
[Eliyle başını yumrukluyarak:]
Derdini dinliyen yok.. Kimden sorayım kimi?..

FATOŞ

O mendebur kadıya bari açtın mı işi?..

MAZLUM

Mahkemeye ulaştım... Başında binbir kişi,
Yine kürsüye çıkmış, hiç durmadan yazıyor,
Rüsvet vermeyenlerin mezarını kazıyor!..
«Anırsın, kadı!.. Umudum artık sendedir!» dedim,
Ayağına kapandım, ağladım, inledim!..
Mutlaka rüsvet yemiş kadı bu işte, karı.
Diyor: «Yalan söyler mi koskoca köy muhtarı?..
«Hem elinde babamın yazdığı bir senet var,
«Borcunu ödemeniş, onundur hep tarlalart!»
Bunu duyunca dedim: «Yapma, kadı efendi,
«Babama boş vermedi, bunlar muhtarın fendi!
«Merhamet et: Evimiz vıraneye dönecek!...»

[Ağlıyarak:]

Toprağımız gidince, ocağımız sönecek!..

MAZLUM

Herifin gözlerinde hemen bir şimşek çaktı,
Rahle üstünde duran kara kitaba baktı,
Sanki işlemiş gibi, yüreğine niyazım,
Dedi ki: «Bu işin için tam on beş şahit lâzım!»

FATOŞ

[Yerinden fırlıyarak:]

Anladım!.. Me'l'un herif yine rüsvet istiyor,
«Tarlayı almak için kırk altın verin!..» diyor!..

MAZLUM

Ben paraya razıyım.. Nasıl vermeli fakat?..

[Biraz düşündükten sonra:]

O zaman da cezamız olacaktır iki kat:
«Mahkeme ortasında rüsvet getirdi!..» diye,
Hiç şüphesiz tükacak herif bizi deliğel!..

FATOŞ

Parasız da iş yapmaz, dinlemez kanun, hatır!..

MAZLUM

Bütün köylüyü soydu; giydi, sarıklı katır!..

FATOŞ

[Uzun uzun düşündükten sonra:]

Buldum: Ben on beş tane kurabiye yaparım,
İçine altın korum, üstlerini kaparım!..
Tepsiye yerleştirip, mübaşire veririz,
Mahkeme kapanınca, evine göndeririz!..
Bunu hiç kimse çakmaz, altınlar gider saklı!

MAZLUM

[Sevinçle Fatoşun sırtını okşuyarak:]

Hey, Allahım!.. Var olsun böyle kadının aklı,
En iyi çare budur; haydi, artık oturma,
Bu akşam gönderelim: Kurabiye yap, durma!..
[Kadın şalvarını toplayıp acele dışarı çıkar,
erkek testiden bir bardak su içer, bu esnada perde kapanır.]

— Daha var —

(Bu, çok meraklı ve gülmüçlü oyunun sonunu gelecek hafta okuyacaksınız.)

Necdet Rüştü

CANGAZA Ho PALAVUZ

— Cangaza!
— Ne var Pala-
vuz?..
— 23 Nisan geli-
yor.. Biliyor musun?
Şimdiden bütün ço-
cukları birer direktör
yapacaklar..
— Vali de yapa-
caklar..
— Bakan da ya-
pacaklar..
— Komutan da
yapacaklar..
— Yapacaklar..
Yapacaklar.. Eh an-
ladık!.. Ne olacak
sanki?..
— Ne olacağı var
mı?.. Ne olacağı fa-
lan, filân yok.. A-
ma ben okula baş
okutan olacağım..
— Yaaa... Can-
gaza baş okutan o-
lunca Palavuz du-
rur mu? Ben de mü-
fettiş olacağım..
— Ben baş müfet-
tiş olacağım..
— Ben polis di-
rektörü olacağım..
— Ben İstanbul
kamutani olacağım..
— Ben İstanbul
valisi olacağım..
— Ben Kültür
Bakanı olacağım..
— Ben-baş Bakan
olacağım..
— Ben..
— Neye sustur
Cangaza?..
— Yahu palavra
cılığın sonuna erdii
te ondan.. Biz bu gi
dişle değil Bakan
direktör, Başbakan
geçit resminde di
menci bile olamıya
cağız da ondan.. B
kadar da atmak ol
mu?..

Saltanat Mahkemeleri

Mekteplere mahsus üç perdelik oyun

Yazan: Necdet Rüştü

(Yazandan izin almadan hiçbir yerde oynanamaz.)

— O Y N I Y A N L A R —

Kadı Rüsvet değildir!.. diye, selâm almıyan bir yobaz.
Mazlum Sultanların zevkine para yetiştiren bir rencper.
Fatoş Katıksız somun yiyen bir köylü (Mazlumun karısı).

— Mübaşir, Köylüler, Jandarmalar —

İkinci Perde:

MAZLUM - MÜBAŞİR

[Bir manda ahır üstündeki kasaba mahkemesinin ırkısız, basık bir odası. Köşede bir masa. Sonra geniş bir minder. Bu miderin üzerinde ayağında şalvarı, başında beyaz takkesi ile mübaşir oturmaktadır. Saçı sakalına karışmış cahil, ukalâ, aynı zamanda mağrur bir adamdır. Mahkemede olmasına bakmadan, kendi kendine şu türküyü söyler.]

MÜBAŞİR

[Yavaş bir sesle:]

Ayva gönder, nar gönder,
Bana güzel yar gönder!..
Gözlerine sürme çek,
İpeklere sar, gönder!..
Nakarât

Lâmada lâm.. Cimedecim,
Pek sıkılıyor içim!..
* * *

Kışın yalnız adı var,
Fakat yazın tadı var!..
Hiç durmadan rüşvet yer,
Mahkemede kadı var!..

[Bu sırada, yarı açık kapıdan Mazlum, elinde tepsi başını uzatır. Mübaşirin halini ibretle süzer. Başını sallar:]

MAZLUM

[Kendi kendine:]

Herif zavkı söylüyor, bu nasıl şey, Yarabbi,
Bu yer mahkeme değil, çalgılı kahve gibi!..

[Mazlum öksürür. Bunu duyan mübaşir yerinden fırlar: Hemen fesi başına ve parlak düğmeli caketini sırtına geçirir. Sahte bir ciddiyetle ayağa kalkar.]

MÜBAŞİR

[Hiddetle:]

Oralarda işin ne?..

MAZLUM

Şey.. Bir türkü duydum da..

MÜBAŞİR

Gü, herif!.. Mahkemedir, türkü olmaz burada!..
İşte, pencere açık: Duyuluyor sokaktan..

MAZLUM

İyi... Bir emanetle geliyorum uzaktan!..

[İçeri girerek:]

Merhaba!.. İyi misin?.. Keyfin nice, baba?..

MÜBAŞİR

[Elindeki tepsiye bakıp yuhşarak:]

Safa geldin, hoş geldin.. Bir hediye geliba?..

MAZLUM

Kadımızın evine gidecektir bu tepsi,
Afiyetlerle yesin..

MÜBAŞİR

Ona mı geldi hepsi?..

[Kedi gibi tepsiyi koklayarak:]

Yalnız bir kişi için bu kadar talt çoktur,
O, benim gibi değil: Çoluk çocuğu yoktur!..

MAZLUM

Götür.. Sen de bakarsın sonra bunun tadına,
Sana yaptırırım bundan bizim kadına!..

MÜBAŞİR

Pek âdâ.. Cötlürürüm.. Hiç merak etme artık,
MAZLUM

Hay, Allah razı olsun.. Tanrıya ısmarladık!..
[Mazlum çıkar. Mübaşir dik dik kurabiyelere bakarak söylenir:]

MÜBAŞİR

Hey, gözünü sevdiğim!.. Bak, kızarmış nar gibi,
Hiç biri dağılmamış, hem de tutmamış dibi!..

[Tepsinin yanına çöküp, saymaya başlar:]

Bu, yenmekle tükenmez... Bir tanesini yerim,
Şayet kadı sorarsa: «Bu kadar verdi derim!..»

Kimbilir mübarekin ne kadar hoştur tadı,
Billâhi can besliyor bu köyde kâfir kadı!..

[Kurabiyenin bir tanesini ağzına atar. Fakat dişleri sert altına dokunur. Çıkarıp bakar:]

Ne o?.. Kurabiyenin göbeğini oymuşlar,
Kadıya rüşvet için, sarı altın koymuşlar!..

[Mübaşir bir kurabiye daha yer:]

MÜBAŞİR

[Altını cebine atarak:]

Altın doğuruyorlar, kurabiyeler gebe,
Kurabiye ağıza, sarı lira cebel!..

[Mübaşir üstüste kurabiye yemeğe başlar:]

Altı tanesi yeter.. Kadındır üstyanı,
Çeker böyle tatlıyı mübaşirin de canı!..

[Tepsiyi alıp, dışarı çıkar, perde iner.]

(Bu, çok eğlenceli mektep tiyatrosunun üçüncü ve son perdesini gelecek hafta okuyacaksınız, bekleyiniz.) Necdet Rüştü TÜRKÖZAN

Gülünçlü Sözler

Bir köylü delikanlısı para kazanmak için kasabaya gidiyordu. Karısı onu geçirmeğe çıktı, bir kilometre kadar yürüdü ve ağlamağa başladı.

— Ağlama kartığım, ben çabuk dönerim.

— Ben sanki ona mı ağlıyorum? A-yakların dondu.

Ahmağın aklı
Ahmağın birini geceleyn dövdüler ve ertesi gün onunla eğlenmeğe başladılar.

Ahmağ:

— Tanrıya dua ediniz ki, mehtaplı bir gece idi, yoksa ben size güzel bir oyun oynardım, dedi.

— Peki, nasıl bir oyun oynardım?

— Saklanırdım.

Hesap dersinde
Muallim, sekiz yandırdıki şişko Feridi çağurdu:

— Sende iki elma var; bir tanesini kardeşin aldı.. Sende kaç kaldı?

— Nasıl olur! Haydi biraz tatmak için alsın!

— Peki. Diyelim ki sen ona bir tanesini verdin.

— Ne lâzım! İki-sini de kendim yerim.

İstemiş ama

Okutan — Afacan, cebinde altı armut var, bunlardan üçünü istersem geriye kaç kalır?

Afacan — Altı.. Okutan — Peki nasıl olur. Üçünü istemedim mi?

Afaca — İstediniz ama ben vermedim ki..

YEDİGÜNDE BİR BAŞBAŞA

Sevgili Afacan

Kardeşler :

ÜLKÜ BASIM EVİ
İSTANBUL - CAĞALOĞLU
No 40

Bugün, Büyük Günlerdendir

Büyük Önderimiz Atatürk

Bugün evinizden çıktığımız zaman her yerde bir bayram güzelliği görünce şaşırırız. Her yapının üstünde asılan bayraklar içinize bir sevinç verdi. Afacanıt

ve Çocuk Sesinin bu mutlu gün uğruna 4 büyük sahifelik eklenti ile fevkalâde bir sayı çıkardığımızı kıvançla gördünüz. Belki duydunuz, belki duymadınız.

belki de:

— Ne var böyle? diyorsunuz.
— Ne mi var?..

Bugün Büyük Önder, yüce Başkan Atatürk'ün başbuğu bulunduğu Halk partisinin dördüncü kurultayı, Ankarada Kamutay kurağında toplanıyor da ondan?

Ülkemizde bugünkü devrimleri yaratan:
CUMHURİYET HALK PARTİSİ
dir.

Partinin ilk toplantısı, 1919 yılında Eylülün 4 üncü günü, Sivasta olmuştur. O zaman adı (Müdafaai hukuku milli cemiyeti) yani (Ulusal hakları koruma) kurumu idi.

Büyük Önder İstiklâl savaşını kazandıktan sonra memleketi yer yer deloştı, halkın derterini dinledi. Yeni bir program hazırladı ve 1923 İkinciteşrininde partisine (CUMHURİYET HALK PARTİSİ) adını koydu. Demekki halk partisi Sivastaki partinin devamıdır. Aynı bir parti değildir. Atatürk o ay ikinci kurultayı topladı. 1931 de üçüncü kurultay toplandı, bugün de Cumhuriyet Halk partisinin dördüncü kurultayı toplanmaktadır.

Kardeşlerim,

Cumhuriyet Halk Partisi nasıl büyüdü, nasıl terledi, ülkede neler yaptı? Bunu fevkalâde eklenti sayımızda okuyunuz. Bugün yeni yeni kararlar verecek olan Halk Partisinin büyük Öderine, sevgili babamız Atatürk'e binlerce saygı, binlerce esen!...
AFACAN

Türk İstiklâl ve inkılâbı savaşında büyük tarihler

19 Mayıs 1919 Atatürk'ün Samsuna çıkışı.

4 Eylül 1919 Sivas kongresi.

27 Birincikânun 1919 Atatürk'ün Ankaraya gelişi.

16 Mart 1920 İstanbulun İngiliz, Fransız, İtalyan askerileri tarafından işgali.

23 Nisan 1920 İlk Kamutayın açılışı.

9 İkincikânun 1920 Birinci İnönü savaşı.

30 Mart 1921 İkinci İnönü savaşı.

5 — Ağustos 1921 Atatürk Baş Komutan oldu.

26 Ağustos 1922 Büyük taarruz.

29 Teşrinievvel 1923 Cumhuriyetin ilânı.

15 Teşrinievvel 1927 Halk partisi ikinci kurultayı.

10 Mayıs 1931 Halk Partisi üçüncü kurultayı.

GİRİŞİM

Mısır

YOKSUL KÖYLÜ

Bundan bir kaç yüz yıl önce bir yabancı ülkede yoksul bir köylü varmış. Zavallı adam her yıl üç yüz altmış beş gününü bunun yanında çalışarak geçirdiği halde bir türlü işini yoluna koyamazmış. Bir çok geceler tek boğazını bile doyuracak kuru ekme bulamazmış. Hatta epeyce uzun süren bir kış, biricik koyunu da kendi gibi aç kalmış. Nihayet bir gün otuzluktan, yiyeceksizlikten ölüvermiş.

Zavallı köylü koyununu yüzmüş, kendisi kendine: «Bari şunu satayım da bir iki kuruş alayım» demiş. Pöstekeyi de kolunun altına sıkıştırıp kasabanın yolunu tutmuş.

Köylü epeyce gittikten sonra yolda kadını kırık bir karga görmüş. Zavallı kış uçamadığı için kara gömülüp yatıyormuş. Hani nerede ise donacakmış.

Köylü kargaya acımış. Hemen yerden almış. Pöstekeye sardıktan sonra yoluna yürümüş.

Aradan bir kaç saat daha geçmiş. Birdenbire tipi bastırmış. Köylü önünü göremez olmuş. Böyle havalarda yürümek çok tehlikeli olduğundan köylü korkmağa başlamış. Bereket versin bir köşeyi dönünce büyük bir değirmenle karşılaşmış. Hemen değirmenin kapısını çalmış.

Kapıyı bir kadın açmış. Köylü kadına:

— Aman, tipi beni boğacak! Ne olur, beni içeriye al!.. diye yalvarmış.

Kadın da köylüye acımış. Onu içeriye almış. Hemen oracıktaki saman yığını göstererek «İşte burada yat» demiş.

Köylü samanların üstüne yatmış. Yanı başına da kırık kanatlı karga ile beraber koyun pöstekisini koymuş. Çok geçmeden değirmenin kapısı vurulmuş. Kadın koşa koşa gidip kapıyı açmış. İçeriye siyahlara bürünmüş uzun boylu bir delikanlı girmiş.

Kadın delikanlıya:

— Ah evlâdım, bu tipide nasıl geldin? Senin için bak neler pişirdim. Az kâletli gelmiyeceksin diye korkuyordum, demiş.

Bunları duyan köylü uyuyor gibi yapmış. Fakat gözlerini aralıyarak hem onları gözletmiş, hem her dediklerini dinlemiş.

Kadın hemen yemek hazırlamağa başlamış. Masanın üstüne şarap, kızarmış et, çörek koymuş, sonra oğluna:

— Ah şu üvey baban yok mu?.. Bunları hazırladığımı duysa beni kır kır keser demiş.

Annâ ile oğul tam sofraya oturacakları

sırada kapı güm, güm vurulmuş. Kadın «eyvah, baban geldi» diyerek oğlunu dolaba, eti bir kırmızı tenekeye, çörekleri sepete, şarabı yastığının altına saklamış. Koşa koşa gidip kapıyı açmış. İçeriye iynarı bir adam girmiş.

Bu adam kadının kocası ve dolapta saklı duran delikanlının üvey babası imiş. Zengin olmakla beraber çok hasımsı. Üvey oğlunun yediği gözüne batarmış. Bu sebepten onu evden koymuş. Yıllardanberi görmek istememiş. Fakat çocuk gizli gizli değirmene geliyormuş. Annesini görmüş.

Değirmenci içeriye girer girmez sert sert:

— Tipi bastırđı, kasabaya gidemedim. Bir saatlik yoldan geri döndüm... Karnım da acıktı. Bana ekme peynir ver, demiş.

Değirmenci hasis olduğu için evinde ekme peynirden başka yiyecek bulundurmamış. Kadıncağız oğluna hazırladıklarını kocasından gizli şuna buna çorap öreerek kazandığı paralarla yaparmış.

Kadıncağız kocasının evde kalacağını anlayınca «oğlumu nasıl sakhyacağım» diye çok kederlenmiş. Kocasına «ekme peynir almak için saman yığınının yanından geçerken «ey ulu Tanrı sen bize yardım» et diye mırıldanmış. Bunu duyan ve zaten ta başındanberi her şeyi gören ve işiden yoksul köylü kadına «sen bana bırak» demiş. Sonra yattığı yerde gültü yapıp sağdan sola, soldan sağa dönmüş.

Değirmenci gürlütüyü duyunca köylüyü görmüş. Yerinden kalkarak karısına «bu kim?» demiş. Kadıncağız da onun tipiye tutulmuş bir köylü olduğunu ve içeri aldığını söylemiş.

O sırada sözde köylü de uyanmış. Değirmenci ile gözgöze gelince onu selâmlamış. Değirmenci köylüye sert sert bakmış. Fakat köylü hiç aldırmamış. Yavaş yavaş yerinden kalkıp değirmenciye doğru ilerlemiş. Güle güle:

— Karnım çok acıktı. Bir parçacık ekme verir misin? demiş.

Hiç öyle bir hasis adam insana ekme verir mi? Kaşlarını daha ziyade çatıp:

— Bedava yattığın gibi bir de ekme mi istiyorsun? diye homurdanmış..

Köylü hiç aldırmamış. Değirmencinin ta yanına kadar gelmiş. Kolunun altındaki pöstekeye sarı kargayı göstererek:

— Bana ekme verirsen, ben de seni se-

vindiririm. Bak bu yoktan haber veren, insanı zengin eden tilsimli bir kuştur, demiş.

Değirmenci buna kaba kaba gülmüş. Köylü de:

— Ne o, inanmıyor musun? Şimdi görürsün!.. diye bağırmış. Sonra yaralı karganın başına vurmuş. Karga «gak! gak!» diye bağırınca köylü:

— Hey akılsız adam niye sade kuru ekmele peynir yiyorsun, bak karga:

Yattığın altına bakınız,

Yıllanmış şarabı alınız.

Diyor, demiş.

Değirmenci ne olur, ne olmaz diye yastığı kaldırmış. Şarabı görünce iş değişmiş. Hemen köylünün yanına gelip ona güler yüz göstermeğe başlamış.

Köylü bir daha karganın başına vurmuş.

Karga «gak! gak» deyince değirmenci merakla köylünün yüzüne bakmış. Köylü de karganın dilini değirmenciye tercüme etmiş:

Güzel kokulu çörekler,

Sarı sepette beklerler.

Değirmenci ocağın yanında duran sarı sepete bakınca çörekleri bulmuş. Sevine sevine sofraya gelmiş. «Ah bir de kızarılmış et olsa; şarapla, çörekle güzel yenisir» diye mırıldanmış.

Köylü hemen kargayı tokatlamış; karga da gaklamış; ve arkasından sözde karga dilini, insan diline çevirmiş:

Kızarmış et mi nerede?

Şu barmızı tenekelede.

Değirmenci hiç durmadan kırmızı tenekeye atılmış. Kapağını açınca kızarmış eti görmüş. Hemen köylünün yanına gelip kargayı bir daha tokatlamasını ve gaklatmasını yalvarmış. Fakat köylü:

— Benim kargam her yerde dört defa gaklar. Bunların üçünü sana da yaptım. Şimdi dördüncüsü kaldı. Evvelâ karnımı doyuralım. Sonra pazarlık edelim. Çünkü dördüncü gaklama çok değerlidir. Parasız olmaz, demiş.

Köylü, değirmenci ve karısı sofraya oturmuşlar. Bir güzel karnılarını doydurmuşlar. Yemek bitince değirmenci sabırsızlıkla dördüncü gaklama ile ne olacağını sormuş. Köylü de «şeytanın nerede saklandığını anluyacağız, hemen oradan kovacağız. Ondan sonra evinin bereketi artacak. Sen de zengin olacaksın» demiş.

Değirmenci hemen sormuş:

— Bunu kaç paraya yapacaksınız?..

ON İKİLER

— OLMUŞ MASALLAR —

Gene yüreğinize biraz sevinç katayım,
Çocuklar!.. Size olmuş bir masal anlatayım:

— 1 —

*Istanbulda eskiden «On ikiler» yaşamış.
Onların yaptıkları dudaklardan taşmış;
Bu uzun masalları anlatsam gelmez dile,
Genç, yaşlı, kadın, erkek anarmış horku ile,
Onlardan birisini her nerede görseler,
Herkes bir yana kaçar, küçük büyük baş eğer!..
«Dokunmayın!..» diyerek, köseye sinerlermiş,
Kimse geçiremezmiş bu «On ikilere» diğ;
Çünkü bu adamlarda bıçak durmuş belde,
Meydana çıkarlarmış hemen tabanca elde;
Ölümden korkmazlarmış, vurmuş vız gelirmiş,
Bir gürültü çıkınca onlara hız gelmiş,
Hepsi, canavar gibi, saldıırarak dört yana,
Ortalığı boyarmış bir dakikada kana!...*

— 2 —

*Siz büyük babanıza sorunuz, onlar bilir;
Ben de size söyleyim bu «On ikiler» kimdir;
Bunlar on iki tane, kabadayı adamdır,
Ense, kulak yerinde; eli, ayağı tamdır!..
Kabadayı dedikse, saygı değer sanmayın,
Onların dilde gezen adına aldanmayın;
On ikiler kızınca bıçağı kaparlarmış,
Kötülük ederlermiş, zorbalık yaparlarmış!..
Çüpeğündüz herkesin keserlermiş yolunu,
Dermansız bir adamın bukerlermiş kolunu!..
On ikiler benzermiş insan ezen devlere;
Kapıyı omuzlayıp, girerlermiş evlere!..
Uzun sözün kıtası: Haydutluk ederlermiş,
Herkes bu adamlara: Baş belası!.. Derlermiş!..*

— 3 —

*O vakitler öz yurdu eziyormuş saltanat;
«Yıldız» ın paşaları meydanda oynatır at,
Diledikleri gibi keyif çatarlar yaz, kış,
Sonra bu adamları, nedense, korurlarmış!..
Miskin yaşaya dursun «Yıldız» daki padişah,
Şımarık «On ikiler» içermiş akşam, sabah,
Hepsi, körkütük sarhoş, bağırırmiş yollarda:
— «On ikiler geliyor!.. Haydi savulun, varda!..»*

— 4 —

*O vakitler başlamış «Tesalya» da bir savaş,
Rumelide kalmamış artık taş üstünde taş,
Bütün Balkan dönmüştü ana baba gününe!..
Askerlerimiz katmış düşmanları önüre,
Çala kılıç dağlarda kaçanları sürüdü,*

*Türk erleri aslanca ileriye yürüdü!..
O vakit yurdumuzda varsa ne kadar erkek,
Bir ağızdan demişti:*

— «Savaşa koşmak gerek!..»

*Ne yürekleri atmış, ne gözleri yılmıştı,
Anadolu erleri silâha sarılmıştı!..
Fakat oturuyordu evinde «On ikiler»,
Biri onlara dedi:*

— «Korkunuz yoksa eğer,

*«İşte savaş olur, siz de oraya gidin,
«Çok baba yiğitseniz, düşmanla döğüş edin!..
On ikiler dedi ki:*

— «Gitmeliyiz Balkana,

«Bize karşı çıkanı boyayalım al kana!..»

— 5 —

*«Tesalya» durmadan zorlu savaş olurken,
Topların namluları, duman saçıp, solurken,
On ikiler gelmişler elde tüfek meydana,
Diyorlar:*

— «Düşman kaçsın, sonra gireriz kana!..»

**

*Biraz sonra onlardan fakat iz, nişan yoktu,
Kimi dedi:*

— «Onları kumandan harbe soktu!..»

Kimi dedi:

— «Gittiler dört kişi vuruşmağa!..»

Kimi dedi:

— «Ben gördüm: Vardılar karşı dağa!..»

Kimi dedi:

— «Düşmana onlar top atıyordu!..»

Kimi dedi:

— «Hepsi de pusuda yatıyordu!..»

**

*Onları aradılar, bir saat yoruldular,
Dördünü de bir evde, samanlıkta buldular;
Savaştan kaçmışlardı tüfeği atıp elden,
Fişek kayışlarını çıkarmışlardı belden!..
Savaşta vuruşurken aslan gibi Türk eri,
Korkudan atıyordu onların çeneleri!..
Bir asker çıkıp dedi:*

— «Haydi!.. Düşmanları ez,

«Bu savaş İstanbulda yol kesmeğe benzemez!..»

**

*Çocuklar!.. Kuru söze siz sakın aldanmayın,
Yalan söyleyenleri kabadayı sanmayın!..*

NECDET RÜŞTÜ

CANGAZA ile PALAVUZ

— Cangaza!..
— Ne var Pala-
vuz!..

— Haydi canım..

İşimiz, gücümüz her

gün denize girmekte

işte... Aman Florya

ne güzel oluyor.. Ya-

kında oraya bir iş-

kele yapılacak, va-

purlar da işleyecek-

miş.. Halk küşü gi-

bi dolu... Bayanlar

ellerinde ince su lās-

tiği toplarla gelip

denizde oyunlar ya-

pyyorlar. Dün bak-

tım olacak gibi de-

ğil.. Biz de arkadaş-

larla böyle top oya-

nasak çok iyi ola-

caktı. Düşündüm,

taşındım, cebimde

yazı silmek için lās-

tık vardı. Parçala-

dım, çignedim. Son-

ra ağzımdan futbol

lāstiği gibi şişirip şi-

şirip çıkardım. Biz

de sularda bu top-

larla eğlendik, dur-

duk.

— A Palavuz, bu

bir şey mi sanki?..

Dün bizim de mahal-

lede çocuklar satıcı-

da lāstik balonları

görerek sızlanıp du-

ruyorlardı. Galiba

paraları yoktu, on-

lara:

— Çocuklar, de-

dim, koşun evden

bana sabun getirin!

Sabun geldi, ben de

ağzımda sabunu kö-

pürttüm, balon ya-

pıp çıkararak bir ipe

bağlayıp çocuklara

verdim, onları sevin-

dirdim. Sonra da

mavi kurşun kalemi-

nin ucunu ısırmca

balonlar ağzımdan

renk renk çıkmaya

başladı.

— ?!?!?!..

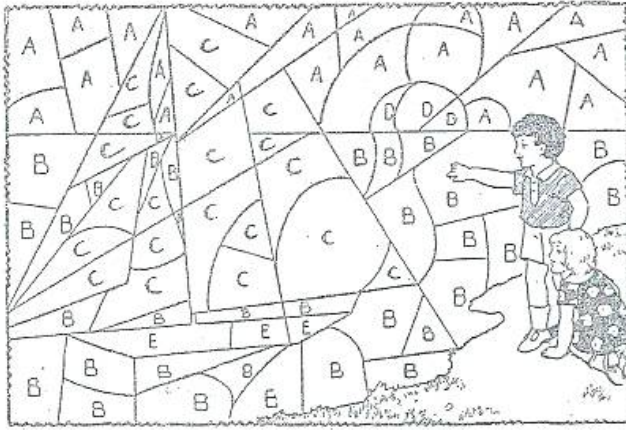
**Büyük Gazimizin soy adını (Büyük Ulus Derneği) Ata Tük koydu
Jeneral İsmetin İnönü, Jeneral Kâzımın Öz Alp oldu.**

Siz de babalarınıza güzel bir soy adı bulunuz.
Pazartesi günü Çocuk Sesi 50 tane soy adı yazacaktır.

Afacanın bu sayısında kullanılan öz Türkçe sözler

İç yazılarda anlamadığınız yeni öz Türkçe sözler varsa buraya bakıp
öğreniniz. Bunları belleğiniz, belletiniz.

Kılıb — Hay	Öz — Asıl, esas	Özen — Dikkat
Sığaç — Küfürbaz	Kıvanç — Sevinç, zevk	Dergi — Mecmua
Gözbağca — Şehirbaz	Yedigün — Hafta	Okulak — Mektup
Komu — Halk, Herkes	Anıktanmak — Hazırlanmak	Ötküng — Hikâye
Olanbilen — Mecera	Yağın — Düşman	Urunc — Heyecan
Acun — Dünya	Dizman — ..	Kulluluk — Tebrik mektubu
Uçak — Tayyare	Tomu — Cehennem	Deyiş — Şiir
Sunna — Hediye	Tel yazısı — Telgraf	Tutsak — Esir
Şur — Şehir	Nesue — Şey	Kesmen — Hesap
Duş — Rüya	Boğatur — Bahadır	Çeri — Asker
Buyruk — Emir	Boran — Fırtına	Okkay — Aferin
Güven — Emniyet	Onovluk — Cümhuriyet	Barı — Siper
	Sağdıç — Arkadaş, dost	Uçak — Tayyare

Eğlenceli oyun

Küçük Turgut ile Ülküye babaları güzel bir yelkenli kayık almıştı. İki kardeş bu kayığı suda yüzdürerek kıvançla bakıyorlar. Turgut ile Ülkü'nün yelkenli kayığını siz de görmek isterseniz; resimdeki (A) harfli yerleri açık mavi, (B) harfli yerleri koyu mavi, (D) harfli yerleri sarı, (E) harfli yerleri kahve rengine boyayınız, (C) harfli yerleri de beyaz bırakınız. Hem Afacanınız güzelleşir, hem de siz eğlenirsiniz.

BEŞ LİRA SUNNALI BİLMEÇE

Bu bilmeceyi bilen bütün çocuklara beşer lira vereceğiz.
Bize (R) le beş öz ad (ulus isim) beş Genel ad(cins ismi) bulana eksiksiz beş lira verilecektir.
Çabucak araştırın bulana bin okkay..

No. 119

25 ŞUBAT 1937

5 KURUS

AFAÇAN

AFACAN

Günlüklü

N.22

Genel yazı işlerine bakan
M. FARUK GÜRTUNCA

KURUŞ

5

23 Nisan Şerefine

AFACAN

Gelecek Sayıda

20 sayfa

Çocukkarinesi

İHLİ FOTOYAKAR
ANKARA

AFAÇAN

No. 119

25 ŞUBAT 1937

5 KURUŞ

AFAÇAN

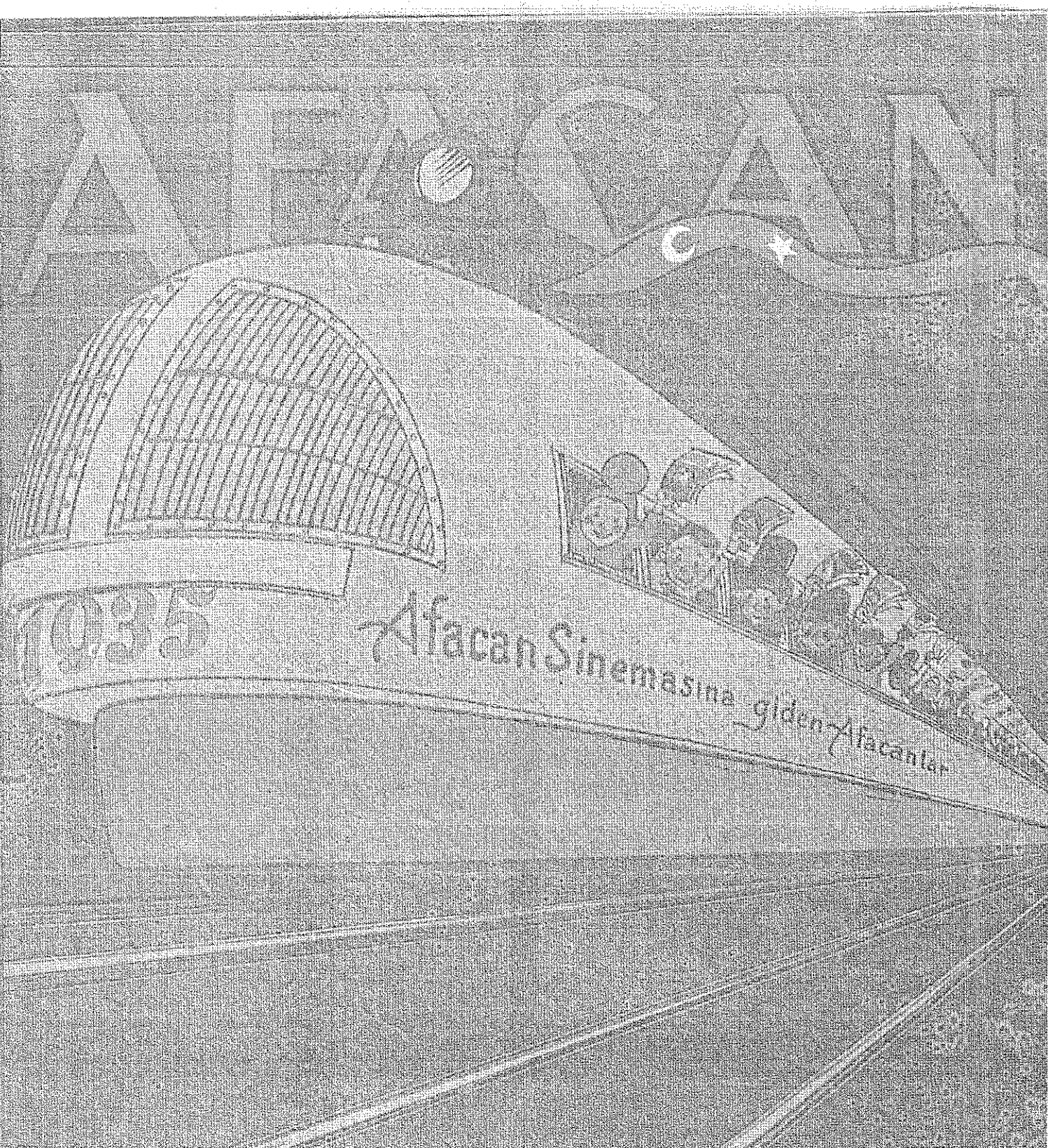
NO. 118

18 ŞUBAT 1937

5 KURUŞ

AFAÇAN

1935

Afacan Sinemasına giden Afacantlar

Ekim

No. 8

Genel yazı idarinesine başkanı
M. FARUK GÜRTÜNCA

KELİME
5

Yeni Gazetesi

Ulu Yurtta İsteyen Var
BAS BASA
SEN İZLER KARKA
TURLER
Biyik Köşenler
NİNT İLERİNDE
Deale İrde
DEH BAYRAM
CİCİLER, OTUNCIK
SARLO, AFACAN YOLU
PİRE NUR
KARMA, YARMA, KARMAN

No. 202

ine:
ddesi No. 87
fon. 22895
SIMEVI

11

ALPA HAN

OKUL

...a girakla
... Zengil
yle kısaca ça
gidim okulun
raklar bir
...ki eye, bir
i bir kerpeten
...dılar, yola

OKUL

Turi: «Bay
... Yapılacak
apıdan gire
...adan veya
...e mecbur
tan giremez
...in bir camını
...ğretmenin
...ri girdiler.
Daha var —

SAYI
203

Afacan

Çocuk Gazetesi

SAYI
187

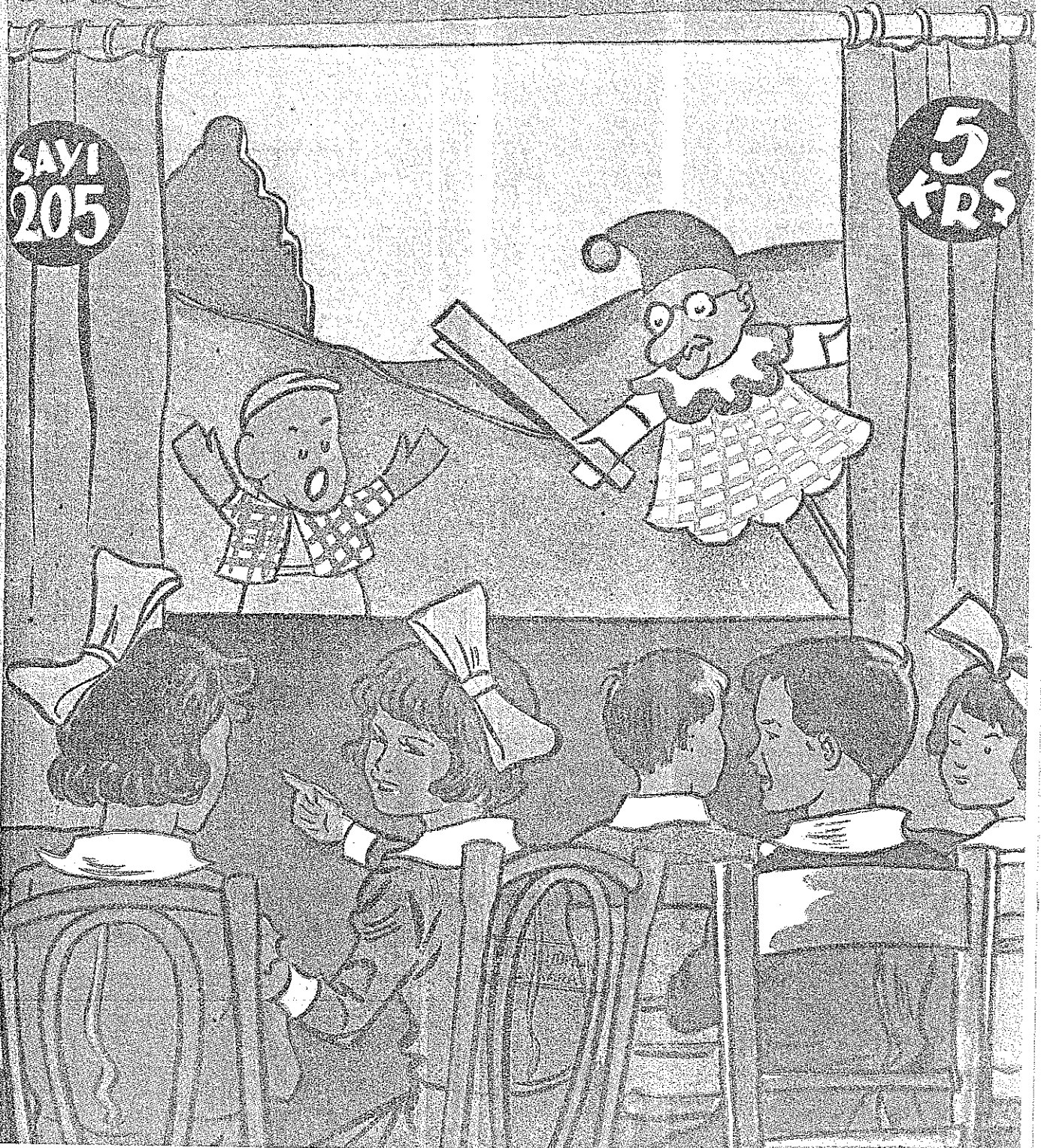
5
TR

AYLAHAN

SAYI
205

5
KRŞ

204
NO. 87
22895
EVI

Hayhay
cekkli go-
şinizi ya-
rbini ç-
man bir
büyük bir

dan son-
i gir-
weyazcık
in takın-
vererek
attular.
kliyordu.
ar -

